Lokalna razvojna strategija LAG-a Škoji 2014.-2020.

V4, 2019.

Ovaj projekt sufinanciran je sredstvima Europske Unije iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj, Podmjera 19.1. „Pripremna pomoć“ u okviru Mjere 19 „LEADER – CLLD“ – LAG „Škoji“ iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020., Udio sufinanciranja 90% EU, 10% RH
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaže u ruralna područja

SADRŽAJ

1. Osobna iskaznica LAG-a 1

2. Osnovne značajke područja LAG-a 1

2.1 Opće zemljopisne značajke područja 1

2.1.1 Položaj i granice područja 2

2.1.2 Geomorfološke značajke 3

2.1.3 Klimatske značajke područja 5

2.1.4 Prirodna baština LAG-a 6

2.1.5 Kulturno-povijesna i tradicijska baština 7

2.1.6 Stanje infrastrukture na području LAG-a 9

2.2 Gospodarske značajke područja 14

2.2.1 Opće gospodarske značajke 14

2.2.2 Poljoprivreda, ribarstvo, šumarstvo 17

2.2.3 Turizam 18

2.2.4 Tržište rada 19

2.3 Demografske i socijalne značajke područja 21

3. Analiza razvojnih potreba i potencijala područja, uključujući SWOT analizu 23

3.1 Identifikacija razvojnih potreba i potencijala LAG-a 23

3.2 SWOT analiza 24

4. Opis ciljeva LRS te integriranog i inovativnog karaktera LRS uključujući jasne i mjerljive pokazatelje za izlazne pokazatelje ili rezultate 27

4.1 Vizija, ciljevi i prioriteti razvoja LAG-a 27

4.2 Ciljevi, mjere i tipovi operacija LRS za područja LAG-a temeljeni na mogućnostima PRR 2014 – 2020 30

4.3 Opis mjera uključujući definiranje korisnika, kriterija prihvatljivosti 35

4.4 Opis tema planiranih projekta suradnje i način odabira projekata suradnje 35

4.5 Inovativan i integrirani karakter Strategije 37

4.6 Usklađenost sa nadređenim strateškim dokumentima 38

4.7 Opis odabira projekata na razini LAG-a 39

5. Opis uključenosti lokalnih dionika u izradu LRS 41

5.1 Opis partnerstva 43

6. Akcijski plan provedbe LRS 44

7. Način praćenja i procjene provedbe LRS 45

7.1 Indikatori za mjerenje učinka provedbe LRS 47

8. Povijest organizacije i dosadašnja iskustva LAG-a u provedbi projekata 49

8.1 Kapaciteti za provedbu LRS 50

8.1.1 Ljudski kapaciteti za provedbu LRS 50

8.1.2 Financijski kapaciteti za provedbu LRS i financiranje rada LAG-a škoji 53

9. Financijski plan 53
10. Dodaci 56

Napomena:

Ova strategija (V4) predstavlja treću izmjenu Lokalne razvojne strategije sukladno odredbama Pravilnika o provedbi mjera Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014-2020 te Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5759 potpisanim između LAG-a Škoji i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.

Popis kratica:

AGRONET	elektronička aplikacija namijenjena za pomoć poljoprivrednim gospodarstvima i ostalim korisnicima u ostvarivanju prava na potpore u poljoprivredi
ARKOD	Sustav identifikacije zemljišnih parcela
APPRRR	Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
CLLD	eng. *Community Led Local Development* - Lokalni razvoj vođen lokalnom zajednicom
CMEF	eng. *Common Monitoring and Evaluation Framework* – Okvir za praćenje i vrednovanje
CMES	eng. *Common Monitoring and Evaluation System* – Sustav za praćenje i vrednovanje
DUZR	Državni ured za reviziju
DVD	Dobrovoljno vatrogasno društvo
DZS	Državni zavod za statistiku
EE	Energetska učinkovitost (eng. *Energy Eficiency*)
EU	Europska unija
ENRD	eng. *European Network for Rural Development*; hrv. Europska mreža za ruralni razvoj
ELARD	eng. *European LEADER association for Rural Development*; hrv. Europska LEADER asocijacija za ruralni razvoj
EPFRR	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
ESF	Europski socijalni fond
ESI	Europski strukturni i investicijski fondovi
ha	hektar = 10.000 m^2
HAOP	Hrvatska agencija za okoliš i prirodu
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HOK	Hrvatska obrtnička komora
IBAN	(eng. *International Bank Account Number*) međunarodni broj bankovnog računa
JLS	Jedinica lokalne samouprave
LAG	Lokalna akcijska grupa (skupina)
LEADER	fran. *Liaison Entre Actions de Dévelopment de l'Economie Rurale* - Program Europske unije za razvoj ruralnih područja
LRS	Lokalna razvojna strategija
MB	Matični broj
MK	Ministarstvo kulture
mnv	metara nadmorske visine
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU
MT	Ministarstvo turizma
MW	Mega Watt
NN	Narodne novine

	Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku (fran. *Nomenclature des unités territoriales statistiques*)
NUTS	Hijerarhijski sustav za identifikaciju i klasifikaciju prostornih jedinica za potrebe službene statistike u zemljama članicama Europske unije.
NZRCD	Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva
OIB	Osobni identifikacijski broj
OIE	Obnovljivi izvori energije
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
OPRR	Operativni program za ruralni razvoj (Program ruralnog razvoja)
PG	Poljoprivredno gospodarstvo
PPR	Program ruralnog razvoja
RH	Republika Hrvatska
RNO	Registar neprofitnih organizacije
SDŽ	Splitsko-dalmatinska županija
TIC	Turističko-informativni centar
TZ	Turistička zajednica
UNESCO	eng. *The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*
UTMP	Upravljačko tijelo Ministarstva poljoprivrede za upravljanje PRR
ZEF	Zadruga za etično financiranje
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika EU
ŽCGO	Županijski centar za gospodarenje otpadom
ŽRS	Županijska razvojna strategija

1. OSOBNA ISKAZNICA LAG-A

Naziv LAG-a:	Lokalna akcijska grupa Škoji
Adresa sjedišta LAG-a:	Vicka Butorovića 4, 21450 Hvar
Web stranica:	http://www.lag-skoji.hr/
Kontakti:	Tel: +385 21 717 011 Mob: +385 98 363 094 E-mail: info@lag-skoji.hr
Datum osnivanja/registracije:	13.05. 2011. (registracija)
OIB:	07283689115
MB:	02778866
Registarski broj udruge:	17004184
RNO:	0200600
IBAN:	Hr 94 24020061100907790
Broj JLS:	7
Uključene jedinice lokalne samouprave:	Gradovi: Hvar, Komiža, Stari Grad, Vis Općine: Jelsa, Sućuraj, Šolta
NUTS-2/3:	Jadranska Hrvatska/Splitsko-dalmatinska županija
Površina LAG-a (ARKOD):	474,63 km^2
Broj stanovnika (2011.):	16 237
Glavni izvor financiranja:	M19, Program ruralnog razvoja RH 2014.-2020./EPFRR (90%), RH(10%)

2. OSNOVNE ZNAČAJKE PODRUČJA LAG-A

2.1 OPĆE ZEMLJOPISNE ZNAČAJKE PODRUČJA

LAG Škoji obuhvaća cjelovito područje tri veća naseljena otoka (Hvar, Vis i Šolta) sa 7 jedinica lokalne samouprave i u svom sastavu ima gradove Hvar, Komiža, Stari Grad, Vis i općine: Jelsa, Sućuraj, Šolta (koje administrativno pripadaju Splitsko-dalmatinskoj županiji). Područje LAG-a pripada statističkoj NUTS-2 regiji Jadranska Hrvatska.

Tablica 1. Osnovni statistički podaci o LAG-u Škoji. (Izvor: ARKOD, DZS)

Općina/Grad	Površina/ km²	Broj naselja	Broj kućanstava		Broj stanovnika		Gustoća stanovnika/st./km²	
			2001	2011	2001	2011	2001	2011
Hvar	75,77	8	1381	1553	4138	4251	54,61	56,10
Jelsa	139,95	12	1239	1369	3656	3582	26,12	25,59
Komiža	49,27	10	680	637	1677	1526	34,06	30,97
Stari Grad	53,02	5	1006	1112	2817	2781	53,13	52,45
Sućuraj	45,15	3	205	220	492	463	10,89	10,25
Šolta	59,38	8	647	829	1479	1.700	24,91	28,63
Vis	52,09	9	749	784	1960	1.934	37,63	37,13
LAG	**474,63**	**55**	**5.907**	**6.504**	**16.219**	**16.237**	**34,17**	**34,21**

Kopneni [1] teritorij LAG-a iznosi 474,63 km^2 što predstavlja 0,84% kopnenog teritorija Republike Hrvatske (RH) te 10,45% kopnenog teritorija Splitsko-dalmatinske županije. LAG Škoji 2001. godine imao je 16.219 stanovnika odnosno 0,35 % stanovništva RH, dok se 2011. broj stanovnika povećao za 18 osoba (0,11% u odnosu na 2001.). Na području LAG-a Škoji 2011. godine živjelo je 16.237 stanovnika ili 0,38% stanovnika RH (učešće u ukupnom broju stanovnika se povećalo zbog pada ukupnog broja stanovnika RH između dva popisa stanovništva) odnosno 3,57% stanovnika SDŽ.

LAG karakterizira stagnacija broja stanovnika u razmatranom periodu između dva popisa stanovnika. Međutim u navedenom periodu povećava se broj kućanstava za 597 ili 10,11% koja se nalaze u 55 naselja (Popis JLS s pripadajućim naseljima, Dodatak 1). Gustoća stanovnika na području LAG-a u razdoblju od 2001. do 2011. neznatno se povećala za 0,12%. Gustoća stanovnika LAG-a 34,21 st/km2 je cca 2,2 puta manja od prosjeka RH, a od prosjeka SDŽ je manja 2,9 puta.

Na području LAG Škoji izgrađenost stambenih jedinica znatno premašuje potrebe za stanovanjem, na njegovom području veliki je broj kuća za odmor, ali i objekata koji služe za iznajmljivanje. Ukupan broj stanova na području LAG-a se povećao između dva popisa stanovnika za 40,47%. Pri tome se broj stanova koji su stalno nastanjeni povećao za 12,33% (ukupno 6.448 stanova), ali se povećao i broj povremeno nastanjenih stanova (za 38,11% ili 532 stana) te napuštenih stanova (5,11% ili 30 stanova). Broj stanova za iznajmljivanje 2011. godine bio je 1.080, a broj stanova za odmor se također iznimno povećao za 31,76 % i iznosio je 7.193 stana.

2.1.1 POLOŽAJ I GRANICE PODRUČJA

LAG Škoji sastoji se od kopna i teritorijalnog mora tri srednje dalmatinska otoka – Hvara, Visa i Šolte. Administrativno pripada Splitsko – dalmatinskoj županiji i nalazi se na njezinom zapadu, odnosno jugo-zapadu. LAG Škoji pripada i prostornoj cjelini Jadranske Hrvatske (Jadranska Regija), odnosno otoci Vis, Hvar i Šolta pripadaju skupini dalmatinskih otoka središnjeg dijela jadranskog primorja Republike Hrvatske. Područje LAG-a ima izuzetan geostrateški položaj jer se nalazi na glavnim pomorskim prometnim transferzalama Jadrana, što je utjecalo na njegov dosadašnji razvoj.

Sjeverni dio LAG-a, odnosno otok Hvar (s pripadajućim otocima), nalazi se 14 km jugoistočno od otoka Šolte, 3,4 km južno od otoka Brača, 7,2 km sjeverno od poluotoka Pelješca i 14,2 km od otoka Korčule, te 27,6 km sjeveroistočno od otoka Visa. Od obale (rt Matijaševica) udaljen je svega 4 km. Sa sjeverne strane oplakuje ga more Hvarskog kanala, s južne Viškog, Korčulanskog i Neretvanskog kanala[2]. Južni dio LAG-a, odnosno otok Vis s pripadajućim otocima (Biševo, Jabuka, Svetac, Brusnik, Ravnik, Budikovac, Galiola, Palagruža i dr.) predstavlja naisturenije otoke na pučini Srednjeg Jadrana. Udaljenost Visa od najbliže točke na dalmatinskoj obali kod Vinišća u Trogirskom primorju iznosi 44 km, do rta Ploča 50 km, a od Splita je udaljen oko 53 km, od Splitskih vrata 33 km. Od otoka Hvara, otok Vis je udaljen 16 km u smjeru jugozapad, dok je od Šolte i Brača udaljen 14 km. Pripadajući otočići su udaljeni Biševo 5 km, Svetac 22,5 km, Jabuka 48 km, a Palagruža čak 70 km.

Otok Šolta (s pripadajućim otocima) nalazi se između otoka Brača na istoku, Hvara na jugoistoku i kopna na sjeveroistoku. Otok je odijeljen od kopna Splitskim kanalom te je od Splita koji je administrativno središte SDŽ udaljen 7-15 km. Šolta je od otoka Brača odvojena

[1] *Np.a. Ukupnu površinu koja obuhvaća i kopnene i morske granice nemoguće je točno navesti jer se u različitim izvorima i nacionalnim bazama nalaze različiti podaci, stoga se kirsti isključivo podatak kopnene površine iz ARKOD-a.*

[2] Fredotović, M., Projekt: Program održivog razvitka otoka Hvara, Prirodni i izgrađeni resursi otoka Hvara – ocjena stanja (nacrt), Ekonomski fakultet Split, Split, 2004.

Splitskim vratima (700m), a od otoka Drvenika Velog Šoltanskim kanalom (3,4 km). Čitav otok dug je 19 kilometara te 4,5 kilometara širok, sa ukupnom površinom od 59,38 km^2.
Na sjeveru, LAG Škoji graniči s područjem LAG-a Brač dok na istoku graniči s područjem LAG-a „Adrion“. Južni dio LAG-a graniči s područjima LAG-a „Neretva“ i LAG-a „5“.

2.1.2 GEOMORFOLOŠKE ZNAČAJKE

Otoci Hvar, Vis i Šolta pripadaju srednjojadranskim otocima te u geološkom smislu, pripadaju Vanjskim Dinaridima koje uglavnom izgrađuju mezozojske i paleogenske karbonatne stijene.
Otok Vis predstavlja nepotopljeni kredni antiklinorij izgrađen od vapnenaca, dolomita i dolomitiziranih vapnenaca. Sastoji se od dva grebena međusobno izdvojena dvjema udolinama koje se pružaju u smjeru istok - zapad (hvarski smjer pružanja). Jedna udolina, pruža se prema istoku u smjeru naselja Vis, a druga prema zapadu u smjeru Komiže a međusobno su izdvojene prijevojem Sv. Mihovil (310 nmv) iznad Komiže. Udoline su ispunjene nepropusnim naslagama. Udolina prema Komiži "Komiška zavala" je značajnija, jer je prostranija i plodnija. Morska obala uz Komišku zavalu je akumulaciona s brojnim šljunčanim plažama. Sjeverni otočni greben je uži i strmiji, dostiže visinu od 514 nmv (Zagrebenja), ispresijecan je brojnim poprečnim strmim dolinama među kojima su najveće Oključna i Slatina. Kako je izgrađen od gornjokrednih vapnenaca na njemu prevladavaju kraški vapnenački prostori sa škraparima, ponikvama i kraškim uvalama. Morska obala sjevernog otočnog grebena je strma, kamenita i nepristupačna s vapnenačkim klifovima (obala istočno od uvale Tvrdo Zalučje te između uvale Slatina i rta Nova Pošta). Južni otočni greben je znatno prostraniji, u zapadnom dijelu je izgrađen od vapnenaca i najviše je izdignut, pa se tu nalaze najveća uzvišenja na otoku: Hum 587 nmv., Sv. Duh 563 nmv. i Orlovica 567 nmv. Središnji i istočni dio grebena znatno je niži i blažih formi reljefa jer je izgrađen od dolomita i dolomitiziranih vapnenaca, 100 do 250 nmv. Reljef otoka bio je presudan kod izgradnje cestovnih prometnica i ostale osnovne infrastrukture, jer su korištene udoline, najpovoljniji prijevoji (cesta Vis - Komiža), kao i blaži oblici reljefa (stara cesta Vis - Komiža). Gotovo sva manja naselja nastala su uz polja (najplodnije površine) južnog otočnog grebena. Dva najveća naselja na otoku nastala su na obali; Vis u najvećoj uvali na sjevernoj obali, a Komiža na zapadnoj obali uz sjevero-zapadni rub vrlo plodne Komiške zavale i u blizini najboljih lovišta plave ribe na Srednjem Jadranu[3].
Geološke naslage otoka Hvara pripadaju velikom sedimentacijskom sustavu tzv. "karbonatne platforme". Bio je to široki pojas koji je zauzimao mezozojsko epikontinentalno more do 200m dubine, između kontinenta i oceanskog dna. Budući da je popunjen fosilnim naslagama izgrađenim od nakupina ambijentalno indikativnih posebnih vapnenačkih organizama, suvremenost nas uči da su ovi litogeni organizmi živjeli, ugibali i taložili se u okolišu otvorenog, toplog i dobro aeriranog mora povišena saliniteta. Tektonskim silama kasnije izdignuti litificirani talozi otkrivaju nam 2,500 m debeli stup vapnenačkih slojeva taloženih kroz dugo geološko razdoblje, od donje krede (neokom) do završetka gornje krede (mastriht). Izraženo u apsolutnom vremenu, najstarije vidljive naslage su taložene prije 144 milijuna godina i prestale završetkom postojanja uvjeta karbonatne platforme prije 65 milijuna godina. Ovaj impozantni vapnenački stup nije samo uslojeno groblje (tanatocenoza), on sadrži intaktne okamenjene uzorke različitih ekosustava kroz vrijeme. U dinamičnom makrosustavu karbonatne platforme zatječemo različite fosilizirane ekosustave koji se u geološkoj analizi definiraju kao "facijesi". Geološki stup otoka Hvara sastoji se, dakle, od: dolomita i masivnih vapnenaca (K11), vapnenaca ritmičke izmjene (K2,31), kriptalgalnih vapnenaca i dolomita (K1,2), škriljavih vapnenaca (K12), vapnenaca s rudistima (K2-42), hemipelagičkih i kriptalgalnih vapnenaca (K5,62), foraminiferskih vapnenaca (E) i fliša (Ol) [4].

[3] PP Grada Visa, 2010.
[4] Marinčić, Stanko: Geologija otoka Hvara, u: op. cit., str. 52-53.

Svojom visinom, najvišim vrhom (Sv. Nikola, 628 m n.m.) Hvar je na trećem mjestu na Jadranu (time i LAG Škoji). Na zapadnom dijelu otoka nalaze se najviše visine, dok protezanje najvišeg hrpta ide od zapada prema istoku s tim da se najjužnije strane strmo spuštaju prema morskoj obali. Najniži dio otoka (ispod 100 m visine) je njegovo sjeverno proširenje (od Starogradskog zaljeva do Jelse) gdje se samo na tri mala vrha tlo uzdiže iznad 100 m. Najviši nagibi padina također su vidljivi na južnim obalama dajući na taj način posebnost obalnom prostoru s izraženim klifovima, ali i manjim plažama izuzetnih oblika.
Od ostalih geomorfoloških pojava značajno je da su zaravnjeni dijelovi tla najčešći u proširenim krškim poljima kod Starog Grada, Vrboske i Jelse, da se zaravni i suhe doline pojavljuju u središnjem dijelu uz današnja naselja Pitve, Vrisnik, Svirče i Dol, te da u takvim zaravnjenim dijelovima (oko Plame, Bogomolja i Gdinja) ima i plitkih ponikava koje oblikuju tipičan boginjavi krš. Odlika i razvijenost krškog reljefa očituje se i u pojavi brojnih speleoloških objekata[5] koji su detaljnije obrađeni u dijelu prirodne baštine.
Geomorfološka značajka LAG-a je i njegova razvedena obala. Obale otoka Hvara i Visa imaju ukupnu dužinu 330,9 km, dok su im koeficijenti razvedenosti 4,14 (Hvar) i 4,5 (Vis) te predstavljaju jedne od najrazvedenijih jadranskih otoka. Prostor LAG karakterizijau i brojni otoci koji mu pripadaju, uz sjevernu obalu Hvara nalaze se Zečevo i Duga, dok je uz južnu obalu veći broj otoka: Pakleni ili Paklinski otoci (Vodnjak Mali, Vodnjak Veli, Travna, Paržanj, Borovac, Sveti Klement, Dobri, Vlaka, Stambedar, Planikovac, Borovac - drugi otok istog naziva, Gojca, Marinkovac i Jerolim), Gališnik (na ulazu u luku grada Hvara), Pokonji Dol, Lukavci i Šćedro (7,5 km2); otok Vis i njemu pripadajući otoci (Biševo, Jabuka, Svetac, Brusnik, Ravnik, Budikovac, Galiola, Palagruža i dr.) ujedno su i najistureniji otoci na pučini Srednjeg Jadrana.
Otok Šolta izgrađen je u potpunosti od mezozojskih karbonata gornjokredne starosti. Te stijene čine vapnenci s proslojcima ili dolomita, rijetko i rožnjaka.
Šolta se pruža u smjeru SZ – JI te ima tipičan dinarski smjer pružanja struktura. Sam otok je zapravo jedna antiklinala (pozitivna struktura koja u svojoj jezgri ima najstarije naslage) koja je u svom sjevernom krilu reversno rasjednuta.
Šolta je gotovo u potpunosti izgrađena od vapnenaca, koje obilježava izraženo kemijsko trošenje, posredno i velika šupljikavost. Kao ostatak trošenog karbonatnog materijala preostaje jedino rezidula, koji se na ovom otoku vidi kao zemlja crvenica ili „terra rosa“. Primjer je krško polje pokraj kojeg se nalaze naselja Donje Selo, Srednje Selo i Grohote. Ovaj rezidual predstavlja nepropusan materijal jer je ga između ostalog tvore i čestice minerala glina, pa tako se unutar navedenog polja pojavljuje jedina lokva na otoku. Otok Šolta se sastoji od dva paralelna vapnenačka grebena visine 70-208 m n/m, između kojih se nalaze tri manja krška polja,i to: Gornje polje, dužine cca. 4 km, širine 500 m do 2 km; Srednje polje, dužine 4,5 km, širine 500 do 1500 m; Donje polje, dužine 3 km, širine 500 do 1000 m (Šoltani, Donje i Srednje polje najčešće zovu „Donje polje“). Polja su ispunjena aluvijalnim nanosima i crvenicom. Ova polja su nekoć bila obrađena i predstavljala su značajni gospodarski resurs, dana su gotovo neobrađena. Šolta je izuzetno siromašna izvorima pitke vode upravo zbog svoje geološke građe – odnosno propusnih vapnenaca. Ipak ovaj fenomen je zaslužan za formiranje podzemnog svijeta (Bratska jama), kao i za razvedenost obale te bistro more plavičaste boje koje je rezultat igre sunčeve svejtlosti, čistoće mora te bijele boje krednih vapnenaca.Duljina obalne crte mu je 79,45 km. Sjeverna obala blažeg je nagiba i manje izložena djelovanju mora. Na sjevernoj obali osim uvala Rogač, Nečujam i Stomorska gdje su se i razvila naselja nema većih uvala. Južna obala je strma i kamenita sa klifovima visokim i do 100 m sa jako izloženim djelovanjem mora koji joj daje prekrasan oblik. Na zapadnom dijelu otoka razvilo se naselje Maslinica koje je zaštićeno sa sedam malih otočića.

[5] Božičević Srećko: Geomorfološke i hidrogeološke značajke otoka Hvara, u: op. cit., str. 58.

Temperatura mora na području LAG-a, na površini, je između 12ºC i 24ºC, a na dnu između 11ºC i 17ºC. U hladnijem dijelu godine imamo izotermiju: jednaku temperaturu od površine do dna. U toplijem dijelu godine na dubini između 10 i 30 m javlja se temroklina, tj. temperaturni skok.
Raspored slanosti u ovom području uvjetovan je djelovanjem kopnenih voda (rijeka Neretva), a s druge strane utjecajem slanijih voda otvorenog mora. Utjecaj Neretve je osobito vidljiv u proljetnim mjesecima u površinskom sloju. U proljetnim mjesecima imamo veliki pad slanosti na površini zbog utjecaja slatkih voda s kopna. Najviša je slanost u jesenskim mjesecima.
Jadran je more bogato kisikom. Količine se kreću između 5-6 ml/l. Sve ovo vrijedi i za područje oko otoka LAG-a. Maksimum kisika se javlja između 20 i 30m u području jake fotosintetske aktivnosti. U ožujku, kada je utjecaj slatkih voda (Neretva) dosta velik, imamo i povećanje sadržaja kisika u sloju od 0 do 30m, jer slatke vode sadrže više kisika od mora.
Prozirnost mora ovisi o količini rapršenih krutih čestica u moru. More oko LAG-a ima veću prozirnost nego obalni dio, a nižu nego otvoreni Jadran.
Za postaju Pelegrin postoje podaci direktnih mjerenja struja stacionarnim strujomjerima. Struje se mjere na tri dubine: površinskom, srednjem i pridnenom sloju. Na površinske struje ujteče i rijeka Neretva. Kad ona ima najviše vode (prosinac), strujanje zapadnog smjera na površini se uočava i kod otoka Visa. Srednja brzina struje na površini kod Pelegrina iznosi 20 cm/sek, a maksimalna 51 cm/sek. U slojevima ispod površine brzine strujanja su manje. Na 10m dubine srednja brzina je 18 cm/sek, a na 50 m 15 cm/sek. Na površini je čest NW smjer i odgovara smjeru stalne struje uz našu obalu. Na 50m smjer je stalniji nego na površini i pretežno je SW. To znači da preteže strujanje od naše prema talijanskoj obali. O sadržaju hranjivih soli, posebice soli fosfora, dušika i silicija, ovisi izmjena tvari u moru[6].

2.1.3 KLIMATSKE ZNAČAJKE PODRUČJA

Područje LAG-a pripada „jadranskom tipu“ mediteranske klime koji ima vruća i suha ljeta te blage i vlažne zime. Prema Köppenovoj klasifikaciji klime otok Hvar ima klimu Csa, odnosno blagu mediteransku klima čija su temeljna obilježja suha i vruća ljeta, vlažne i blage zime s maksimalnim padalinama u kasnu jesen (studeni – prosinac), a minimalnim tijekom ljeta (srpanj – kolovoz). To je tzv. etezijska klima s izrazitim maksimumom oborina u hladno doba godine te vrućim, izrazito vedrim i suhim ljetom. Maritimnost LAG-a očotuje se u srednjim temperaturama (naročito zimskih mjeseci) i temperaturnim amplitudama. Otoci Hvar i Vis spadaju u najtoplije otoke našeg primorja s visokim vrijednostima srednjih temperatura koje su posljedica visoke insolacije. Srednje vrijednosti insolacije kreću se između 2650 i 2700 sati godišnje (Hvar 2646 sati) s dnevnim prosjekom od 7,2 do 7,4-sati sijanja sunca. Insolacija kao izvor energije u LAG-u do sada nije dovoljno korištena, međutim postoje široke mogućnosti primjene sunčeve energije u poljoprivredi, turizmu i drugim djelatnostima.[7]
Srednja godišnja temperatura, mjerena u razdoblju od 60 godina, iznosi 16,2ºC. Mjesec siječanj ima najnižu temperaturu zraka u prosjeku 8,6ºC, veljača 9,0ºC, prosinac 10,5ºC, srpanj i kolovoz su najtopliji mjeseci, kad je u srpnju srednja temperatura u prosjeku 23,4ºC, a u kolvozu 23,2ºC.
Relativna vlaga u zimskim je mjesecima 67%, proljeća 66%, a u jesen 68%. Oblačnost dana je najveća u siječnju (5), a najmanja u srpnju (1,6), pa Hvar u prosjeku godišnje ima 2,722 sunčanih sati.
Prosjek oborina je 788,7 mm godišnje. Taj je prosjek najniži u srpnju: 21,2 mm na 3,5 kišnih dana. Najveći je prosjek oborina u studenom: 111,2 mm s 11 kišnih dana. Kroz desetogodišnje razdoblje snijeg je padao 5 puta u siječnju, a 3 puta u veljači.

[6] Lambe Stojanoski: Oceanografske značajke mora u području otoka Hvara, u: op. cit., str. 42-44.

[7] PP Grada Visa, 2010.

Jači vjetrovi snagom većom od 6 i više bofora pušu zimi prosječno 30 dana u godini. Zimi puše najjači sjeveroistočnjak (bura), a u proljeće i jesen najčešći je jugoistočnjak (jugo), dok ljeti s mora puše blagi i ugodni sjeverozapadnjak (maestral) koji znatno rashlađuje zagrijano kopno.

2.1.4 PRIRODNA BAŠTINA LAG-A

Područje krša općenito se smatra iznimno bogato razvnovrsnom florom i faunom te je na području RH najveći broj zaštićenih područja upravo na ovom području. Ipak prema sustavu nacionalne zaštite nema mnogo zaštićenih područja na području LAG Škoji koja su zaštićena na temelju Zakona o zaštiti prirode. Osobitost LAG-a predstavlja **visoko vrijedna biološka raznolikost i prirodna baština** koja je, radi svog međunarodnog značaja, uvrštena u međunarodnu mrežu prirodne baštine NATURA 2000 koja je ujedno i najveća koordinirana mreža područja očuvane prirode u svijetu. Međunarodna ekološka mreža NATURA 2000 obuhvaća područja koja su, primjenom stručnih kriterija, utvrđena kao područja važna za očuvanje ili uspostavu povoljnog stanja ugroženih i rijetkih stanišnih tipova i/ili divljih vrsta na europskoj i nacionalnoj razini. Za svako područje utvrđeni su ciljevi očuvanja i mjere zaštite prema Uredbi o proglašenju ekološke mreže (NN109/'07). Gotovo cijeli prostor LAG-a nalazi se u području ekološke mreže i mreže NATURA.

Što se tiče zaštite prirodnih vrijednosti općenito, Zakon o zaštiti prirode predviđa osam kategorija zaštite, od kojih u LAG-u nalazimo dvije: zaštićeni krajolik (VI. kategorija zaštite) i spomenik prirode (VII. kategorija zaštite). U kategoriji zaštićenog krajolika na otoku Hvaru nalaze se: otok Šćedro (Jelsa), otok Zečevo (Jelsa), Pakleni otoci koji predstavljaju prirodne mediteranske krajolike, prekriveni vegetacijom bora (Pinus sp.) i makije. Starigradsko polje je najveće i najplodnije polje na jadranskim otocima koje je kroz povijest, zadržalo poljoprivrednu namjenu, bez većih suvremenih gradnji koje bi ugrozile izvornu sliku. Čak su i poljoprivredne kulture - maslina i vinova loza stalne. Njegova osnovna struktura zadana grčkom parcelizacijom prije 2400 godina ostala je gotovo netaknuta koja živi kulturno – povijesni i prirodni rezervat koji se nije bitno promijenio od antike do danas te do kraja povijesti može ostati u istoj funkciji i istom obliku. U istoj kategoriji, zaštićen je i otok Ravnik[8], s pripadajućim otočićima, koji spada među zanimljive litoralne pojave istočne strane otoka Visa, a zanimljiva litoralna polava je i uvala Sutivan. Na južnoj strani otok ima prostranu Zelenu špilju (zaštićena 1967., službenog naziva „Špilja na otoku Ravniku“) s dva ulaza s mora i jednim otvorom u stropu špilje. Zbog takvih geomorfoloških osobitosti, Zelena špilja proglašena je spomenikom prirode. U kategoriji spomenika prirode, kao botanički spomenik prirode, 1961. godine zaštićen je čempres u Franjevačkom samostanu u gradu Hvaru predstavlja jedinstven i raritetan botanički spomenik prirode zbog uvjeta u kojima raste i eliptične forme svojih grana. Smatra se da je star oko 400 godina. Grapčeva špilja u općini Jelsa zaštićena je 1964. godine kao jedan od 5 paleontoloških spomenika prirode u Republici Hrvatskoj. Nalazi se s južne strane otoka Hvara i iznimno je značajan arheološki lokalitet, dakle, značajna je i kako kulturno-povijesna baština LAG-a. Uvala Stiniva, zaštićena u kategoriji spomenika prirode, nalazi se na južnoj strani otoka Visa. Predstavlja jedinstvenu uvalu na našoj obali po svojim geomorfološkim odlikama. U njenom završnom dijelu su dvije litice što tvore uska vrata iza kojih se uvala ponovno širi i završava polukružnom šljunčanom plažom. U nastavku slijedi bujična kanjonska dolina dužine oko 0,5 km. Zaštićeno područje obuhvaća uvalu s priobalnim zemljištem u širini od 200 m od obalne linije.

Na području LAG-a nalaze se čak 2 od ukupno 6 geoloških spomenika prirode u Republici Hrvatskoj i to otoci Brusnik (zaštićen od 1951.) i Jabuka (zaštićena 1958.). Brusnik je jedan od dva vulkanska otoka, od ukupno 1.246 jadranskih otoka, otočića, grebena i hridi. Osamljen na

[8] Prijedlog Prostornog plana Splitsko-dalmatinske Županije, Knjiga 1. Polazišta, str. 145.

pučini Jadranskog mora nastao je vulkanskom erupcijom za razliku od drugih jadranskih otoka koji su izgrađeni od sedimentnih stijena, uglavnom vapnenaca. Otok Brusnik ima jedinstvenu i vrlo lijepu šljunčanu plažu s tamnim oblucima nastalima valjanjem valovima odlomljenih dijelova tamnih magmatskih stijena. Jabuka je drugi vulkanski otok na jadranskoj obali. Podloga od magmatskih stijena i geografska izoliranost uvjetovali su razvoj osebujne flore i faune. Zanimljivog je stožastog oblika. Strme i visoke obale Jabuke otežavaju pristajanje brodova i kretanje po otoku[9].

Značajno je napomenuti kako je na području LAG-a do sada je registrirano i topografski locirano više od 217 speleoloških objekata. No, procjenjuje se da ih ima daleko više. Nešto manje od dvije trećine ima jamski oblik ili ulaz, dok je više od jedne trećine navedeno ili registrirano kao vodoravna špiljska pojava. Svi se ovi objekti prema svojoj morfologiji ubrajaju u manje ili pliće pojave kojima dužina, odnosno dubina ne prelazi 100 m. Neke su od pećina bile korištene kao staje i odmorišta za ovce ili koze. Osim Grapčeve špilje, svjetski vijedna arheološka baština nalaze se i u pećini u Pokriveniku, špilji Badanj te Markovoj špilji (krajnji zapadni dio sjeverne strane otoka Hvara). Uz Zelenu špilju, na Visu su posebno značajne - Modra špilja (zaštićena 1951.), morska špilja koja se nalazi na istočnom dijelu otoka Biševa, nastala u topivim gornjokrednim vapnencima djelovanjem valova. Ljepota, atraktivnost i ime špilje dolaze od svjetlosnih efekata koji nastaju odbijanjem sunčevih zraka od pjeskovitog dna; Medvidina pećina (zaštićena 1967.) na južnoj strani otoka Biševa s ulazom u razini mora i žalom na kraju špilje, nekada je u njoj obitavala sredozemna medvjedica po kojoj je špilja i dobila ime, te Teutina špilja, bogata stalaktitima i stalagmitima, poznata i pod nazivom „Viška Postojna“.

Prema podacima HAOP-a, NATURA 2000 na području LAG Škoji je SCI[10] područja zauzimaju 91,155.61 ha ili 11.18%% površine LAG-a (uključujući i morsku površinu), a SPA područja [11]zauzimaju površinu od 8.885,50 ha ili 5.21% površine. S obzirom da se ove dvije razine zaštite dijelom preklapaju zaštićena površina iznosi 106,615.91 ha ili 13,08 %. Područja obuhvaćena NATURA 2000 obuhvaćaju brojne lokalitete te uključuju značajne površine podmorja otoka i otočića na području LAG-a koji predstvaljaju i značajna staništa za rijetke biljne i životinjske vrste.

Na području LAG-a kao i cijele SDŽ očekuje se nepovoljan utjecaj klimatskih promjena koje će se prije svega ogledati na šumske ekosustave (prije svega opasnost od požara). Stoga je potrebno razvijati mjere koje će doprinositi smanjenju utjecaja klimatskih promjena na području LAG-a, ali i općoj slici. Potrebno je razvijati planove upravljanja područjima NATURA 2000.

2.1.5 KULTURNO-POVIJESNA I TRADICIJSKA BAŠTINA

Naseljenost na području LAG-a traje od predilirskog doba do danas. Cijelo područje obiluje mnogobrojnim arheološkim lokalitetima i vrijednim nalazištima (op.a., Grapčeva špilja je najvažniji prapovijesni nalaz iz mlađeg kamenog doba (neolita) i jedno od najstarijih nalazišta na Jadranu, kao i špilja u Pokriveniku). Od brojne pokretne i nepokretne arheološke i kulturno-povijesne baštine koja je jedna od najznačajnijih komparativnih i razvojnih prednosti LAG-a,

[9] Marković, D. et al., Zaštićena geobaština Republike Hrvatske, DZZP, 2008.
[10] Engl SCI hrv. POVS – područja očuvanja značajna za vrste i staništne tipove, odnosno područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja drugih divljiv vrsta i njihoovih staništa , kao i prirodnih tipova od intersa za Europsku uniju, DZZP, 2015
[11] Engl SPA, hr. POP – područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja divljih vrsta ptica od interesa za Europsku uniju, kao i njihovih staništa, te područja značajna za očuvanje migratornih vrsta ptica, a osobito močvarna područja od međunarodne važnosti, DZZP, 2015

iznimno je teško izdvojiti najznačajniju, no važno je napomenuti kako brojni autori navode da područja otoka Hvara i Visa imaju najbrojniju i najvrijedniju kulturno-povijesnu baštinu jadranskih otoka. Za prostorne planove JLS kao i evidenciju Ministarstva kulture - Uprave za zaštitu kulturne baštine - Konzervatorskog odjela u Splitu, izrađene su detaljne studije kojima su registrirani nepokretni spomenici kulture svih kategorija, od povijesnih cjelina (urbane, poluurbane i ruralne cjeline, arheološke i hidroarheološke zone) do povijesnih građevina (stambeni, sakralni i javni sklopovi i građevine, etnografski i povijesni spomenici).

Tablica 2. Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a. (Izvor: MK, 2016.)

Vrsta kulturnog dobra	Pokretno kulturno dobro			Nepokretno kulturno dobro			Nematerijalno kulturno dobro
Općina /Grad	Pojedinačno	Zbrika	Muzejska građa	Pojedinačno	Kulturno-povijesna cjelina	Kulturni krajolik/ krajobraz	
LAG	**28**	**60**	**2**	**238**	**29**	**2**	**4**

Na cijelom području veoma je značajna antička kulturna baština, gdje se kao posebna specifičnost ističe **Faroska hora** ili Starogradsko polje koje je najbolje očuvan grčki katastar antičkog doba na Sredozemlju. Starogradsko polje se proteže od Staroga Grada do Vrboske na otoku Hvaru. Čine ga 75 pravokutnih polja, omeđenih suhozidom, dužine 906 m i širine 182 m. Stari Grci zvali su ga „*Chora Faros*“ (u prijevodu: „pripada Starom gradu“). Rimljani su ga preimenovali u „*Ager Publicus*“ (u prijevodu: „polje koje pripada državi“ ili „javno polje“) i nisu mijenjali njegovu formu. Starogradsko polje zaštićeni je spomenik kulture i na UNESCO-voj listi zaštićene svjetske baštine. Poljem upravlja Javna ustanova Agencija za upravljanje starogradskim poljem.

Jedna od velikih komparativnih prednosti i razvojnih resursa LAG-a leži u činjenici kako se na popisu nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske nalazi:

Hvarska čipka od niti agave - svojom je pojavom vezana za benediktinski samostan sv. Ivana Krstitelja i sv. Antuna Opata u Hvaru i to od polovice 19. st. do danas. Benediktinke su toj vještini podučavale i hvarske djevojke, svoje štićenice i polaznice. Čipka je na Hvar stigla pomorskim putem iz Južne Amerike preko otoka Tenerife, zatim u Španjolsku i naposljetku na Hvar. Osnove konture motiva čini "okvir uzorka" na koji se aplicira odgovarajuća mreža/mrežica od konca. Popunjavanje mrežice izvodi se bodom sličnom tradicijskom starom načinu tkanja "klječanju". Hvarska čipka je, zajedno s paškom i lepoglavskom čipkom, uvrštena 2009. godine na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.

Mediteranska prehrana koja se kao i u ostalim zemljama na području Mediterana, očituje u Hrvatskoj u društvenoj, duhovnoj i materijalnoj sferi svakodnevnog života, te u običajima životnog i godišnjeg ciklusa, a ponajviše se očituje u običajima i obredima te govoru (nazivima, nazivlju). Vezanost uz prirodu i prirodne izvore hrane važna je karakteristika te prehrane, a ribarstvo i poljoprivreda kao osnova te prehrane važno su polazište za daljnje razvijanje tog geografskog područja u smjeru očuvanja prirodne baštine i jačanja gospodarstva.

Procesija Za križen oblik je pasionske pobožnosti koji najsnažnije obilježava vjerski, društveni i kulturni identitet stanovništva središnjeg dijela Hvara. Ophodna je procesija koja u noći sa Velikog četvrtka na Veliki petak povezuje Jelsu, Pitve, Vrisnik, Svirče, Vrbanj i Vrbosku. Nakon obreda iz župskih crkava kreće procesija na čelu sa križonošom (bilježe se godinama unaprijed), bratimima i vjernicima koji, uz molitvu i pjevanje Gospina plača, posjećuju Božje grobove crkava susjednih mjesta i krećući se u krug pred jutro vraćaju u svoju župu. Ukorijenjenost u zajednici, neprekinutost od prvog zapisa iz 1658. i pučki karakter

osobitosti su procesije. Procesija Za križen upisana je u 2009. godine na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.
Umijeće izrade tradicijske slastice starogrojski poprenjok zadržalo se do danas. Slastica koju spominje Petar Hektorović, u svom čuvenom spjevu, može se kupiti na Hvaru. Paprenjaci, za koje je u arhivu hvarske obitelji Bučić sačuvan rukom pisan recept iz 18. st., spremaju se od meda, brašna, šafrana, prošeka i maslinovog ulja. Različitog su oblika (djetelina, srce, leptir, konj) Za ukrašavanje, cukarovonje upotrebljava se bjelanjak tučen sa šećerom i limunovim sokom.[12]
Osobitost otoka Šolte (na koju su izbjegli stanovnici antičke Salone nakon njenog napuštanja u 6. stoljeću) su ruralne kulturno - povijesne cjeline koje svjedoče o arhitekturi i načinu života ruralnog stanovništva od srednjeg vijeka do danas. Sela tvore sklopovi pučkih kuća – dvorovi koje tvore zidom ograđena unutrašnja dvorišta s bunarom oko kojih su izgrađene gospodarske kuće – prizemnice – te kuća za stanovanje sa štalom u prizemlju, stambenim dijelom na katu u koji se pristupa vanjskim stubištem (balaturom) i potkrovljem. Kuće su građene iz priklesanoga kamena u vapnenome mortu, a pokrivene su drvenom krovnom konstrukcijom s kamenim pokrovom.
Kulturna baština LAG-a Škoji ima posebnu nacionalnu vrijednost. Otok Hvar bio je jedno od kulturnih središta hrvatske renesansne književnosti, u kojem su djelovali poznati pisci Hanibal Lucić; pisac prve izvorne hrv. drame s temom iz nacionalne povjesti *„Robinja"*. Petar Hektorović *„Ribanje i ribarsko prigovaranje"* kao prvo stihovano djelo u hrv. književnosti koje opisuje stvarno,a ne alegorijsko putovanje te Mikša Pelegrinović-pisac *„Jeđupka"*, prva sačuvana maskrata hrv. književnosti.
Otok Vis (antička Issa) imao je iznimnu ulogu u 2. Svjetskom ratu. Nakon kapitulacije Italije (Vis je bio pod talijanskom okupacijom od 1941.-1943.) otok Vis je do listopada 1944. godine funkcionirao kao središte partizanskih vlasti i savezničkih vojnih misija. Svo otočko stanovništvo koje nije bilo sposobno za borbu evakuirali su Britanci u logor El Shatt na Sinaju, gdje su mnogi Višani i umrli zbog loših uvjeta života. Povratak iz Egipta je proveden tijekom 1946. U bivšoj SFRJ, sve do 1989. godine, otok Vis je bio vojna utvrda i kao takav zatvoren za dolazak stranaca što je za posljedicu imalo gospodarsko zaostajanje te iseljavanje stanovništva. Jugoslavenska vojska je napustila otok tek 30. svibnja 1992. godine, gotovo šest mjeseci nakon međunarodnog priznanja Hrvatske od kad kreće postupni opravak gospodarstva u promijenjenim društveno političkim okolnostima. Sadašnje stanje očuvanosti, istraženosti i zaštite kulturno-povijesnog nasljeđa je neujednačeno ovisno o izvorima financijskih sredstava za održavanje i investicijsko održavanje, specijalizirane institucije su nedovoljno ekipirane, istraživanja se ne provode sustavno te je razina edukacije o značaju kulturno-povijesnih dobara na vrlo je niskoj razini (izdvajanja za kulturnu baštinu financiraju se iz namjenskih sredstava Ministarstva kulture te regionalnih i loklanih proračuna te su ista vrlo ograničena).

2.1.6 STANJE INFRASTRUKTURE NA PODRUČJU LAG-A

2.1.6.1 DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA

Predškolski odgoj. Na području LAG-a Škoji jaslica i vrtića nema u Sućuraju koji organizira samo predškolski program (najmanja JLS po broju stanovnika), dok se jaslice i dječji vrtići nalaze u svim ostalim JLS. Osim u Visu, obnova i opremanje jaslica i vrtića potrebna gotovo cijelom području LAG-a te je dokumentacija djelomično i pripremljena
Osnovne škole su izgrađene i u funkciji u svim JLS. Na području SDŽ posebno se ističe smanjenje broja osnovnoškolaca na otocima Hvaru (-28,4%) i Visu (-2 U pogledu organizacije predškolskog odgoja i obrazovanja na području LAG-a situacija je djelomično zadovoljavajuća.

[12] Ministarstvo kulture, Registar kulturne baštine, 2016. http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212

4,5%), koji uz otok Brač bilježe najveće smanjenje broja učenika. [13] Zbog blizine Splita te velikog broja trajektnih linija srednjoškolci s otoka Šolte mogu bez većih poteškoća pohađati nastavu u Splitu (i vraćati se kući). U Visu i u Hvaru (s izdvojenom lokacijom u Jelsi) nalaze se **srednje škole**, koje svojim programima usmjeravaju učenike prema zanimanjima koja su okrenuta turizmu (kuhar, konobar, ekonomist). Obje škole imaju i programe opće gimnazije te srednja škola u Hvaru ima i program agrotehničara. Na području Visa djeluje Međunarodni **veleučilišni centar** VERN-Vis, ali se na otocima ne izvodi studijska nastava.

Narodne **knjižnice** pokrivaju dobro cijelo područje a pojedine je potrebno opremati i urediti (dokumentaciju je pripremila Šolta). Knjižnica u Jelsi obavlja funkciju multimedijalnog kulturnog doma (društvenog doma) općine kojeg nema Hvar i Sućuraj. Funkciju društvenog doma vrše i objekti mjesnih odbora u Sućuraju i Šolti. Cijelo područje LAG-a karakterizira **velik broj napuštenih starih škola i objekata mjesnih odbora**, posebice u unutrašnjosti otoka od kojih je dio u vlasništvu JLS-a. Strategija grada Visa predviđa ustupanje navedenih objekata na upravljanje udrugama, a na području LAG-a Škoji pojavljuju se inicijative za formiranje javno-civilnih partnerstva s ciljem uspostave sudioničkih modela upravljanja infrastrukturom. Navedene objekte potrebno je rekonstruirati i opremiti (16) ali za iste ne postoji potrebna tehnička dokumentacija. Konzultacijske radionice s dionicima pokazale su prepoznavanje navedenih objekata kao potencijalne društveno-kulturne ili turističko informativne centre.

Primarna **zdravstvena zaštita** je organizirana u svim JLS, osim u Sućurju, putem ispostava Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije i ambulanti u manjim naseljima.. Dvije privatne specijalističke ordinacije nalaze se u Hvaru. Na području LAG-a nalaze se 2 Ispostave Zavoda za hitnu mediciju SDŽ (Hvar, Jelsa) i 2 punkta pripravnosti (Vis i Šolta). Cijelo područja LAG-a pokriveno je ljekarnama (javnim i/ili privatnim).

Socijalna skrb provodi se putem Ispostava Centara za socijalnu skrb Split. Na području socijalne skrbi samo u Visu se nalazi javni dom za starije i nemoćne (osnivač SDŽ). Glavni problem u sustavu socijalne skrbi SDŽ su nedovoljni smještajni kapaciteti u domovima. **Programi pomoći osobama treće dobi** provode se u organizaciji različitih udruga i ustanova na većem području LAG-a (Komiža, Stari Grad, Šolta, Vis). Na području LAG-a u Hvaru je registrirana jedna udomiteljska obitelj sa dva korisnika. Nema organizirane palijativne skrbi, dadilja ni privatnih vrtića.

Vatrogasna služba je organizirana na cijelom području LAG-a putem mjere dobrovoljnih vatrogasnih društava. Zbog važnosti zaštite od požara potrebno je ulagati u uređenje postojećih domova i nabavu opreme, priprema se tehnička dokumentacija za uređenje vatrogasnih domova u Hvaru i Komiži.

Na području LAG-a u funkciji su **tržnice** u 4 JLS (Hvar, Komiža, Šolta i Vis), a potreba za uređenjem i/ili izgradnjom tržnica i ribarnica iskazana je u svim JLS osim u Komiži. Na cijelom području LAG-a ne postoje adekavatni turističko informativni centri.

JLS planiraju niz projekata namijenjenih **poboljšanju društvenog standarda** i uređenja **zelenih javnih površina** na svom području (dječjih igrališta, parkova, trgova, šetnica, tematskih staza) međutim niti za jedan projekt nema pripremljene tehničke dokumentacije potrebne za izvođenje zahvata u prostoru. Kao dio turističke infrastrukture uređene su **biciklističke staze** u Hvaru (4) i Starom Gradu (3), ukupne duljine 156,59 km, a u tijeku je izrada tehničke dokumentacije za još 5 biciklističkih staza (Hvar i Šolta). Tematskih staza se na području LAG-a nalazi 13, od toga 10 na Šolti, 2 u Hvaru i jedna u Visu. Uređenje **tematskih staza** planira se u svim JLS; ukupno 20 staza, duljine 376 km. U pripremi je dokumentacija za tematske staze u Hvaru i Komiži.

Potrebno je nastaviti razvijati različite oblike skrbi za starije i nemoćne osobe te ulagati sredstva u objekte namijenjene odvijanju cjeloživotnog učenja koja se može odvijati u postojećim objektima koji su već u funkciji i/ili u objektima koji se ne upotrebljavaju. JLS planiraju niz

[13] Strategeija SDŽ str 87

projekata namijenjenih poboljšanju društvenog standarda na svom području (dječjih igrališta, parkova, te trgova) međutim niti za jedan projekt nema pripremljene tehničke dokumentacije potrebne za izvođenje zahvata u prostoru.
Sportske građevine (sportske dvorane, igrališta) nalaze se u svim JLS te je većinu potrebno urediti i opremiti, ali nema pripremljene tehničke dokumentacije.

2.1.6.2 PROMETNA, KOMUNALNA I POSLOVNA INFRASTRUKTURA

Na području LAG-a Škoji **vodoopskrba otoka Hvara i Šolte** se provodi iz regionalnog vodoopskrbnog sustava Omiš-Brač-Hvar-Šolta-Vis i to iz vodozahvata na rijeci Cetini. Regionalnim vodoopskrbnim sustavom upravlja Vodovod Omiš, koji je u vlasništvu svih društava na sustavu Regionalnog vodovoda te Hvarski vodovod d.o.o upravlja dijelom sustava koji opskrbljuje cijelim područje otoka Hvara, dok dijelom sustava koji opskrbljuje Otok Šoltu upravlja komunalno društvo Vodovod i kanalizacija d.o.o. Split.
Vodoopskrbni sustav otoka Visa opskrbljuje potrošače vodom iz vodozahvata na samom otoku, a vodoopskrbnim sustavom Visa upravlja Vodovod i odvodnja otoka Visa d.o.o.
Na razini Županije zahvaljujući sustavu akumulacija na Cetini, postoje dovoljne strateške rezerve vode za obradu za vodu za piće. Međutim, s obzirom na osjetne klimatske promjene te planirani intenzivni razvoj u području osjetljivih krških vodonosnika, racionalno korištenje vode kao osjetljivog resursa i zaštita od onečišćenja, usprkos bogatim izvorištima voda, predstavljaju jedan od prioriteta sektora zaštite okoliša i održivog razvoja na području županije. Potrošnja vode značajno raste tijekom turističke sezone te je potrebno, na lokalnoj razini, ulagati u stalno održavanje i unaprjeđenje vodoopskrbnog sustava kao i raditi na edukaciji stanovništva na učinkovitom i štedljivom postupanju s vodom za piće. U planu je povećavanje kapaciteta dotoka vode sa kopna i razvoj alternativnih izvora vode (izrada akumulacija i dasalinizatora). Na području LAG-a vodoopskrba nije riješena u 10 naselja, manjih od 50 stanovnika.
Sustav odvodnje na području LAG-a je znatno manje razvijen nego li sustav vodoopskbe, što je ozbiljan ograničavajući faktor gospodarskog razvoja. Otok Vis ima većim dijelom izgrađene **sustave odvodnje** u priobalnim naseljima, što nije slučaj na Hvaru (osim Grada Hvara) i Šolti. Sveukupno 15 naselja do 2000 stanovnika i 7 naselja do 50 stanovnika nema riješen sustav odvodnje otpadnih voda, a pročistač otpadnih voda ima samo Grad Hvar. Grad Hvar ima izgrađenu kanalizacijsku mrežu s ukupno 3500 priključaka. Izvršena je rekonstrukcija obalnog kolektora luke i dvije crpne stanice zbog velike propusnosti i zastarijelosti kanalizacije. Izgrađen je podmorski ispust s uređajem za pročišćavanje. U dijelovima naselja koji nisu priključeni na mrežu odvodnja je riješena procijeđivanjem kroz septičke jame u tlo ili direktnim ispustom u more. Prostornim planom Županije predviđaju se zasebni sustavi prikupljanja otpadnih voda naselja Brusje i uvale Stiniva; naselja Milna, Velo i Malo Grablje, Plaža i Zarače; Sv. Nedilja, Jagodni bad - Česminov bad.
Za svaki se sustav planira pročišćavanje i podmorski ispusti. Na području Jelsa-Stari Grad djelomično je riješen organizirani sustav odvodnje; riješena je prva faza; izgrađeni su obalni kolektori na koju su priključeni priobalni djelovi sekundarnih mreža, a u ovom trenutku se vrši privremeno ispuštanje otpadnih voda preko privremenih pomorskih ispusta. Sva naselja koriste septičke jame, mahom propusne, dok kuće uz more imaju i direktne izljeve u more bez prethodnog pročišćavanja. Ne postoji ni sustav odvodnje oborinskih voda. Vis i Komiža imaju većim dijelom izgrađen kanalizacijski sustav. Po mehaničkom pročišćavanju u taložnici otpadne vode se ispuštaju u otvoreno more. Svi objekti sustava dimenzionirani su za predviđeni razvoj otoka do 2030. godine, osim uređaja za pročišćavanje u kojem se vrši samo mehaničko pročišćavanje.

Na području LAG-a Škoji **gospodarenje komunalnim otpadom provodi** se na način da svaka JLS ima svoje odlagalište dok njihovo zatvaranje ovisi od uspostave i puštanja u rad Županijskog centra za gospodarenje otpadom. Neka odlagališta su u postupku sanacije. Otpad se ne prikuplja u dva naselja u Hvaru. Po izgradnji ŽCGO prestat će se koristiti komunalna odlagališta te će se urediti pretovarne stanice iz kojih će se komunalni otpad odvoziti na lokaciju ŽCGO. Na području LAG-a nema nesaniranih divljih odlagališta komunalnog otpada. Odlagališta građevinskog otpada nalaze se na Visu i Šolti. Na području svih JLS započelo se s odvojenim prikupljanjem otpada. Međutim nema izgrađenih reciklažnih dvorišta niti pretovarnih stanica. U narednom periodu bit će potrebno podizati svijest javnosti o potrebi odvojenog skupljanja komunalnog otpada te izgraditi odgovarajućea reciklažna dvorišta, pretovarne stanice i završiti sanaciju postojećih odlagališta komunalnog otpada.
Na području LAG-a nema planiranih niti izgrađenih sustava koji proizvode energiju iz OIE, osim na Visu gdje se planira izgradnja objekta snage 3MW te još 18 postrojenja za iskorištavanje OIE – za 16 vjetroelektrana i 2 sunčane elektrane. Potrebno poticati ugradnju sunčevih kolektora na postojeće objekte čime se najmanje devastira vrijedan prirodni krajolik, a veliki je prostor prihvatljivih krovišta te, ukoliko je potrebno, izraditi izmjene postojećih prostornih planova uređenja gradova/općina. Također moguća je izgradnja autonomnih solarnih elektrana i korištenja snage mora. Zbog klimatskih promjena i velikog broja sunčanih sati potrebno je smanjivati i potrošnju el. energije za hlađenje (klima-uređaji) te je stoga potrebno poticati EE u zgradarstvu (kako javnom tako i privatnom).
Pokrivenost LAG-a **električnom mrežom** je 99% a broj priključaka na području LAG-a premašuje broj stalno nastanjenih kućanstava i što također ukazuje na velik broj kuća za odmor. Područje LAG-a gotovo **je potpuno pokriveno fiksnim telefonskim linijama i mobilnom telefonijom**, time je omogućeno i spajanje računala na brzu internetsku mrežu, što je važno za razvoj gospodarstva, posebno turizma, ali i kvalitete života stanovnika. **Internetska mreža** je dostupna na cca 60% područja, no ona je nedovoljne kvalitete i brzina. Važno je istaknuti kao je potreba za razvojem brzog i bežičnog internet preduvjet razvoja ovog, otočnog, LAG-a. **Poštanski uredi** su u svim jedinicama lokalne samouprave djeluju i pružaju poštanske i financijske usluge stanovništvu u zimskom/ljetnom radnom vremenu te djeluju poslovnice banaka i bankomati u općinskim središtima.

Najvažniji **dio komunalne infrastrukture na području LAG-a čini cestovna mreža**. Najznačajnije prometnice su državna cesta D116 (longitudinalni pravac) no stanje te prometnice nije zadovoljavajuće, posebno u dijelu Jelsa - Sućuraj. Prisutan je problem cesta kroz naselja i parking zona (u svim dokumentima prostornog uređenja predviđaju se nove parking zone). Ceste su na otoku Visu, izgradnjom glavne ceste Vis - Komiža, prilično zadovoljavajuće riješene. Međutim dio cesta je neodgovarajuće širine i oštećen. Naročito je to istaknuto na potezu prema Milni gdje je cesta neprimjereno uska. Samo naselje Vis ima izgrađenu zaobilaznicu na cijelom južnom potezu. Na Šolti glavna otočna cesta povezuje Stomorsku – Gornje Selo – Grohote – Rogač – Srednje Selo – Donje Selo i Maslinicu te cestovnim priključkom i turističko naselje Nečujam. Konfliktnu točku ove prometnice predstavlja prolaz kroz općinsko središte – Grohote, gdje se promet odvija kroz uske krivudave naseljske ulice bez pješačkih staza, sa objektima do ruba same ceste, što čini velike prepreke u odvijanju prometa i životu samog mjesta. Usko grlo današnje prometnice predstavlja i dio prometnice Rogač - Grohote koja prolazi kroz samo središte mjesta Rogač. Dokumentima prostornog uređenja predviđena je izgradnja obilaznica Rogača i Grohota.
Ukupna duljina javnih cesta (državne, županijske, lokalne) na području LAG-a iznosi 191,48 km i njima upravljaju Hrvatske ceste d.o.o. i Županijska uprava za ceste SDŽ. Ukupna duljina nerazvrstanih cesta je 384,66 km. Za navedene ceste potrebno je u cijelosti ustrojiti u svim JLS jedinstvene baze podataka i upisati prometnice u zemljišne knjige kako bi ustrojilo suvremeno upravljanje nerazvrstanim cestama te omogućilo njihovo financiranje iz različitih izvora.

Zračni promet na prostoru LAG-a čine heliodromi u Hvaru i Sućurju, i to prvenstveno za potrebe hitne medicinske pomoći. Prostornim planom Županije planiran je i heliodrom na Visu, dok su na Visu i Hvaru planirane manje zračne luke, te pristanište za hidroavione na trajektnom pristaništu u Starom Gradu. Najbliža međunarodna zračna luka nalazi se u Splitu.

Lag Škoji obuhvaća JLS na tri srednjodalmatinska otoka te je **pomorski promet i pomorska infrastruktura** od najvećeg značaja u svezi osiguranja povezanosti s kopnenim dijelom RH te mogućnošću zadovoljavanja potreba koje se na području LAG-a iz opravdanih razloga ne mogu zadovoljiti. Na području LAG-a nalaze se 3 luke županijskog značaja (Sućuraj, Hvar i Vis – sve tri putničke luke) te 6 luka lokalnog značaja (Jelsa, Komiža, Nečujam, Rogač, Stomorska, Vira). Ovim lukama upravlja Lučka uprava Splitsko dalmatinske županije te, u suradnji s nadležnim Ministarstvom, sufinancira projekte izgradnje infra i supra strukture. Na području LAG-a nalazi se izgrađeno više marina (luke nautičkog turizma) – ACI marina Vrboska (85 vezova), ACI marina Palmižana (164 veza). Ove marine nemaju suhih vezova. Potrebno je, u skladu s prostornim planovima, odrediti površine lučkih područja za nove luke posebne namjene (marine) te odrediti površine za suhe marine koje mogu značajno povećati zapošljavanje muške radne snage odnosno tradicionalno „muška“ zanimanja).

Tablica 3: Osnovne karakteristike brodskog linijskog prijevoza na području LAG-a Škoji

Linija	Prijevoznik	Brod
Vis-Split	Jadrolinija	Ro-ro put.
Drvenik-Sućuraj	Jadrolinija	Ro-ro put.
Split- Stari Grad	Jadrolinija	Ro-ro put.
Split- Rogač	Jadrolinija	Ro-ro put.
Split-Rogač-Stomorska	K.L./LNP	HSC
Vis-Hvar-Split	Jadrolinija/K.L.	HSC
Jelsa-Bol-Split	Jadrolinija	HSC
Split – Milna-Hvar	Jadrolinija	HSC
Lastovo-Vela Luka-Hvar-Split	Jadrolinija	HSC
Korčula-Prigradica-Hvar-Split	K.L./Jadrolinija	HSC
Komiža-Biševo	NC Komiža	

Linija	Udaljenost (M)	Linija	Udaljenost (M)
Split-Rogač	8,1	Hvar – Vis	15,3
Split-Hvar	23,0	Hvar – Vela Luka	19,9
Split-Vis	28,7	Bol – Jelsa	4,0
Rogaš-Stomorska	3,8	Makarska – Sućura	15,4
Milna – Hvar	15,1	Komiža – Biševo	4,3
Hvar – Prigradica	21,0		

Linija	Ljetno razdoblje	Zimsko razdoblje
Split - Stari Grad (Hvar)	7	3

Drvenik - Sućuraj (Hvar)	11	6
Split - Rogač (Šolta)	7	5
Split – Vis	3-4	2
Split - Milna – Hvar	1	/
Split - Hvar - Vela Luka – Ubli	1	1
Split - Hvar - Prigradica – Korčula	1	/
Komiža - Porat (Biševo)	1	4 tjedno

Izvor: Prometno-plovidbena studija, plovno područje Split, Ploče, Dubrovnik, 2016.

Međunarodne i dužobalne pruge na području županije obuhvaćaju: – Rijeka - Split - Stari Grad - Korčula - Sobra - Dubrovnik 2 x tjedno – Split - Milna - Kvar - Korčula - Dubrovnik (HSC, ljeti) 2 x tjedno – Split - Stari Grad - Ancona 2/3/4 x tjedno. S obzirom na brojnost plovnih putova područja donekle povećanih opasnosti na području SDŽ su Viški kanal, Šoltanski kanal i Pakleni otoci i Pakleni kanal. Posebnu teškoću predstavlja međusobna nepovezanost područja LAG-a. Jedina postojeća veza je linija Vis-Hvar-Vis jednom tjedno u ljetnom i zimskom razdoblju.

Na području LAG-a Škoji **nalazi se područje 4 poslovnih zona koje su u funkciji.**

Tablica 4: Poduzetničke zone koje su u funkciji koncem 2013. (Izvor: DUZR, 2014.)

JLS	Naziv poduzetničke zone	Površina prema poslovnom planu (ha)	Broj aktivnih poduzetnika	Broj zaposlenih
Stari Grad	Vrbanj	2,69	5	15
	Močica	1,40	7	24
	Vinarija	2,00	5	40
Jelsa	Gojdanje	3,50	1	4

2.2 GOSPODARSKE ZNAČAJKE PODRUČJA

2.2.1 OPĆE GOSPODARSKE ZNAČAJKE

Indeks razvijenosti trenutno predstavlja jedini nacionalni pokazatelj ukupnog razvoja lokalnih područja i ključan je pri planiranju strateškog razvoja. Važno je napomenuti kako područje LAG-a nema status potpomognutih područja.

Sukladno podacima iz tablice, vidljivo je kako je samo Sućuraj u manjem stupnju razvijenosti (3. skupina) dok su sve druge jedinice lokalne samouprave u rasponu od 5-8 skupine (Hvar je najrazvijeniji, i u 8. je skupini razvijenosti). Prosječno, LAG-a Škoji je u 6 skupini razvijenosti. U odnosu na proteklo razdoblje vidljiva je stagnacija ili porast razvojnih pokazatelja u svim jedinicama lokalne samouprave, posebno rastu izvorni prihodi općina kao i dohodak po stanovniku što ukazuje na povećanje financijske snage (u kn) koja se može ulagati u razvojne projekte.

Tablica 5. Osnovni razvojni pokazatelji LAG-a „Škoji", 2018. (Izvor: MRRFEU)

	Vrijednosti osnovnih pokazatelja za JLS							
JLS	Razvojna skupina JLS	Indeks razvijenosti JLS	Prosječni dohodak po stanovniku (kn)	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku (kn)	Prosječna stopa nezaposlenosti (%)	Opće kretanje stanovništva (2016./2006.)	Indeks starenja (2011.)	Stupanj obrazovanja (VSS, 20-65), (2011.) (%)
Hvar	8	111,673	20.619,28	7.318,32	9,7	107,87	123,3	23,42
Jelsa	7	105,371	16.042,65	3.641,21	11	103,76	185,8	24,69
Komiža	5	101,499	18.811,88	2.976,69	20,8	100,07	186,5	16,42
Stari Grad	7	105,194	13.659,11	3.868,55	9,9	106,86	191,3	19,24
Sućuraj	3	95,711	25.030,40	3.334,17	9	107,69	452,1	22,31
Šolta	6	102,807	15.196,91	5.496,23	20,4	139,88	401,1	27,34
Vis	7	106,27	18.626,05	4.871,18	17,6	109,68	203,3	23,83
LAG	**6**	**104,07**	**27.664,60**	**4.500,91**	**14%**	**110,83**	**249,06**	**22,46**

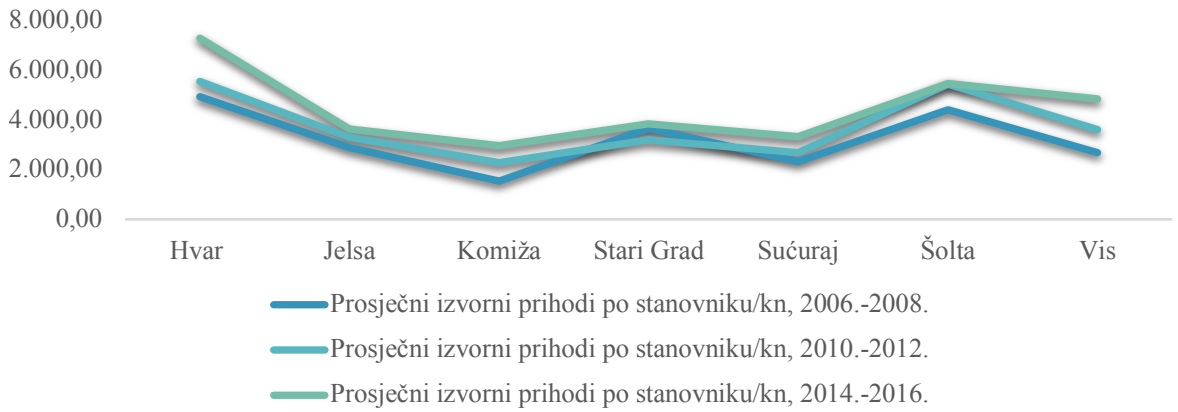

Slika 1. Izvor: MRRFEU

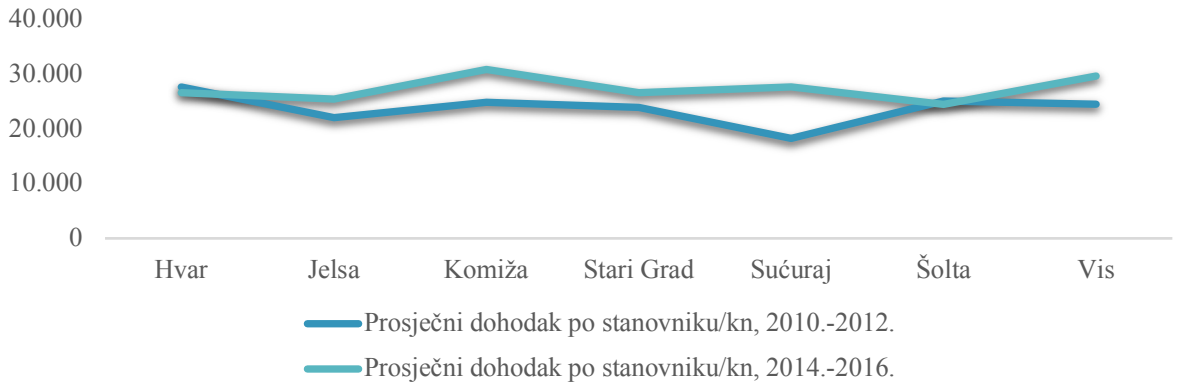

Slika 2. Izvor: MRRFEU

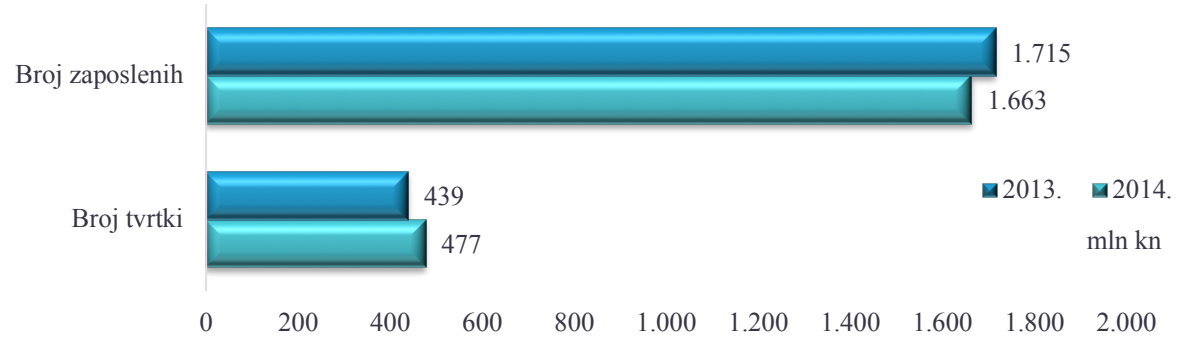

Slika 3. Zaposlenost i broj gospodarskih subjekata (pravnih osoba) u LAG-u. (Izvor: HGK)

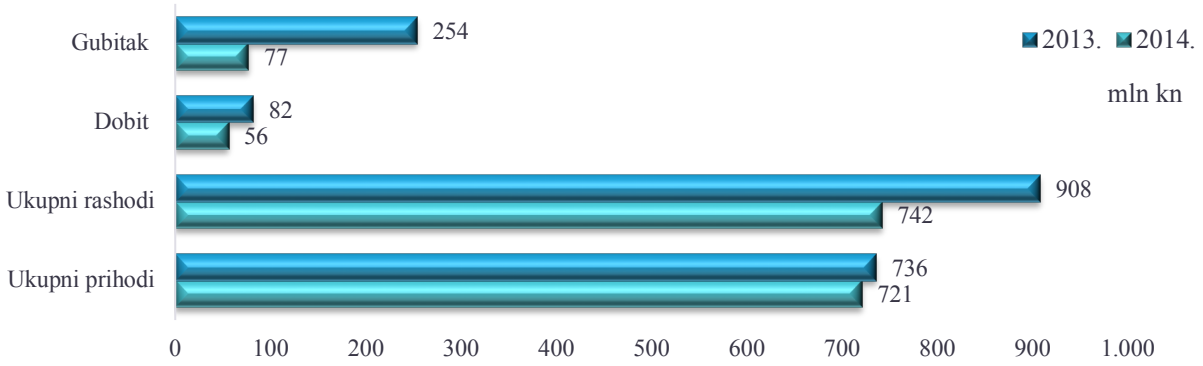

Slika 4. Prihodi vodećih gospodarskih sektora u LAG-u. (Izvor: HGK)

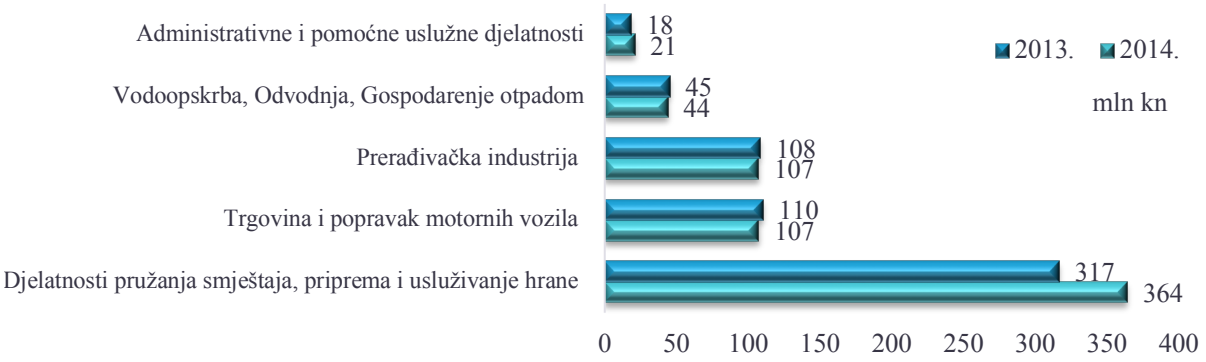

Slika 5. Vodeći gosp. sektori, prema prihodima, u LAG-u Škoji. (Izvor: HGK)

Gospodarstvo LAG-a karakterizira gospodarstvo usmjereno na turizam gdje su najvažnije gospodarske grane usluge smještaja te pripreme i posluživanja hrane, trgovina i prerađivačka industrija. U LAG-u aktivno djeluje 477 pravnih gospodarskih subjekata. U dvije godine razvidno je kako se povećava broj gospodarskih subjekata – pravnih osoba ali pada broj zaposlenih dok je došlo do značajnog povećanja rashoda uz istovremeno umjeren rast ukupnih prihoda.

Prema financijskim izvješćima najveći iskazani gubici bili su upravo u djelatnostima usluge smještaja te pripreme i usluživanja hrane u većini JLS (Stari Grad, Vis, Komiža, Jelsa, Šolta). Također veliki gubici su iskazani i u građevinarstvu i poslovanju s nekretninama (djelatnosti koje su posredno povezane s uslugama smještaja i usluživanja hrane). U ove tri djelatnosti ukupno je registrirano 42 % pravnih osoba na području LAG-a.

Na području LAG-a registrirano je 1.041 obrt , a djelatnosti za koje su registrirane su uslužni obrti, turizam i ugostiteljstvo, ribarstvo, prijevoz, trgovina, a 25,84 % obrta je registrirano za ribarstvo, marikulturu i poljoprivredu. Na području LAG-a Škoji registrirano je 27 zadruga od

toga njih 13 u poljoprivredi i ribarstvu, čime je razvidno kako je zadružno poslovanje i udruživanje i dalje tradicija na području LAG-a.

2.2.2 POLJOPRIVREDA, RIBARSTVO, ŠUMARSTVO

Tradicionalno gospodarstvo otoka LAG-a Škoji vezano je uz iskorištavanje prirodnih resursa u poljoprivredi i ribarstvu. Na sva tri otoka uzgoj maslina i plemenite vinove loze uz ribarstvo bio je temelj lokalnog gospodarstva. Svoj procvat u novije doba doživljavaju krajem 19. stoljeća kad su proizvodi otoka Visa i Hvara plasirali na tržištu cijele bivše Austro-Ugarske monarhije. Na Visu je bila razvijena prerada ribe (9 tvornica u Komiži) te s njim povezani ribolov, kao i proizvodnja vina. Ostali važni proizvodi bili su proizvodnja maslinovog ulja te eteričnih ulja lavande i ružmarina te agava (čipka). Raspadom Austro-Ugarske i u promijenjenim društvenim okolnostima poljoprivreda kontinuirano gubi na značaju, a stanovništvo se iseljava u centre na obali i u druge zemlje. S vremenom turizam postaje dominantna gospodarska djelatnost. Danas kad mediteranska prehrana i stil života trebaju biti dio turističke ponude otvaraju se nove mogućnosti za poljoprivredu na području LAG-a Škoji na tradicionalnim temeljima, ali prilagođeni zahtjevima suvremenog društva. Jedan od tih trendova je potražnja za ekološki uzgojenim poljoprivrednim proizvodima te proizvodima poznatog podrijetla. Tako je područje LAG-a Škoji u obuhvatu područja proizvodnje dalmatinskog pršuta (zaštićen 2010. godine), hrvatske travarice, hrvatskog pelinkovca i hrvatske šljivovice, a na otoku Šolti udruga maslinara je zaštitila 2015. godine šoltansko maslinovo ulje. Maslina i plemenita vinova loza vodeće su poljoprivredne kulture koje imaju visoku dodanu vrijednost: maslina tako zauzima 879,45 ha ili 34,29%, plemenita vinova loza zauzima 568,66 ha ili 22,17% a treća kultura je krški pašnjak na 151,49 ha ili 5,915.

Isto tako, područje LAG-a ima velike mogućnosti u proizvodnji meda prije svega meda od lavande koji je uz med od kadulje jedan od najskupljih na tržištu. Na području LAG-a 26 je pčelara koji imaju 1.714 proizvodnih pčelinjih društava predstavlja značajnu proizvodnju jer u prosjeku po pčelaru pripada 66 pčelinjih društava što, uzevši u obzir cijenu koja se postiže za med proizveden na otoku, spada u red poluprofesionalne proizvodnje. U kućne vrtove ukupno za LAG iznosi 14,57 ha ili 0,57% poljoprivrednih površina a ukupno povrće raznih vrsta zauzima 25,53 ha ili 1%. U sustavu ekološke proizvodnje odnosno u sustavu plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode nalazi se 241,48 ha ili 9,42 % a u sustavu plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksa i metoda nalazi se 155,89 ha ili 6,08% poljoprivrednih površina. U sustavu integrirane proizvodnje nalazi se svega 1,06 ha ili 0,04% površina. U sustavu agrookolišnih mjera nalazi se 516,29 ha ili 20,14% površina.

Prema podacima iz ARKOD baze (stanje 14.12.2015. godine) na području LAG-a ukupno je bilo korišteno 2.564,45 ha koje je obrađivalo ukupno 1504 poljoprivredna gospodarstva. Najviše se uzgaja maslina i vinova loza. Najpoznatija sorta na oba otoka je plavac mali. Na Visu je tu još vugava, a na području Hvara bogdanuša, pošip. Na području otoka Visa i Hvara niz je malih vinara od kojih mnogi imaju kušaonice vina, ali i on- line prodaju. U cilju stvaranja jakog hrvatskog vinskog brenda osnovan je klaster proizvođača *Grozd Plavac mali d.o.o*. koji ima svoje članove i na području LAG-a Škoji. Udruga Plavac mali-Zagreb i Klaster planiraju na ograničenim područjima bračkog, viškog, hvarskog i pelješkog vinogorja iskoristiti svaki pedalj za plavac mali. Nedostatak zemljišta jedan je od najvećih problema vinara srednje i južne Dalmacije, uvjetovan neriješenim imovinsko-pravnim odnosima zbog kojih su goleme površine zarasle u korov.

Na području LAG-a slabo razvijeno stočarstvo koje se ogleda na 151 ha krških pašnjaka na 71 PG kroz svega nekoliko komada krupne stoke: 9 goveda, 5 konja, ali nešto više koza kojih ima 278 te 683 ovce. Razlog tome su ograničene poljoprivredne površine koje bi bile pogodne za stočarenje

Važno je napomenuti kako je zadružni sustav na području LAG-a relativno razvijen. Na području LAG-a registrirano je 27 zadruga koje su najbrojnije na otoku Hvaru, a od djelatnosti najviše ih je registrirano u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (13).

Za procjenjivanje potencijala razvoja poljoprivredne proizvodnje veoma je važna i organizacija proizvodnje odnosno njeni nositelji. U svega 87 PG ili 5,6% nositelji su mlađi od 40 godina. U 204 PG ili 13,18% nositelji su starosti 60-65 godina, u 776 ili čak 50,13% PG nositelji su starosti preko 65 godina a ukupno stariji od 60 godina čine čak 63,315 nositelja PG. Slaba je obrazovna struktura: 3,66% nositelja OPG ima fakultet, 4,19% višu školu, 30,85% srednju školu, 25,13 % osnovnu školu, 3,66% nezavršenu osnovnu školu, za 32,51% nema podataka. Također poljoprivredna proizvodnja se odvija na malim parcelama te 90,23% PG ima ukupne poljopriv. površine manje od 3 ha a 8,18% PG raspolaže sa 3-20ha .

Potrebno je ulagati u obrazovanje poljoprivrednih proizvođača, poticati ulazak mlađih osoba u proizvodnju i preuzimanje poljoprivrednih gospodarstava, provoditi projekte uređenja zemljišta (gdje prema zakonskim propisima su nositelji Županije) te nastaviti razvijati proizvodnju, stvarati ponudu i poticati potražnju za lokalno proizvedenim poljoprivrednim proizvodima koji se mogu i plasirati lokalno u turizmu i ugostiteljstvu LAG-a Škoji.

2.2.3 TURIZAM

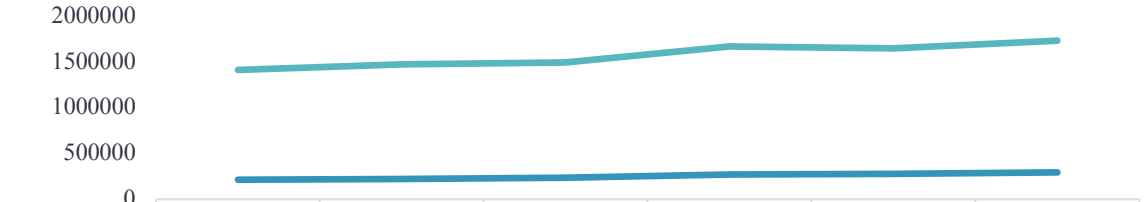

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Dolasci	214098	224696	237825	274121	275499	294574
Noćenja	1416885	1477005	1499887	1673634	1652004	1737332

Slika 6. Izvor: TZ LAG-a Škoji

Na prostoru LAG-a Škoji turizam ima dugu tradiciju. Već 1868. godine osniva se profesionalno turističko udruženje „*Higijeničarsko društvo Hvar*“ kojemu je bio cilj promicanje i unaprjeđenje ugostiteljske ponude. Za razliku od otoka Hvara koji je desetljećima razvijao turističku ponudu, otok Vis je zbog svoje strateške uloge – kao pomorska baza ratne mornarice u bivšoj Jugoslaviji bio zatvoren za strance, te je cijelo gospodarstvo otoka bilo tome podređeno. Otok Šolta iako gotovo predgrađe Splita svoje je gospodarstvo zasnivalo na poljoprivredi i ribarstvu, a turizam se razvija u posljednje vrijeme. Iako broj dolazaka i noćenja turista kontinuirano raste u razmatranom periodu, skratio se njihov boravak sa 6,62 na 5,90 dana. Ponuda smještaja na području LAG-a je raznovrsna od hotela, kampova soba i apartmana u privatnom smještaju. Iako je turizam osnova gospodarstva LAG-a relativno je slabo razvijena dodatna turistička ponuda kao što su biciklističke staze, TIC-ovi, tematske staze, kušaonice poljoprivrednih proizvoda (najviše kušaonica vina na Hvaru 12) i izletišta (4). Glavni tzv. „proizvod“ SDŽ pa tako i za područja otoka Hvara i Šolte je „sunce i more“. Za područje otoka Visa turistički proizvodi od najvećeg prioriteta je nautički turizam. Stoga je veoma važno uređenje plaža kao dijela javne turističke infrastrukture. Na području LAG-a Škoji registrirano je 125 plaža koje treba urediti po određenim temama i koje se kao takve nalaze popisane u Regionalnom programu uređenja i upravljanja morskim plažama na području Splitsko-dalmatinske županije. Zaključno, potrebno je razvijati sve programe namijenjene razvoju javne turističke i komunalne infrastrukture i povezivanju poljoprivrede i turizma.

2.2.4 TRŽIŠTE RADA

Radno aktivno stanovništvo LAG-a Škoji u starosti od 15-64 godine, prema popisu stanovnika iz 2011. godine čini 10.527 osoba što predstavlja 64,83% ukupnog broja stanovnika. Žena ima 5.186 osoba ili 49,26% dok je muškaraca 5.341 ili 50,74%. Najviše radno aktivnog stanovništva prisutno je na području jedinica lokalne samouprave Hvar (2901) i Jelse (2263). Zaposlenost na području LAG-a može se promatrati putem podataka HZMO krajem prosinca 2015. godine. Obuhvaća 4.122 radno aktivnog stanovništva (samo 39,16% ukupno radno aktivnog stanovništva LAG-a Škoji), gdje je razvidno kako se 64% zaposlenih nalazi u gospodarskim subjektima – pravnim osobama, vidljivo iz slike:

Slika 7. Zaposlenost prema strukturi poslodavaca. Izvor: HZMO, 2015.

Stanje zaposlenosti promatrano u razdoblju 2013. i 2014. u pravnim osobama na području LAG-a, jasnije prikazuje zaposlenost prema sektorima. U razmatranom periodu došlo je do pada broja zaposlenih sa 1.715 na 1.662 ili za 3,09%. Broj zaposlenih je padao u najviše u prerađivačkoj industriji za 24,10 % (40 osoba), prijevozu i skladištenu (20,10 % ili 13 osoba), prometu nekretninama (20 osoba ili 54,05%). Pad broja zaposlenih (iako u malom %) zabilježen je na Hvaru, Starom Gradu, Visu, Komiži i Jelsi. Zaposlenost je najveća u sektoru pružanja usluga smještaja te pripreme i usluživanja hrane (turističke djelatnosti) , zatim u sektoru opskrbe vodom, uklanjanja otpadnih voda, te djelatnosti sanacije okoliša gospodarenja otpadom (komunalne djelatnosti) te trgovine.

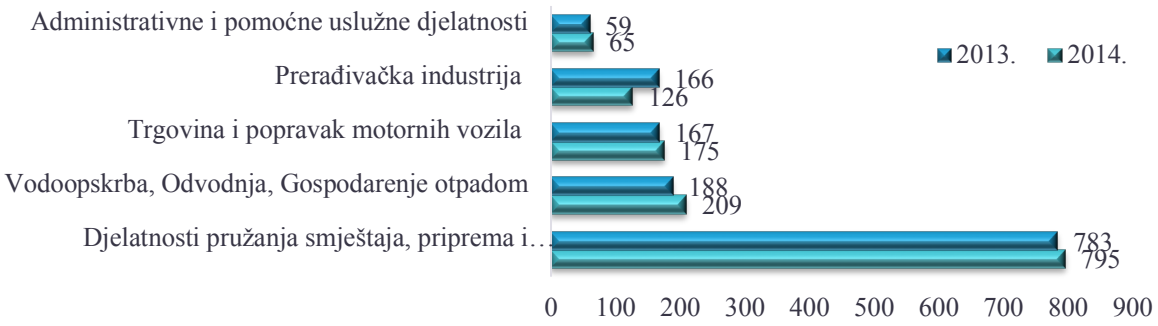

Slika 8. Broj zaposlenih u pravnim osobama na području LAG-a Škoji. (Izvor: HGK)

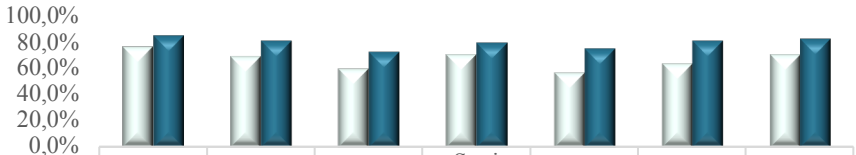

	Hvar	Jelsa	Komiža	Stari Grad	Sućuraj	Šolta	Vis
Udio obrazovanog stanovništva u radno aktivnoj populaciji (%), 2001.	77,0%	69,6%	59,9%	71,1%	57,1%	64,0%	70,9%
Udio obrazovanog stanovništva u radno aktivnoj populaciji (%), 2011.	84,75%	80,54%	72,30%	79,38%	74,81%	80,95%	82,44%

Slika 9. Izvor: DZS

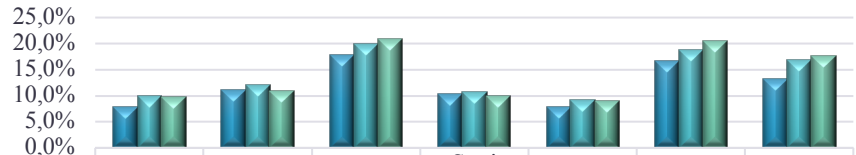

	Hvar	Jelsa	Komiža	Stari Grad	Sućuraj	Šolta	Vis
Prosječna stopa nezaposlenosti (%), 2006.-2008.	7,8%	11,1%	17,8%	10,2%	7,9%	16,6%	13,2%
Prosječna stopa nezaposlenosti (%), 2010.-2012.	9,90%	12,10%	19,90%	10,60%	9,10%	18,90%	16,90%
Prosječna stopa nezaposlenosti (%), 2014.-2016.	9,70%	11%	20,80%	9,90%	9%	20,40%	17,60%

Slika 11. Izvor: HZZ

Velika prednost LAG-a Škoji je činjenica da se u radno aktivnoj populaciji povećava udio obrazovanih u razdoblju između 2 popisa stanovništva sa prosječno 67,10% na 79,31%. Pri tome najveći udio obrazovanih u radno aktivnom stanovništvu je u Gradu Hvaru (84,75%) i Šolti (80,95%). Porast osoba sa srednjom stručnom spremom, višom i visokom radno aktivnom stanovništvu (15 do 64 godine) omogućava planiranje i realizaciju razvojnih programa koji podrazumijevaju da nositelji i/ili korisnici mjera i programa posjeduju znanja koja su primjerena suvremenim kretanjima gdje se najveća dodana vrijednost ostvaruje u djelatnostima koja se temelje na znanju. No, u razdoblju 2006. do 2013. vidljivi su i problemi vezani uz nedostatak radnih mjesta i prosječni stalni rast nezaposlenosti na području LAG-a. Prosječna stopa nezaposlenosti je standardni pokazatelj za identificiranje područja sa značajnim razvojnim problemima.

Stanje nezaposlenosti prema podacima HZZ-a u listopadu 2015. govori kako je na području LAG-a Škoji bilo 867 nezaposlenih (8,24% nezaposlenih u ukupnoj radno aktivnoj populaciji LAG-a).

Tablica 6. Struktura nezaposlenih na području LAG-a Škoji. Izvor: HZZ

JLS	Ukupan broj nezaposlenih na dan 31.10.2015.	Broj nezaposlenih žena	Broj nezaposlenih mladih (do 29 godina)	
			Ž	M
Hvar	150	80	29	25
Jelsa	135	56	14	20
Komiža	149	71	13	18

Stari Grad	98	46	12	21
Sućuraj	15	5	3	3
Šolta	162	76	14	27
Vis	158	75	21	25
LAG	**867**	**409**	**106**	**139**

Broj nezaposlenih žena čini 47,17% nezaposlenih na području LAG-a. Mladih do 29 godina bilo je 245 nezaposlenih ili 28,26%. Od toga je čak 56,73% nezaposlenih mladih muškaraca. Obrazovna struktura nezaposlenih je loša posebno ako se promatraju najosjetljivije skupine društva – žene i mladi. Obrazovna struktura nezaposlenih žena ukazuje da ih najviše ima nezavršenu i završenu osnovnu školu (85 osoba ili 20,78%) i srednju školu (252 osobe, 61,61%) što ukazuje na usmjeravanje aktivnosti LAG-a prema zapošljavanju i samozapošljavanju upravo ove ciljane skupine. Obrazovna struktura nezaposlenih mladih do 29 godina je također loša, čak 175 osoba ili 71,43% ima završenu samo srednjoškolsko obrazovanje. Loša obrazovna struktura predstavlja ograničavajući razvojni problem i zahtijeva razvijanje kvalitetnih mjera i aktivnosti sa organiziranim programima i sadržajima cjeloživotnog obrazovanja za nezaposleno stanovništvo na području LAG-a.

2.3 DEMOGRAFSKE I SOCIJALNE ZNAČAJKE PODRUČJA

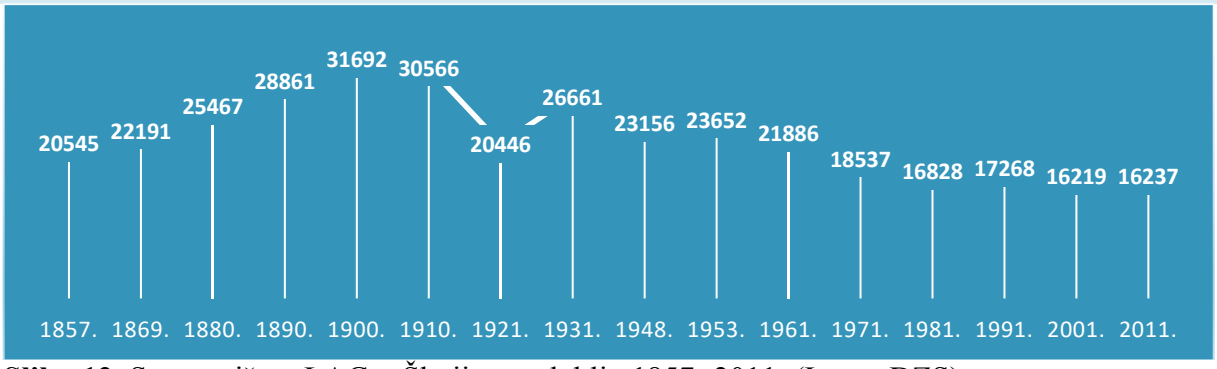

Slika 12. Stanovništvo LAG-a Škoji u razdoblju 1857.-2011. (Izvor: DZS)

Prema popisu stanovnika na području LAG-a Škoji 2001. godine živjelo je 16.219 stanovnika odnosno 0,35 % stanovništva RH. Prema popisu stanovnika 2011. godine broj stanovnika se povećao za 18 osoba ili 0,11% u odnosu na 2001. godine, odnosno na području LAG-a živjelo je 16.237 stanovnika (0,38% stanovnika RH) odnosno 3,57% stanovnika SDŽ. LAG karakterizira praktički stagnacija broja stanovnika. Međutim, u navedenom periodu povećava se broj kućanstava za 597 ili 10,11 % koja se nalaze u 54 naselja te je 2011. godine stanovništvo LAG-a živjelo u 6.504 kućanstva u 55 naselja.

Stanovništvo na području LAG-a Škoji i demografski razvoj ovog područja (kao i drugih područja Republike Hrvatske) može se pratiti, kroz popise stanovništva, od 1857. godine. Pokazatelji demografskih kretanja na području LAG-a Škoji odražavaju gospodarska kretanja i povijesna kretanja na ovim hrvatskim otocima. Otok Vis je imao najveći broj stanovnika, ali je i najviše prosperirao za vrijeme Austro-Ugarske (1910. godina), a svoj prosperitet je bazirao na ribolovu i preradi ribe te vinogradarstvu, a vinima se opskrbljivalo čitavo tržište Austougarske Monarhije. Raspadom Austro-Ugarske, Vis potpada pod talijansku okupaciju (1918-1921), a zatim postaje dio Kraljevine SHS, a zatim Kraljevine Jugoslavije kad počinje i prva gospodarska kriza na otoku (gubitak nekadašnjih tržišta). Također, dolazi do sukoba oko podjele kolonatskog zemljišta. otok Vis je ponovno 1941. okupirala Italija, koja je odmah započela provoditi politiku opće talijanizacije. U socijalističkoj Jugoslaviji, Vis je zbog svog strateškog položaja bio otok zatvoren za strance (zabrana dolaska stranaca je ukinuta tek 1989.)

i čitav je pretvoren u veliku vojnu utvrdu što je posljedično dovelo do gospodarskog zaostajanja i velikog iseljavanja. LAG Škoji u ovom okruženju može se definirati kao nositelj trenda i to kako u procesima "prirodne depopulacije", tako i u sve bržem rastu demografskog starenja stanovništva.

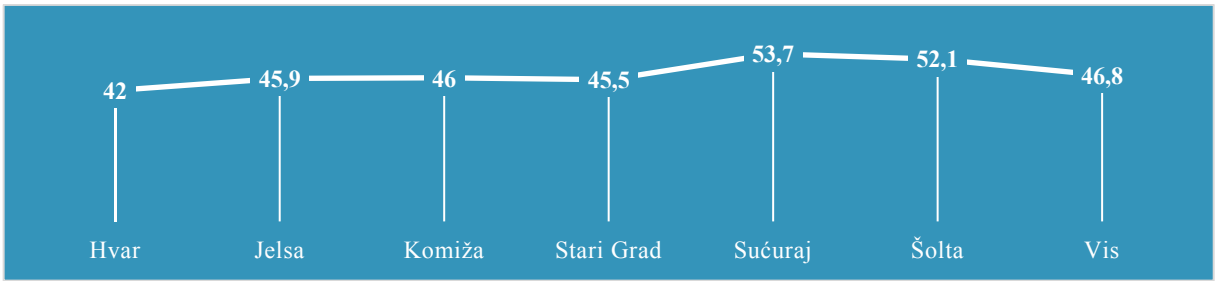

Slika 12. Prosječna starost stanovnika na području LAG-a, 2011.(Izvor: DZS)

Najbolji pokazatelji demografskog stanja na području LAG-a su prosječna starost stanovnika, indeks starenja, prirodni prirast i vitalni indeks. Prosječni indeks starenja stanovnika LAG-a Škoji iznosi 249,1 % (što je iznad prosjeka Republike Hrvatske, ali i iznad prosjeka SDŽ). Najdramatičnij indeks starenja je na području Sućuraja 452,1 i Šolte 401,1.

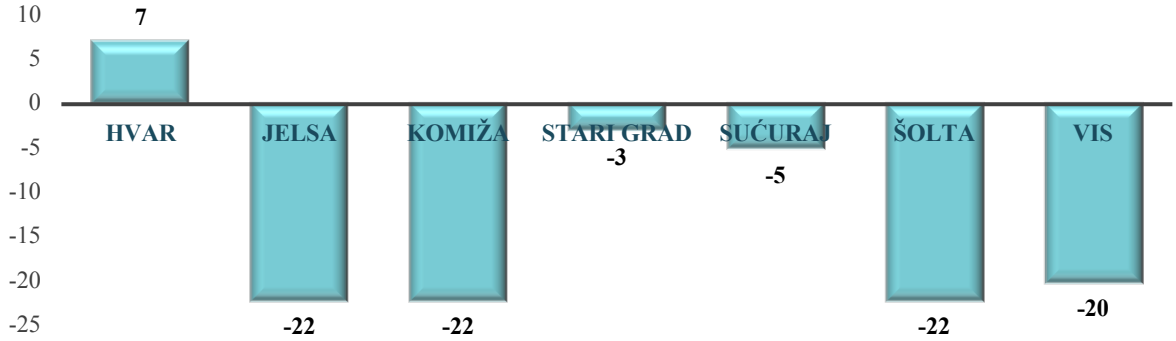

Slika 13. Prirodni prirast stanovništva u LAG-u Škoji. (Izvor: DZS, 2011.)

Prosječni prirodni prirast LAG-a ima negativan predznak i iznosi -87 dok je vitalni indeks odnosno broj rođenih na 100 umrlih također dokaz starenja i depopulacije područja jer iznosi 61,8. Na području LAG-a u ukupnom stanovništvu starijem od 15 godina nalazi svega je 37 odnosno 0,3% nepismenih stanovnika. Prema Popisu stanovnika iz 2011. opća obrazovna struktura stanovnika starijeg od 15 godina (14.250 stanovnika) na području LAG-a nije zadovoljavajuća. U navedenoj populaciji 1.027 (7,21%) stanovnika je bez škole ili s nezavršenom osnovnom školom, 3126 (21,94%) osoba ima završenu osnovnu školu, srednju školu ima 7.887 osoba (55,35%), a samo 2.209 stanovnik ima završeno više i visoko obrazovanje (15,50%). Iako se povećao broj obrazovanih stanovnika u radno aktivnom stanovništvu još uvijek je veliki broj stanovnika koji nema završenu osnovnu školu ili ima završenu samo osnovnu školu. Potrebno je u cilju povećanja njihove zapošljivosti i omogućavanja povećanja prihoda te smanjenja rizika od siromaštva osigurati ovoj populaciji završetak osnovne škole te nastavak školovanja putem programa cjeloživotnog obrazovanja namijenjenih stjecanju novih znanja i vještina.

O obrazovnom potencijalu u razvojnom kontekstu u 21.st. važan podatak je o ICT pismenosti stanovnika starijih od 10 godina. Prema popisu stanovnika na području LAG-a Škoji od 14.951 stanovnika njih samo 8.301 (55,52%) koristi internetom, dok se 7.689 (51,43%) osoba koristi elektroničkom poštom, što je iznimno važno u planiranju jačanja ljudskih resursa LAG-a jer implementacije modernog ruralnog razvoja nema bez informatičkog znanja (korištenje AGRONET sustava). Također, korištenje interneta i elektroničke pošte omogućava stanovnicima otoka moderno povezivanje sa svim dostupnim informacijama, povezivanje sa

drugim osobama, unaprjeđivanje poslovanja te korištenje javnih usluga (e-građani, on line prodaja i kupovina i sl).

Razvijenost civilnog društva se, između ostaloga mjeri i brojem organizacija civilnog društva koje aktivno djeluju na nekom području. Na LAG-a Škoji području je registrirano 331 udruga od kojih najviše u područjima sporta (105), kulture i umjetnosti (93) te gospodarstva (41). LAG Škoji ima razvijeno i suvremeno civilno društva sa širokim spektrom interesa koji zadovoljavaju različite zajedničke društvene funkcije (dobrovoljna vatrogasna društva lokalne organizacije Crvenog križa, vjerske humanitarne udruge, sportsko – rekreativna društva, specijalizirane udruga koje brinu o okolišu, razvijaju ruralni turizam ili djeluju u gospodarskom okruženju kao strukovne poljoprivredne organizacije, udruge vinogradara, vinara, lovaca i sl. Veliki broj udruga s područja LAG-a Škoji sufinancira se iz proračuna jedinica lokalne samouprave. Dio udruga ima profesionalno zaposlene osobe te na taj način doprinosi i broju zaposlenih na području LAG-a , ukupno je u udrugama zaposleno 11 osoba. Na području LAG-a djeluju i značajne za zaštitu okoliša na regionalnoj razini kao što je udruge Plavi svijet Institut za istraživanje mora, koja djeluje na području tri jadranske županije čija je misija istraživanje i zaštita morskog okoliša i morskih organizama te edukacija o potrebi očuvanja morskog ekosustava i posebice ugroženih morskih vrsta. Na Visu se nalazi njihova podružnica Vis.

3. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA, UKLJUČUJUĆI SWOT ANALIZU

3.1 IDENTIFIKACIJA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA LAG-A

Gospodarstvo LAG-a Škoji karakterizira gospodarstvo usmjereno turizmu što se očituje po broju najviše zaposlenih u tom sektoru, ulaganjima u izgradnju objekata za smještaj i odmor, ali i po programu srednjoškolskog obrazovanja. Turizam je tradicionalna gospodarska grana na ovom području, no u današnje vrijeme sunce i more ne čine turističku ponudu. S ciljem diversificiranja turističke ponude, a time i jačanja gospodarstva, područje LAG-a Škoji ima brojne komparativne prednosti. Cijeli prostor LAG-a bogat je materijalnom i nematerijalnom kulturnom baštinom od iznimnog značaja za nacionalnu i međunarodnu povijest od antičkog doba do danas kao što su Faroska hora ili Starogradsko polje koje je najbolje očuvan grčki katastar antičkog doba na Sredozemlju (pod UNESCO zaštitom) i povijesni ribarski brod Falkuša ili Hvarska čipka od niti agave i umijeće izrade slastica starogrojski poprenjok, te tradicijski običaj Procesija za križen i mediteranska prehrana. Značajno je napomenuti kako se područje LAG-a ističe svojom prirodnom baštinom iznimno vrijedne bioraznolikosti, ali i geomorfološkim osobitostima (registrirano i topografski locirano više od 217 speleoloških objekata) kao što su Zelena i Modra špilja, te se gotovo cijeli prostor LAG-a nalazi u području ekološke mreže i mreže NATURA 2000 (106,615.91 ha).

Veliki razvojni potencijal gospodarstva je poljoprivreda temeljena na tradicionalnoj proizvodnji i preradi kvalitetnih proizvoda visoko dodane vrijednosti, kao što su med, eterična ulja lavande/lavandina (Hvarska budrovka) i ružmarina, šoltansko maslinovo ulje, vina od autohtonih sorata grožđa, te dalmatinski pršut zaštićen oznakom zemljopisnog podrijetla.S ciljem stvaranja jakog hrvatskog vinskog brenda osnovan je klaster proizvođača Grozd Plavac mali d.o.o. koji ima svoje članove i na području LAG-a Škoji, a prisutan je razvoj ekološke i integrirane poljoprivredne proizvodnje.

Gospodarstvo temeljeno na kulturno-povijesnoj i prirodnoj baštini, te visoko kvalitetnim gastronomskim proizvodima, kroz ulaganja u obrazovanje lokalnog stanovništva i poljoprivrednih proizvođača, poticanje mlađih osoba u proizvodnju i preuzimanje

poljoprivrednih gospodarstava, provođenje projekata uređenja zemljišta (navodnjavanje, rješavanje imovinsko-pravnih odnosa) te nastavak i poticanje razvoja udružene proizvodnje eko i proizvoda oznakom kvalitete, doprinosi prepoznatljivosti područja LAG-a. Potrebno je ulagati u jačanje prepoznatljivosti turističke ponude temeljene na povijesnom i kulturnom značaju, te prirodnim atrakcijama i ostaloj društvenoj infrastrukturi, kroz okolišno prihvatljive aktivnosti i ulaganja u obnovljive izvore energije (naročito sunca), s ciljem doprinosa očuvanju kulturne i prirodne baštine, kvaliteti života u ruralnim područjima, te održivom i konkurentnom razvoju cijelom području LAG-a Škoji.

3.2 SWOT ANALIZA

SNAGE	SLABOSTI
– Porast indeksa razvijenosti – 103,10% – Izuzetno povoljan geostrateški položaj za kontrolu Jadrana i dobro organizirana povezanost brodskim linijama s kopnom – Povezanost zračnim linijama – heliodromi, hidroavioni – Visoka pokrivenost vodoopskrbom svih naselja JLS – Mogućnost stjecanja srednjoškolskog obrazovanja (Hvar, Jelsa, Vis) – Kulturno-povijesna baština, prirodna baština te kajobrazna i geomorfološka raznolikost povoljna za razvoj poljoprivrede i turizma – NATURA 2000 – velike površine u sustavu zaštite na međunarodnoj razini – Valorizirane/zaštićene kulturno-povijesne znamenitosti i arheološki lokaliteti, sakralne i tradicijske arhitektonske baštine - Faroska hora (UNESCO zaštita) – Bogata gastronomija: Dalmatinski pršut (ZOZP, zaštićeno geografsko podrijetlo) šoltansko maslinovo ulje, mediteranska prehrana (zaštićena nematerijalna kulturna baština) – Tradicija bavljenja poljoprivredom i ribarstvom (velik broj PG-a, 1.504) – Ekološka i integrirana poljoprivredna proizvodnja – Poljoprivredni proizvodi visoke dodane vrijednosti (pršut, vino, maslinovo ulje, med od aromatičnog bilja)	– Starenje stanovništva – Međusobna prometna nepovezanost područja LAG-a – Nije uspostavljen sustav gospodarenja otpadom na županijskoj razini – Neizgrađen sustav odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda – Potrebna rekonstrukcija i uređenje lokalnih prometnica i prometne infrastrukture – Nedovoljno odgojno-obrazovnih institucija za predškolski odgoj (vrtići, igraonice) – Društvena i sportska infrastruktura zahtjeva obnovu i opremanje – Nedovoljno iskorištene mogućnosti OIE/EE – Nedovoljno izgrađena sportska infrastruktura – Nedovoljno izgrađenih TIC-a – Stagnacija gospodarstva na području LAG-a – Nedostatan broj diversificiranih poljoprivrednih proizvoda i nedovoljne količine poljoprivrednih proizvoda s visoko dodanom vrijednošću – Nezaposlenost – Značajan udio mladih i žena u ukupnoj nezaposlenosti (28,26%, odnosno 47,17%) – Nedovoljna prepoznatljivost prirodnih i kulturno-povijesnih resursa područja

– Postojanje zadruga (u poljoprivrednom sektoru) – Udruge proizvođača članice regionalnih udruženja (klaster Grozd Plavac mali d.o.o.) – Korištenje EU fondova za razvoj ruralnih područja, nositelji EKO certifikata – Razvoj turističke ponude s dodatnim sadržajima u rural. Turizmu – Veleučilište na Visu – Velik broj udruga civilnog društva (331) – Postojanje profesionalnih udruga, te postojanje udruge značajne za zaštitu okoliša na regionalnoj razini - *Plavi svijet Institut za istraživanje mora*	– Nedostatak promidžbe zaštićene nematerijalne baštine područja (nacionalna i svjetska baština) – Usitnjenost poljoprivrednih površina – Zastarjela mehanizacija i način obrade poljoprivrednog zemljišta – Nedovoljan broj hidromeloriranih poljoprivrednih površina – Neriješeni imovinsko-pravni odnosi za velik broj poljoprivrednih površina – Nedovoljno poticanje razvoja ekološke i integrirane poljoprivredne proizvodnje – Nedovoljan stočni fond – Nedovoljno iskorištena gastronomska ponuda vezana uz zaštićenu poljoprivrednu proizvodnju i preradu – Nedovoljno iskorištene mogućnosti razvoja ruralnog turizma temeljenog na prirodnim resursima, kulturno-povijesnoj baštini, sportskoj rekreaciji, lokalnoj gastronomiji, prodaji proizvoda na kućnom pragu – Nedovoljna obrazovanost poljoprivrednih proizvođača, općenito nizak stupanj obrazovanosti stanovnika (većinom srednja stručnja sprema), posebno nezaposlenih - najugroženije žene i mladi – Nedovoljno izgrađena javna turistička infrastruktura – Nedovoljna pokrivenost širokopojasnim internetom – Ograničena financijska sredstva JLS – Nedostatak kadrova za razvoj i implemenatciju projekata – Civilne udruge ovisne o financijskim sredstvima JLS
PRILIKE	**PRIJETNJE**
– Područje maritimne klime uz povoljne uvjete za razvoj EE i OIE (sunce,vjetar,more) – Izrazito povoljno područje za poljoprivrednu proizvodnju proizvoda visoke dodane vrijednosti	– Visoka financijska ulaganja u prometnu i komunalnu infrastrukturu – Nedovoljno brzo pokretanje procesa razvoja ruralnih sredina – sporost nadležne administracije s javno-pravnim ovlastima

– ESI fondovi – posebno program RR s naglaskom na Mjeru 19 – Nacionalne mjere razvoja poduzetništva te EE/OIE – Izvori sufinanciranja za unaprjeđenje prometne i komunalne infrastrukture – Izvori sufinanciranja za izgradnja odgojno-obrazovnih institucija za predškolski odgoj i obrazovanje – Izgradnja i opremanje društvene infrastrukture – posebno IKT sustavima koji omogućuju video veze i komunikacije, s naglaskom na cjeloživotno učenje (jačanje učinkovitosti ljudskih resursa) – Program razvoja otoka na nacionalnoj razini – Izvori sufinanciranja za ulaganja u pješačke, biciklističke i tematske staze, izgradnju domova i ulaganja u pružanje usluga za starije i nemoćne osobe – Edukacija organizacija civilnog društva o mogućnostima korištenja sredstava fondova – Jačanje sustava cjeloživotnog obrazovanja – Nacionalne mjere razvoja turizma i turističke infrastrukture te marketinških aktivnosti – Poticanje i promicanje razvoja ekološke poljoprivrede i novih tehnologija vezanih za energiju i očuvanje okoliša – Ulaganja u hidromelioraciju poljoprivrednih površina – Provođenje edukativnih seminara i radionica o održivom razvoju i zaštiti okoliša – Poticanje mladih poljoprivrednika i poduzetnika, ali i žena poduzetnica kroz zapošljavanje i samozapošljavanje – Jačanje postojećih i razvoj novih tradicijskih i zaštićenih proizvoda područja – Rast interesa turističkih emitivnih tržišta za zaštićena područja posebno područja mreže NATURA 2000, te	– Provedbeni regulatorni okvir provedbe ESI fondova (OP-i) s naglaskom na PRR,posebno Mjere 19 ne omogućuje adekvatno rješavanje definiranih problema na području LAG-a – Pretjerana izgradnja (apartmanizacija) područja LAG-a na štetu poljoprivrednog zemljišta – Neriješeni imovinsko-pravni odnosi i zemljišne knjige (nacionalna razina) – Nedostatak odgovarajućih obrazovnih institucija – Stagnacija i pad gospodarske aktivnosti u RH – Česte promjene zakonske regulative – Smanjenje financijskih potpora centralne države – Preskupa financijska sredstva za predfinanciranje i sufinanciranje razvojnih projekata mikro i malog poduzetništva – Nepoznat plan nacionalnih poticajnih mjera u sustavu višegodišnjeg planiranja – Centralizacija u regionalnim i nacionalnim središtima upravljanja – Depopulacija i starenje stanovništva u ruralnim područjima, odlazak mladog i obrazovanog stanovništva u cijeloj regiji – Devastacija prirodne i kulturne baštine – Nedostatak koordinacije između programa i aktivnosti u ruralnim prostorima – Financijska nestabilnost organizacija civilnog društva – Sve duža sušna razdoblja radi klimatskih promjena predstavljaju ograničavajući faktor u razvoju poljoprivrede ali i uvjeta života na otocima

kulturno-povijesne baštine i općenito selektivnih oblika turizma i smještaja u tradicijskim objektima i na ruralnim područjima (Strategija razvoja turizma RH, razvoj zelenog turizma) – Razvoj selektivnih oblika turizma (pustolovni, sportsko-rekreacijski)	

4. OPIS CILJEVA LRS TE INTEGRIRANOG I INOVATIVNOG KARAKTERA LRS UKLJUČUJUĆI JASNE I MJERLJIVE POKAZATELJE ZA IZLAZNE POKAZATELJE ILI REZULTATE

4.1 VIZIJA, CILJEVI I PRIORITETI RAZVOJA LAG-A

Vizija razvoja LAG-a Škoji zasniva se na rezultatima osnovne analize, SWOT analize, razvojnih trendova u užem i širem okruženju te idejama o budućnosti područja. Polazište za izradu vizije je - područje LAG-a sa svojim prednostima i slabostima, potencijalima i problemima, jedinstvenostima i nedostacima. Područje prvenstveno karakterizira nekoliko osnovnih elemenata: Mediteran, otok, najviše sunčanih dana; Čista, očuvana i zaštićena visoko vrijedna prirodna baština; Kulturno-povijesna i tradicijska baština te vlastite snage i sposobnosti.

Uloga Lokalne razvojne strategije, čija su načela osnova za osmišljavanje vizije, je:

- Očuvati i razviti socijalni kapital s razvojem partnerstva između javnog, privatnog i civilnog sektora te uspostaviti mrežu potpornih organizacija/institucija u svrhu njihova sinegrijskog djelovanja s ciljem postizanja razvojne kohezije LAG-a,
- Jačanje gospodarske mogućnosti područja s razvojem poljoprivrede i svih drugih djelatnosti koje omogućuju održiv razvoj područja,
- Razvoj poduzetničkog razmišljanja i kulture te pomoć razvoju poduzetništva na ruralnim područjima, posebno razvoja obiteljskih domaćinstava, malog poduzetništva i obrtništva,
- Osigurati kvalitetu života stanovnika a time i opstojnost lokalnog stanovništva LAG-a

Vizija područja LAG-a Škoji koja je osmišljena temeljem analize stanja, SWOT analize i razvojnih smjernica još u izradi LRS za provedbu Mjere 202 IPARD programa, prema zaključku lokalnog parterstva, ostaje nepromijenjena:

Mi smo gospodarski i društveno razvijeno područje zadovoljnih, obrazovanih stanovnika, u središnjoj Dalmaciji, mirisno i osunčano, s tisućljetnom tradicijom očuvane kulturno-povijesne baštine i mediteranskih krajolika.

Mjerama (aktivnostima) s pripadajućim operacijama za postizanje vizije, doprinijeti će se postizanju slijedećih **općih ciljeva** koji ostaju također nepromijenjeni u odnosu na dosadašnje provedbeno razdoblje implementacije LEADER programa, a to su:

- Promicanje identiteta, kreativnost, inovacije, poduzetništvo i partnerstvo između javnog, civilnog i privatnog sektora,
- Podizanje gospodarske konkuretnosti te poticanje razvoja novih proizvoda, usluga i tehnologija u ruralnim zajednicama,
- Kvalitetan razvoj i potpora stjecanju specijalističkih znanja i vještina za razvoj svih aktivnosti u ruralnim područjima (poljoprivredna gospodarstva, mikro i malo poduzetništvo),

- Očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti i zaštićenih područja/NATURA 2000, te kulturno-povijesne i tradicijske baštine i njihovo održivo korištenje u razvoju turizma,
- Razvoj ruralnih usluga i infrastrukture usporediv s onim u urbanim područjima.

Uz navedeno, pri planiranju strateških ciljeva, lokalno razvojno partnerstvo i šira zajednica vodili su se osmišljavanjem kako, u okviru vrlo usko zadanih parametara ponuđenih tipova operacija za provedbu LRS, postići:

- Održivo dugoročno korištenje razvojnih potencijala aktiviranjem razvojnih resursa LAG-a (ljudskih resursa, prostorne baštine, klimatskih uvjeta, gospodarskih resursa);
- što veću aktivaciju ciljnih skupina iz osjetljivih slojeva društva, posebno onih koji imaju velika znanja, vještine i inovativne razvojne ideje te su spremni na suradnju u cilju općeg razvoja lokalne zajednice,
- stvaranje novih radnih mjesta u svrhu zadržavanja mladih, posebno mladih obitelji, te općeg socio-ekonomskog razvoja koji vodi povećanju kvalitete života u području LAG-a te razvoj međusektorske i projektne suradnje i parterske integracije multisektorskih razvojnih dionika.

Osmišljavanje strateških razvojnih ciljeva vodilo prvenstveno usklađenosti s prioritetima Osmišljavanje strateških razvojnih ciljeva vodilo je prvenstveno usklađenosti s **prioritetima** (time i fokus područjima) **Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020.[14].**, koji su prioriteti drugog stupa (ruralni razvoj) ZPP-, a to su:

1. poticanje prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima (razvoj baza podataka u ruralnim područjima; jačanje veza između poljoprivrede, šumarstva i znanstvenog sektora) (*op.a. kojem LRS indirektno doprinosi samim djelovanjem LAG-a putem provedbe aktivnosti podmjera 19.3 i 19.4*)
2. jačanje održivosti i konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede, promicanje inovativnih poljoprivrednih tehnologija te davanje potpore održivom upravljanju šumama;
3. promicanje organizacije prehrambenog lanca, dobrobiti životinja i upravljanja rizicima u poljoprivrednom sektoru;
4. obnavljanje, očuvanje i jačanje poljoprivrednih i šumskih ekosustava (bioraznolikost, voda, tlo);
5. promicanje učinkovitog korištenja resursa (vode i energije) i davanje potpore prelasku na gospodarstvo s niskom emisijom ugljika (korištenjem obnovljive energije, smanjenjem emisija stakleničkih plinova, očuvanjem i pohranjivanjem ugljika);
6. promicanje društvene uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj (jednostavnije otvaranje radnih mjesta, promicanje lokalnog razvoja, pojačana dostupnost informacijskih i komunikacijskih tehnologija),

a doprinosom kojima se ostvaruju **tri razvojna cilja Zajedničke poljoprivredne politike Hrvatske[15] i Europske unije do 2020:**

1. poticanje konkurentnosti poljoprivrede, među ostalim, i kroz višenamjensku i tehnološki inovativnu proizvodnju prilagodljivu klimatskim promjenama te tehnološki moderniziranu prehrambeno-prerađivačku industriju
2. osiguranje održivog upravljanja prirodnim resursima i akcije protiv klimatskih promjena uz provedbu načela zaštite okoliša i prirode te očuvanje genetskih izvora
3. postizanje uravnoteženog teritorijalnog razvoja ruralnih gospodarstava i zajednica, uključujući stvaranje i zadržavanje radnih mjesta.

U planiranju aktivnosti za postizanje razvojne vizije a time i provedbu LRS te kreiranje razvojnih ciljeva, LAG Škoji vodio se i načelima LEADER-a odnosno CLLD-a za razdoblje 2014.-2020. prvenstveno usmjerenom na inovacije i postizanje planiranih rezultata koji donose

[14] Izvor: Program ruralnog razvoja 2014.-2020., verzija 1.4
[15] Izvor: Zakon o poljoprivredi (NN30/15)

trajne i vidljive promjene. Načela kojima se pripremaju i planiraju provedbe lokalnog razvoja vođenog lokalnom zajednicom su:

- Razvoj utemeljen na definiranim značajkama, potrebama i mogućnostima LAG-a
- LRS izrađena prema stvarno iskazanim potrebama lokalnih razvojnih dionika implementacijom pristupa odozdo prema gore
- Tijekom izrade LRS posebna pažnja je posvećena jačanju javno-privatnog partnerstva odnosno integraciji LAG-a kao nositelja razvoja lokalnog područja, te razvoju i definiranju inovativnog, integriranog i multisektorskog pristupa lokalnom razvoju, umrežavanju i suradnji te
- Načinu programiranja isporuke projekata putem odabira od strane lokalnog razvojnog partenrstva u smislu implementacije decentraliziranog pristupa lokalnom razvoju

Pri planiranju mjera odnosno aktivnosti i tipova operacija za njihovu provedbu a time i postizanje razvojnih ciljeva LRS, LAG se prvenstveno vodio implementacijom načela LEADER-a/CLLD-a za razdoblje 2014.-2020. odnosno maksimalnim doprinosom definiranih **ciljeva primjene LEADER pristupa u RH u razdoblju 2014. - 2020**.[16]:

1. promicanje ruralnog razvoja putem lokalnih inicijativa i partnerstva;
2. unapređenje i promicanje politike ruralnog razvoja;
3. podizanje svijesti o pristupu odozdo prema gore i važnosti definiranja lokalne strategije razvoja;
4. povećanje razine edukacije i informiranosti ruralnog stanovništva;
5. poboljšanje ruralnih životnih i radnih uvjeta, uključujući i dobrobit;
6. stvaranje novih, održivih mogućnosti zarade;
7. očuvanje i stvaranje novih radnih mjesta;
8. diversifikacija gospodarskih aktivnosti.

Opći ciljevi LRS ostvaruju se putem **specifičnih ciljeva** odnosno strateških razvojnih ciljeva LAG-a do 2020-te godine:

1. Razvoj identiteta područja LAG-a Škoji jačanjem održivog i konkuretnog gospodarstva
2. Razvoj kvalitete života i implementacije CLLD pristupa u razvoju ruralnih područja

Vodeći se svim navedenim smjernicama, LAG Škoji, metodom „odozdo prema gore“, definirao je prioritetne tipove operacija i mjere koji su doveli do definiranja strateških (specifičnih) ciljeva, shematski sažeto prikazano:

Prioritetni tipovi operacija u programskom razdoblju 2014.-2020.	**Prioritetne Mjere (Aktivnosti) u programskom razdoblju 2014.-2020.**	**Strateški razvojni ciljevi LAG-a u programskom razdoblju 2014.-2020.**
TO 1.1.4 Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava	M 1.1 Potpora razvoju konkuretne i održive poljoprivrede u LAG-u	SC1 Razvoj identiteta područja LAG-a Škoji jačanjem održivog i konkuretnog gospodarstva
TO 2.1.1 Ulaganje u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo	M 2.1 Potpora razvoju opće društvene infrastrukture lokalne zajednice	SC2 Razvoj kvalitete života i implementacije CLLD pristupa razvoju ruralnih područja

[16] Izvor Program ruralnog razvoja 2014.-2020., verzija 1.4

TO 2.2.2 Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a	M 2.2 Potpora jačanju kapaciteta, suradnje i umrežavanja razvojnih dionika	
TO 2.3.1 Jačanje kapaciteta LAG-a i lokalnih dionika za provedbu LRS s provedbom operacija unutar CLLD strategije	M 2.3 Potpora implementaciji lokalnog razvoja vođenog lokalnom zajednicom	

4.2 CILJEVI, MJERE I TIPOVI OPERACIJA LRS ZA PODRUČJA LAG-A TEMELJENI NA MOGUĆNOSTIMA PRR 2014 – 2020

Strateški cilj 1[17]	**Razvoj identiteta područja LAG-a Škoji jačanjem održivog i konkuretnog gospodarstva**	
Obrazloženje cilja		
Prostor LAG-a Škoji je visoko vrijedno prirodno područje bogato kulturno-povijesnom i tradicijskom baštinom, bez dovoljno izražene prepoznatljivosti. Prepoznatljivost područja je vrlo važan razvojni resurs. Na području LAG-a postoji niz visoko kvalitetnih proizvoda koji su već prepoznati i certificirani, kao što su dalmatinski pršut, šoltansko maslinovo ulje i mediteranska prehrana te onih koje treba prepoznati, certificirati način njihove proizvodnje i osigurati dovoljne količine na tržištu. Poticanjem razvoja poljoprivrede stvaranjem konkurentnog poljoprivredno-prehrambenog sektora kroz ulaganja temeljenih na znanju i novim tehnologijama na poljoprivrednim gospodarstvima, omogućuje se sudjelovanje u programima kvalitete te stvaranju prepoznatljivih, visoko kvalitetnih, poljoprivrednih proizvoda. Pritom, diversifikacijom proizvodnje na poljoprivrednim gospodarstvima doprinosi se razvoju održivog i konkurentnog gospodarstva ruralnog područja.		
Očekivani rezultati, 2023.		
• Povećanje broja projekata sufinanciranih iz fondova EU (EFPRR/PRR 2014.-2020.) za 23 projekta • Razvoj malih poljoprivrednih gospodarstava putem 23 financiranih projekata		
Predviđena financijska alokacija do 2023.		
➢ 41,12% sredstava LAG-a iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020 (345.000,00 EUR) Ukupno SC1: 31,33% ukupnog iznosa LAG-a za provedbu podmjera 19.2-19.4 PRR 2014.-2020. koji iznosi 1.101.121,88 EUR (100%)		
Indikatori (mjerljivi pokazatelji) rezultata/naziv pokazatelja *(result indicators),CMES/CMEF*		
Ukupna isplaćena sredstva (EUR) iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020 (javni rashodi)	Ukupan broj sufinanciranih projekata iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020	Broj kreiranih radnih mjesta putem sufinanciranih projekata iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020
345.000,00 EUR	23	0
Izvor informacija	Izvješća APPRRR i Lokalne akcijske grupe Škoji	

[17] Napomena: Izmjena je provedena sukladno nacionalnoj regulativi za provedbu Mjere 19, Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5759 potpisanim između LAG-a Škoji i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju te radi kašnjenja provedbe LRS, odnosno Mjere 19, i promjene interesa korisnika radi izmjena okvira provedbe Programa ruralnog razvoja na nacionalnoj razini.

.

Prioritetne mjere (aktivnosti) za postizanje cilja (očekivanih rezultata) s pripadajućim tipovima operacija za njihovu realizaciju prema mogućnostima PRR 2014.-2020.			
Broj i naziv prioritetne Mjere (aktivnosti)	Sukladnost s Mjerom PRR	Broj i naziv tipa operacije za provedbu Mjere	Sukladnost s tipom operacije iz PRR
M1.1 Potpora razvoju konkurentne i održive poljoprivrede u LAG-u	6	TO1.1.4 Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava	6.3.1

Doprinos prioritetima i fokus područjima PRR	2
	2A

Prioritetna Mjera (aktivnost) 1.1	Potpora razvoju konkurentne i održive poljoprivrede u LAG-u

Obrazloženje Mjere (aktivnosti)

Prisutan je lagani razvoj integrirane i ekološke poljoprivrede i zadrugarstva. LAG Škoji ima velik potencijal za razvoj ekološke poljoprivrede s visoko tržišno vrijednim poljoprivrednim proizvodima. Poljoprivredna gospodarstva su rascjepkana, stare i smanjuju proizvodnju, te ne mogu pružiti potrebne količine i kvalitetu poljoprivrednih proizvoda na tržištu. Aktivnostima unutar ove mjere želi se doprinijeti razvoju poljoprivrednih gospodarstava kroz poticanje proizvodnje ekoloških i proizvoda s oznakom kvalitete, restrukturiranje i modernizaciju proizvodnje, a s ciljem diversifikacije i povećanja tržišnog sudjelovanja. Prelazak na tržišno orijentiranu proizvodnju prepoznatljivih proizvoda visoke dodane vrijednosti doprinijet će gospodarskoj održivosti, posebno uvođenjem metoda i tehnologija koje će doprinijeti očuvanju resursne razvojne osnove i smanjenju utjecaja klimatskih promjena.Putem ove mjere i pratećih tipova operacija za njezinu provedbu. LAG će sufinancirati ulaganja u nove i inovativne tehnologije koje će doprinijeti smanjenju troškova proizvodnje i poboljšanju kvalitete poljoprivrednih proizvoda, te time ostvariti pozitivan učinak na dohodak - kao i na otvaranje novih radnih mjesta i njihovu održivost. Nadalje, ulaganja u novu opremu i tehnologiju imat će pozitivan utjecaj na okoliš, osobito na gospodarstvima, gdje se trebaju rješavati izazovi vezani uz okoliš i klimatske promjene kroz ulaganja u modernizaciju. Ulaganja u rekonstrukciju i modernizaciju gospodarstava bit će usmjerena na poboljšanje kvalitete fizičke imovine s novim proizvodnim kapacitetima, kako bi se osigurala tehnička i tehnološka obnova gospodarstava bitnih za rast produktivnosti i temelj za dugoročnu konkurentnost. Također, obzirom na činjenicu kako se poljoprivreda na području LAG-a zasniva na malim poljoprivrednim gospodarstvima, ovom mjerom se planira potaknuti posebno njihov razvoj kako bi ista postala gospodarski održiva.

Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti) 1.1

Lokalna akcijska grupa Škoji, javna ustanova *RERA SD za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije* i druge potporne organizacije i ustanove u javnom vlasništvu, privatne konzultantske tvrtke i organizacije koje će pružiti potporu ciljanim skupinama odnosno korisnicima – nositeljima projekata

Vremensko razdoblje za provedbu aktivnosti do 2020. (i broj projekata)	2014./2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
	N/A	0	0	13	10	0
	2014./2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.

Predviđena financijska alokacija (planirana sredstva) do 2020. (%, 19.2)	N/A	0	0	23,24	17,88	0
Napomena:	*Detaljna razrada strateškog cilja te prioritetnih mjera (aktivnosti) s pripadajućim tipovima operacija, pripadajućim indikatorima mjerenja rezultata (result indicators) i isporuka (output indicators, ciljanim korisnicima i kriterijima prihvatljivosti) nalazi se u Dodacima 3. i 5. te poglavlju 7.*					

Strateški cilj 2[18]	**Razvoj kvalitete života i implementacije CLLD pristupa razvoju ruralnih područja**
Obrazloženje cilja	
Prostor i ljudi na području LAG-a Škoji su temeljni razvojni resurs. No, kako bi ruralno područje LAG-a Škoji bilo što atraktivnije, ulaganjima u zelenu i malu infrastrukturu, javne usluge, te obnovu i unapređenje kulturne i prirodne baštine, potiče se rast i promicanje zaštite okoliša i društveno-gospodarska održivost. Uloga LAG-a Škoji ključna je za kreiranje i jačanje partnerstva javnog i privatnog sektora koji zajedno osmišljavaju i ostvaruju projekte koji vode poboljšanju života u lokalnim zajednicama. No, kako bi se to ostvarilo, LAG treba jačati kako suradnju unutar svoje lokalne zajednice tako i sa drugim lokalnim zajednicama na nacionalnoj i međunarodnoj razini, posebno u smislu međusobnog povezivanja za prijenos znanja, vještina i, u konačnici, suradnjom i umrežavanjem, razvojem novih tržišta za proizvode i usluge sa svog područja usmjerenih prema lokalnom turističkom tržištu. Članovi LAG-a su aktivatori zajednice, oni se dodatno moraju usavršavati kako bi dalje animirali širok krug razvojnih dionika te, tako, jačali koheziju lokalne zajednice koja stvara poticajno okruženje za kvalitetan i održiv socio-ekonomski razvoj, kako područja LAG-a, tako i šireg okruženja. Svrha ovog cilja je poboljšanje životnih uvjeta u ruralnim sredinama, doprinos atraktivnosti sela i njegovom razvojnom potencijalu za druge aktivnosti te poticanje rasta i društveno - ekonomske održivosti.	
Očekivani rezultati, 2023.	
• Povećanje broja projekata sufinanciranih iz fondova EU (EFPRR/PRR 2014.-2020.) za 11 projekata • Rast zaposlenosti u projektima financiranim iz javnih sredstava PRR 2014.-2020. za **2 zaposlena** 50% ruralnih stanovnika ima koristi od poboljšanih usluga/infrastruktura • Jačanje veza između različitih razvojnih dionika ruralnih područja razvojem implementacijom 1 projekta suradnje • Jačanje upravljačkih sposobnosti organizacija koje pružaju potporu razvoju ruralnog područja putem min. 10 animacijskih aktivnosti LAG-a usmjerenih poticanju lokalnog razvoja vođenog lokalnom zajednicom u koje je uključeno min. 100 sudionika • Razvoj društvene uključenosti, smanjenja siromaštva, diverzifikacije malog poduzetništva i kreiranje radnih mjesta jačanjem animacije stanovništva i sustava cjeloživotnog učenja te stjecanja znanja i vještina putem min. 32 edukacijske aktivnosti u koje je uključeno min. 320 sudionika	
Predviđena financijska alokacija do 2023.	
➢ 58,88% sredstava LAG-a iz podmjere 19.2 PRR 2014-2020. (493.950,00 EUR)	

[18] Napomena: Izmjena je provedena sukladno nacionalnoj regulativi za provedbu Mjere 19, Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5759 potpisanim između LAG-a Škoji i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju te radi kašnjenja provedbe LRS, odnosno Mjere 19, i promjene interesa korisnika radi izmjena okvira provedbe Programa ruralnog razvoja na nacionalnoj razini.

- 100% sredstava LAG-a za podmjeru 19.3 PRR 2014-2020 (5% od 19.2., uk. 19.3: 41.947,50 EUR)
- 100% sredstava LAG-a za podmjeru 19.4 PRR 2014-2020 (25% od 19.2 + 25% od 19.3; 220.224,38 EUR)

Ukupno SC2: 68,67% ukupnog iznosa LAG-a za provedbu podmjera 19.2-19.4 PRR 2014.-2020. koji iznosi 1.101.121,88 EUR (100%)

Indikatori (mjerljivi pokazatelji) rezultata/naziv pokazatelja *(result indicators), CMES/CMEF*		
Ukupna isplaćena sredstva (EUR za podmjere 19.2/19.3 i 19.4 PRR 2014-2020 (javni rashodi)	Ukupan broj sufinanciranih projekata iz podmjera 19.2/19.3 PRR 2014-2020	Broj kreiranih radnih mjesta putem sufinanciranih projekata iz podmjere 19.4 PRR 2014-2020
756.121,88 EUR	11	2
Izvor informacija	Izvješća APPRRR i Lokalne akcijske grupe Škoji, izvješća partnerskih organizacija	

Prioritetne mjere (aktivnosti) za postizanje cilja (očekivanih rezultata) s pripadajućim tipovima operacija za njihovu realizaciju prema mogućnostima PRR 2014.-2020.

Broj i naziv prioritetne Mjere (aktivnosti)	Sukladnost s Mjerom PRR	Broj i naziv tipa operacije za provedbu Mjere	Sukladnost s tipom operacije iz PRR
M2.1 Potpora razvoju opće društvene infrastrukture lokalne zajednice	7	TO 2.1.1 Ulaganje u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo	7.4.1
M2.2 Potpora jačanju kapaciteta, suradnje i umrežavanja razvojnih dionika	19	TO 2.2.2 Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a	19.3.2
M2.3 Potpora implementaciji lokalnog razvoja vođenog lokalnom zajednicom	19	TO 2.3.1 Jačanje kapaciteta LAG-a i lokalnih dionika za provedbu LRS s provedbom operacija unutar CLLD strategije	19.4

Doprinos prioritetima i fokus područjima PRR	1			4	6	
	1A	1B	1C	4A	6A	6B

Provedbom CLLD-a putem rada ureda LAG-a i aktivnosti lokalnog razvojnog partnerstva, ova mjera doprinosi i ostvarenju svih prioriteta Programa ruralnog razvoja 2014.-2020.

Prioritetna Mjera (aktivnost) 2.1	Potpora razvoju opće društvene infrastrukture lokalne zajednice

Obrazloženje Mjere (aktivnosti)

Ruralno područje LAG-a je područje bogato prirodnim, društvenim i kulturnim nasljeđem. Slabo korištenje resursa posljedica je nedostatka sredstava ali i nedostatka kvalitetnih lokalnih razvojnih projekata. Kroz ovu mjeru poticati će se razvoj društvene infrastrukture kao i očuvanje kulturne i prirodne baštine, s ciljem stvaranja preduvjeta za kvalitetan život na

ruralnom području te stvaranja atraktivnog područja za osnivanje i podizanje obitelji, čime će se osigurati dugoročna održivost ruralnog područja. Na ovu mjeru se nadovezuju druge mjere i vrste operacija LRS koje će potaknuti razvoj ruralnog gospodarstva i pomoći u izazovima koji su specifični u ruralnim sredinama kao što su gospodarski, zemljopisni i demografski uvjeti koji se odnose na udaljenost, starenje, društvenu izolaciju i tržišnu strukturu, koje mogu utjecati na živote ljudi. Udaljenosti od gospodarskih središta i usluga s ograničenim lokalnim sadržajima stvaraju dodatne izazove. Ulaganja putem ove mjere imaju za cilj ublažiti neke od tih poteškoća, osobito nedostatak pristupa uslugama i infrastrukturi, kao što su ulaganja u razvoj kulturnih, sportskih sadržaja i sadržaja za slobodno vrijeme.							
Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti) 2.1							
Lokalna akcijska grupa Škoji, javna ustanova *RERA SD za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije* i druge potporne organizacije i ustanove u javnom vlasništvu, privatne konzultantske tvrtke i organizacije koje će pružiti potporu ciljanim skupinama odnosno korisnicima – nositeljima projekata							
Vremensko razdoblje za provedbu aktivnosti do 2020. (i broj projekata)	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
	N/A	N/A	0	0	7	0	3
Predviđena financijska alokacija (planirana sredstva) do 2020. (%, 19.2)	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
	N/A	N/A	0	0	51,03	0	7,84
Prioritetna Mjera (aktivnost) 2.2	Potpora jačanju kapaciteta, suradnje i umrežavanja razvojnih dionika						
Obrazloženje Mjere (aktivnosti)							
LAG omogućuje stvaranje kvalitetnih veza za provedbu projekata suradnje u kojima se razmjenjuju stavovi, iskustva i primjeri dobre prakse u razvoju poljoprivrede i nepoljoprivrednih djelatnosti. Bogatstvo kulture, prirodnih vrijednosti i očuvanost krajolika dobra su osnova za stvaranje dodatne turističke ponude ili razvoj drugih, nepoljoprivrednih, djelatnosti na području LAG-a, a oblikovano i temeljeno na primjerima dobre prakse kroz projekte suradnje.							
Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti) 2.2							
Lokalna akcijska grupa Škoji, javna ustanova *RERA SD za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije* i druge potporne organizacije i ustanove u javnom vlasništvu, privatne konzultantske tvrtke i organizacije koje će pružiti potporu ciljanim skupinama odnosno korisnicima – nositeljima projekata							
Vremensko razdoblje za provedbu aktivnosti do 2020. (i broj projekata.,19.3)	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
	N/A	N/A	0	0	0	0	1 prov.
Predviđena financijska alokacija (planirana	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
	N/A	N/A	0	0	0	0	100

sredstva) do 2020. (%, za 19.3)							
Prioritetna Mjera (aktivnost) 2.3	Potpora implementaciji lokalnog razvoja vođenog lokalnom zajednicom						
Obrazloženje Mjere (aktivnosti)							
Lokalni razvoj temelji se na uvođenju i sudjelovanju lokalnih dionika u lokalnom razvoju koji najbolje mogu odrediti svoje prioritete te odlučiti kako ih učinkovito provoditi. LAG predstavlja partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora koji zajednički rade na poboljšanju uvjeta života na području LAG-a. Nužno je konstantno educirati stanovnike područja LAG-a o novim modelima i mogućnostima rasta i razvoja te jačanja kvalitete života, te, istodobno, ispitivati njihove potrebe i viđenje razvoja kako bi se realno stanje odrazilo kroz kvalitetno strukturiranu strategiju razvoja LAG-a. Članove i zaposlenike LAG-a potrebno je dodatno usavršavati kako bi mogli djelovati kao motivatori u zajednici, ali i kako bi, na kvalitetan način, mogli osluškivati potrebe zajednice i osmišljavati kvalitetne odgovore na iskazane potrebe. Kvaliteta i iskustvo udruge, LAG-a Škoji, omogućuje poticanje daljnjeg socio-ekonomskog razvoja područja, a povezivanjem s gospodarskim sektorom, stvara se jaka multisektorska razvojna platforma. Raznolika ponuda dodatnih oblika obrazovanja stanovništva omogućuje njihovo daljnje jačanje. LAG će, provedbom ove mjere, stvoriti i kvalitetne veze za provedbu projekata u kojima se razmjenjuju stavovi, iskustva i primjeri dobre prakse u razvoju poljoprivrede i nepoljoprivrednih djelatnosti. Bogatstvo kulture, prirodnih vrijednosti i očuvanost krajolika dobra su osnova za stvaranje dodatne turističke ponude ili razvoj drugih, nepoljoprivrednih, djelatnosti na području LAG-a Škoji, a oblikovano i temeljeno na primjerima dobre prakse kroz projekte suradnje i razvoj inovativnih i inkluzivnih modela održivog korištenja lokalnih resursa.							
Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti) 2.3	Lokalna akcijska grupa Škoji						
Vremensko razdoblje i prdviđena financijska alokacija za provedbu aktivnosti do 2020.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
	N/A	N/A	0	25	25	25	25
Napomena:	*Detaljna razrada strateškog cilja te prioritetne mjere (aktivnosti) s pripadajućim tipovima operacija, pripadajućim indikatorima mjerenja rezultata (result indicators) i isporuka (output indicators, ciljanim korisnicima i kriterijima prihvatljivosti) nalazi se u Dodacima 4. i 5. te poglavlju 7.*						

4.3 OPIS MJERA UKLJUČUJUĆI DEFINIRANJE KORISNIKA, KRITERIJA PRIHVATLJIVOSTI

Detaljan opis mjera (aktivnosti), definiranje korisnika i kriterija prihvatljivosti, kako je navedeno u prethodnom poglavlju u dijelu Napomena, nalazi se u Dodacima 3.,4., i 5.

4.4 OPIS TEMA PLANIRANIH PROJEKTA SURADNJE I NAČIN ODABIRA PROJEKATA SURADNJE

Suradnja između LAG-ova i drugih razvojnih dionika ruralnih područja uključuje razmjenu dostignuća, iskustava i znanja. Aktivnosti suradnje podrazumjevaju prijenos znanja i iskustava, primjera dobre prakse, diseminaciju inovativnosti i razvoj temeljen na iskustvu. Dva su opća oblika suradnje u kojima će djelovati LAG Škoji: daljnji razvoj sustava institucionalnog umrežavanja putem mreža ruralnog razvoja na nacionalnoj razini u okviru provedbe tipa operacije 2.3.1 te poseban oblik – projektna suradnja koja podrazumijeva razvoj zajedničkih projekata LAG-ova i njihovih razvojnih dionika. Projektna suradnja će se provoditi u okviru tipa operacije 2.2.2, putem međuregionalnog tipa suradnje - suradnja između LAG-ova i njihovih ruralnih dionika na nacionanoj razini. Akcijskim planom predviđena je priprema i realizacija 1 projekta suradnje u razdoblju od 2020. do 2021. godine.

Tematsko područje	Cilj projekta suradnje
Održivo korištenje prirodnog i kulturnog nasljeđa područja LAG-a Škoji korištenjem inovativnih i inkluzivnih modela revitalizacije tradicijske baštine i lokalne infrastrukture uz razvoj inovativnog pristupa promociji i marketingu područja, proizvoda i usluga područja LAG-a Škoji	Područje LAG-a Škoji karakterizira iznimno vrijedna kulturna i prirodna baština u svrhu čijeg očuvanje je potrebno razvijati inovativne oblike njihove upotrebe, održavanja i uređenja. Inovativni modeli uređenja i korištenja tradicijske baštine i lokalne infrastrukture, a prvenstveno tematskih parkova, puteva i staza te planinarskih staza u čije oblikovanje će se uključiti širi krug dionika, potaknut će i nove modele promocije područja, poljoprivrednih i nepoljoprivrednih proizvoda i usluga na području LAG-a Škoji te postati adekvatna platforma za njihov plasman.
Ovim projektom suradnje značajno se doprinosi povezivanje SC1 i SC 2 što razvidno prikazuje integrativni karakter ciljeva LRS i projekta suradnje.	
Horizontalni cilj: U svrhu osiguranja održivost područja LAG će u provedbi svojih aktivnosti koristiti inkluzivne i parcipativne metode, a svoje aktivnosti pojačano usmjeriti prema predstavnicima osjetljivih skupina s naglaskom na žene i mlade, te osobe treće životne dobi koje svoja znanja trebaju prenijeti na mladu generaciju.	

Shematski prikaz pripreme i provedbe projekata suradnje[19]:

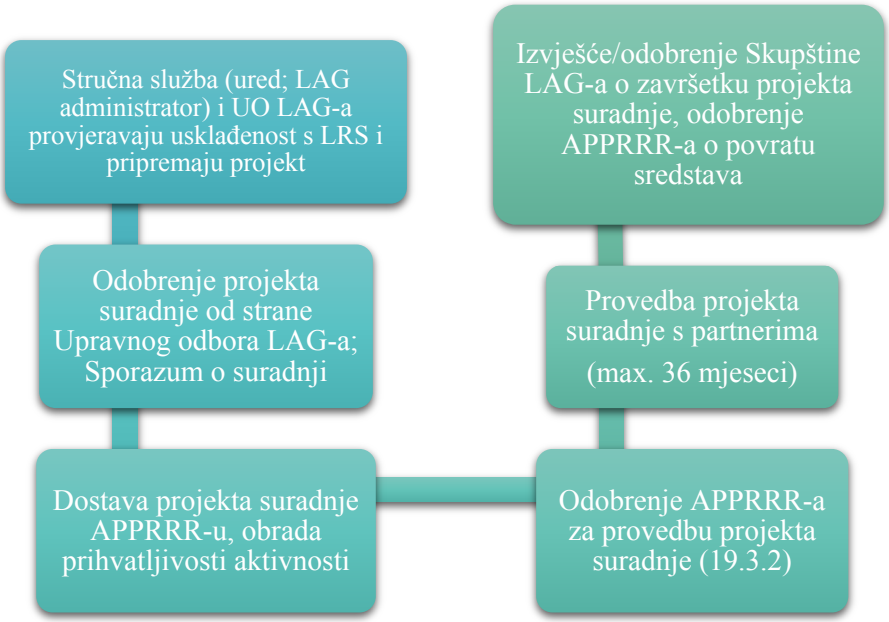

Kada LAG izrazi interes za uključivanjem u projekt suradnje na definiranu temu, pristupit će odlučivanju o projektnim partnerima koji su mu geografski i tematski sukladni. LAG planira provedbu 1 projekta suradnje. Odluku o pokretanju projekta suradnje sa definiranim iznosom potrebnim za pripremne aktivnosti donosi Upravni odbor koji će direktno sudjelovati u pripremi projekta suradnje, osiguravajući kvalitetni obuhvat i visoku razinu kvalitete predmetnog projekta. Prilikom ulaska u projekte suradnje, LAG će potpisati Sporazum o suradnji sa odabranim LAG-om, u kojemu se jasno navode zadaci, prava i obaveze svakog od partnera. Projekt, pripremljen u suradnji s partnerima, dostavlja se APPRR-u na odobrenje za provedbu.

4.5 INOVATIVAN I INTEGRIRANI KARAKTER STRATEGIJE

LRS LAG-a Škoji izrađena je provedbom metodologije *odozdo prema gore* i strukturirana je na način, kako međusobne sukladnosti svakog od programiranih ciljeva, pripadajućih mjera (aktivnosti) te provedbenih tipova operacija, što je razvidno kroz kumulativne doprinose fokus područjima PRR, tako i maksimizaciji doprinosa horozontalnim, međusektorskim ciljevima – poticanju inovacija s posebnim naglaskom na očuvanje okoliša te prilagodbu i ublažavanje utjecaja klimatskih promjena. Integrirani i višesektorski razvoj područja LAG-a Škoji postiže se kroz kombinaciju tipova operacija koje se planiraju provoditi, a imaju pozitivan međusobni odnos. Konkretno, provedbom pojedinih Mjera pozitivno se utječe na provedbu drugih akcija, odnosno prisutan je pozitivan relacijski indeks.

Inovativan karakter Strategije

Sve aktivnosti koje se potiču ne smiju imati štetan utjecaj na okoliš. Aktivnosti SC 1 zasnivaju se na analizi značajki područja, odnosno analizi razvojnih mogućnosti, komparativnih prednosti te mogućih ograničenja. Odabirani tip operacije u funkciji je daljnjeg jačanja ključnog razvojnog sektora – poljoprivrede, za što postoji realna razvojna osnova odnosno potencijal, potičući razvoj malih poljoprivrednih gospodarstava kroz razvoj prepoznatljivih poljoprivrednih proizvoda. Potporom projektima u okviru operacija potiče se primjena inovacija u poljoprivredi, posebno kroz pružanje mogućnosti sufinanciranja nabave novih

[19] Napomena: Postupak pripreme i provedbe projekata suradnje usklađen je s Pravilnikom o provedbi mjera Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020.)

tehnologija te primjene novih proizvodno-prerađivačkih metoda, na troškovno učinkovit način koji osigurava gospodarsku održivost razvojnih dionika. Nabava moderne tehnologije doprinijet će razvoju konkurentnijeg poljoprivrednog sektora. Putem SC2, razvoj područja LAG-a usmjerava se na pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, kroz ulaganja u društvenu infrastrukturu. SC2 zasnovan je na temelju osmišljavanja aktivnosti koje doprinose održivosti i poboljšanju životnih uvjeta lokalnog stanovništva. Aktivnostima unutar ovog cilja potaknut će se razvoj dodatnih usluga u ruralnim prostorima i izgradnja manje lokalne infrastrukture koja mora biti temeljena na inovativnim pristupima pružanja usluga za lokalno stanovništvo. Putem projekata koji se planiraju provoditi, vrednovati će se inovativan pristup rješavanju lokalnih problema koji predviđaju dugotrajna rješenja. SC2 potiče razmjenu informacija te stjecanje novih znanja i vještina, naglasak će uvijek biti dan uvođenju novih metoda i tehnologija, ali posebno će se vrednovati inovativne ideje revitalizacije tradicijske baštine u svrhu jačanja gospodarskog razvoja i opće kvalitete života temeljene na očuvanju baštine i jačanju lokalnog identiteta. Tematska područja suradnje kojima se LAG planira baviti orijentirana su upravo na socijalnu inkluziju i inovativne pristupe u rješavanju problema ranjivih skupina društva (s naglaskom na mlade i žene). Razvidno je, kroz kriterije odabira projekata, kako je LAG stavio velik naglasak upravo na primjenu inovacija u svim projektima koji se planiraju realizirati putem provedbe LRS.

Zaštita okoliša

Prostor LAG-a Škoji visoko je vrijedno prirodno područje s velikim prostorima u mreži NATURA 2000. Provedbom aktivnosti unutar SC1/SC2 LAG će poticati ulaganja koja su okolišno prihvatljiva i održiva, imaju pozitivan utjecaj na okoliš i uvode tehnologije i procese koji omogućuju opće poboljšanje okoliša te biološke raznolikosti. LAG će informirati i animirati sve lokalne razvojne dionike, posebno prijavitelje projekata za realizaciju LRS za uporabu tehnologija i zahvata koji koriste materijale koji nisu štetni za okoliš, prihvatljivi su za ljude i okolinu. Isto se odnosi i na razvoj društvene infrastrukture u okviru SC2 u kojoj će se poseban naglasak dati poticanju provedbe postupaka tzv. „zelene nabave“. Poseban naglasak u postizanju očekivanih rezultata SC2 biti će izgradnja svijesti te prijenos znanja i vještina o tehnologijama i metodama koji čuvaju opći okoliš te posebno pridonose poboljšanju bioraznolikosti područja.

Klimatske promjene

Mjerama u okviru provedbe LRS doprinosi se ublažavanju negativnih posljedica klimatskih promjena. Ulaganja u okviru potpora uvođenju novih tehnologija i procesa u poljoprivredi omogućit će lakšu prilagodbu i ublažavanje utjecaja klimatskih promjena unutar ruralnog prostora kroz smanjenje emisije štetnih tvari (SC1). Kroz razvoj lokalne infrastrukture, unutar SC2, prednost se daje opremi i zahvatima koji su otporni na klimatske promjene. Poticanjem zajedničkih projekata potiče se razvoj zajedničke logistike, skladištenja i prijevoza čime se direktno smanjuje emisija ugljičnog dioksida u atmosferu. SC2 osigurava da se, kroz razvojne mehanizme prijenosa znanja i informacija, potiče provedba projekata koji doprinose smanjenju štetnog utjecaja poljoprivredne proizvodnje na klimatske promjene i dodatno educira stanovništvo o potrebi ublažavanja klimatskih promjena i utjecaju poljoprivredne proizvodnje na klimatske promjene.

4.6 USKLAĐENOST SA NADREĐENIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

Usklađenost ciljeva sa prioritetima i fokus područjima Programa ruralnog razvoja navedena je u podpoglavlju 4.2, dok je usklađenost Mjera i tipova operacija dodatno detaljno prikazana u Dodacima 3., 4. te poglavlju 7. Nadređeni strateški razvojni dokument županijske razine kojemu direktno doprinosi LRS LAG-a Škoji je Županijska razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije do 2020. Doprinos LRS mjeri se putem indikatora isporuka (*outputa*) na

razini mjera kojima se kumulativno mjeri ostvarenje rezultata postizanja strateških ciljeva (indikatori rezultata).

Shema usklađenosti LRS s relevatnim nadređenim strateškim razvojnim dokumentima RH		
	LRS - SC1/M1.1	LRS - SC2/M2.1/M2.2/M2.3
ZPP (opći ciljevi) 2014.-2020.	C1/C2/C3	C2/C3
Prioritet PRR/Fokus područje	P2/FP-2A	P1/FP-1A,1B, 1C; P4/FP-4A; P6/FP-6A, 6B
Strategija razvoja poduzetništva u RH 2013.-2020.	C1 Poboljšanje ekonomske uspješnosti C2 Poboljšan pristup financiranju C3 Promocija poduzetništva C5 Poboljšano poslovno okruženje	C2; C3; C5 C1 Poboljšanje ekonomske uspješnosti C4 Poboljšanje poduzetničkih vještina
Strategija razvoja turizma RH do 2020.	C1 Poboljšavanje strukture i kvalitete smještaja C2 Novo zapošljavanje C3 Investicije C4 Povećanje turističke potrošnje	C2; C3; C4 C4 Povećanje turističke potrošnje
Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti 2014.-2020.	C2 Osiguravanje uvjeta za sprječavanje nastanka novih kategorija siromašnih kao i smanjenja broja siromašnih i socijalno isključenih osoba	C2; C1 Osiguravanje uvjeta za uspješnu borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti te smanjenje nejednakosti u društvu C3 Uspostavljanje koordiniranog sustava potpore skupinama u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, te sustava praćenja i evaluacije
Županijska razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije do 2020.	SC2 Povećati konkuretnost gospodarstva	SC1 Poboljšati kvalitetu življenja uz održivo korištenje prirodnih resursa SC3 Unaprijediti ljudske potencijale i sustav upravljanja razvojem

4.7 OPIS ODABIRA PROJEKATA NA RAZINI LAG-A

Metodologija odabira projekata na razini LAG-a temeljem provedbe osmog načela CLLD pristupa lokalnom razvoju vođenom lokalnom zajednicom (decentralizirani pristup provedbe lokalnog razvoja) detaljno se definira internim procedurama organizacije koje odobrava Upravni odbor LAG-a. Temelj za decentraliziran postupak upravljanja javnim sredstvima iz podmjere 19.2 PRR od strane LAG-a, odnosno odobrenje projekata krajnjih korisnika (nositelja projekata), predstavlja Pravilnik o provedbi mjera Programa Ruralnog razvoja Republike

Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. (NN 91/2019) (u daljnjem tekstu: Pravilnik), Ugovor za provedbu LRS i slijedni Sporazum o suradnji u izvršavanju delegiranih administrativnih provjera s pripadajućim prilogom, koji sklapaju LAG i Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (dalje: APPRRR), a kojim su definirane funkcije i odgovornosti LAG-a i APPRRR-a te Smjernicama za provedbu postupka odabira projekata objavljenim od strane APPRRR-a. U ovom poglavlju okvirno je opisan postupak odabira projekata koji se, sažeto, sastoji od sljedećih aktivnosti:

Priprema i objava LAG Natječaja

LAG administratori (stručna služba odnosno ured LAG-a uz ev. potporu vanjskih suradnika, prema potrebi) pripremaju dokumentaciju koja minimalno sadrži: predmet, svrhu i iznos raspoloživih sredstava LAG Natječaja; uvjete prihvatljivosti nositelja projekta i dokumentaciju; uvjete prihvatljivosti projekta i dokumentaciju; uvjete prihvatljivosti troškova i dokumentaciju; kriterije odabira projekata i dokumentaciju za ocjenu usklađenosti projekta s kriterijima; prag prolaznosti; prihvatljive i neprihvatljive troškove; detaljni postupak odabira projekata; visinu i intenzitet potpore (s jasno definiranim uvećanjima); način, uvjete i rokove prijave projekta; rokove i uvjete za podnošenje prigovora te popis priloga i obrazaca. Dokumentacija natječaja sadržavati će i druge dokumente poput vodiča za korisnike i sl. Nakon odobrenja ukupne natječajne dokumentacije od strane nadležnog tijela LAG-a, LAG Natječaj, s pripadajućim obrascima, prilozima, vodičima i ostalom dokumentacijom, objavljuje se na mrežnoj stranici LAG-a. Obzirom na regulatorni okvir za provedbu podmjere 19.2 od strane nadležnog tijela - natječaj za dodjelu sredstava za pojedini tip operacije raspisuje se samo ukoliko je APPRRR na nacionalnoj razini raspisala najmanje jedan natječaj za tip operacije sukladan tipu operacije LAG-a. Poziv se objavljuje i na funkcionalnim i operativnim mrežnim stranicama svih članova LAG-a te se javnost izvješćuje preko tiskanih i drugih medija na lokalnoj i regionalnoj razini. Detaljna provedba biti će propisana samim natječajem, dok će, u prije i u vrijeme njegova trajanja, LAG provoditi animacijske aktivnosti kako bi korisnike što kvalitetnije pripremio za prijave.

Podnošenje, zaprimanje i stvaranje prijavnog dosjea projekta te administrativna kontrola; ocjenjivanje i odabir projekata

Projektni prijedlozi zaprimaju se putem službene adrese sjedišta LAG-a. Način podnošenja prijave projekata jasno će biti naznačen u LAG Natječaju. Otvaranje prijava projekata pristiglih na LAG natječaj obavlja Povjerenstvo kojeg imenuje nadležno tijelo LAG-a temeljem Statuta. Povjerenstvo čini njegov Predsjednik te LAG administratori.

Nakon zaprimanja prijava provodi se administrativna kontrola koja, ujedno, predstavlja i 1. fazu (tzv. Analiza 1) u postupku odabira projekata za provedbu LRS. Tijekom ove faze, LAG može zatražiti i nadopunu dokumentacije dostavljene od strane nositelja projekata koji su se prijavili na natječaj. Cilj 1. faze je provjera: potpunosti prijave, prihvatljivosti nositelja projekta te osnovnih uvjeta prihvatljivosti projekta. Nakon administrativne provjere, započinje 2. faza (Analiza 2) koja predstavlja kvalitativno ocjenjivanje prijava od strane Ocjenjivačkog odbora kojeg imenuje nadležno tijelo LAG-a temeljem Statuta, a koja se provodi sukladno definiranim internim procedurama LAG-a i kriterijima odabira definiranim LRS. Rezultat ovih analiza je rang lista projekata s pratećom dokumentacijom koja se upućuje na odlučivanje Upravnom odboru LAG-a. Upravni odbor, zatim, provodi procjenu projektnih prijedloga prema izvješću i privremenoj rang listi te provjere sukladnosti s kriterijima za vrednovanje i odabir projekata. Na odluke Upravnog odbora, nositelji projekata imaju mogućnost prigovora tijelu nadležnom za prigovore. Usvajanjem prigovora od strane tijela LAG-a nadležnog za prigovore, projekt se vraća na ponovno odlučivanje Upravnom odboru, no odluka tijela nadležnog za prigovore ni na koji način, ne može biti promjenjena od strane Upravnog odbora LAG-a.

Popis projekata koji su odabrani od strane LAG-a biti će objavljen na mrežnoj stranici LAG-a nakon utvrđivanja rang liste odabranih projekata. Objava uključuje najmanje sljedeće podatke: naziv nositelja projekta, naziv projekta i njegov kratak opis, intenzitet potpore i iznos potpore.
Nakon završetka natječaja i postupka odabira projekata na razini LAG-a, sva postupovna dokumentacija i odluke o odabiru dostavljaju se na natječaj APPRRR-a za provedbu LRS, putem AGRONET-a, pri čemu, LAG podnosi Zahtjev za potporu za svaki pojedinačni odobren projekt. APPRRR provodi postupak provjere usklađenosti odabira projekata LAG-a s kriterijima navedenim u LRS i LAG Natječajem, te, nakon provedenih provjera, donosi Odluku o dodjeli sredstava za svaki pozitivno ocijenjeni Zahtjev za potporu.
Lista potvrđenih i odobrenih projekata od strane APPRRR-a objavljuje se na mrežnim stranicama LAG-a Škoji.

5. OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS

Proces izrade LRS LAG-a Škoji započeo je u rujnu 2015. godine i trajao sve do travnja 2016. godine, a temeljen je na osnovnim načelima LEADER/CLLD pristupa. Strategija je rađena kuzultacijskim procesom vanjskog stručnjaka i članova Upravnog odbora, dok se u međuvremenu, između sastanaka UO, provodio dodatni konzultacijski proces sa širom javnosti. U proces izrade LRS aktivno su bili uključeni i svi članovi Skupštine kojima je prezentiran proces izrade Strategije, raspravljalo se o ključnim pitanjima oko definiranja ciljeva razvoja, financijske alokacije, mehanizmima provedbe i administracije LRS. Upravni odbor potvrđivao je izrađene nacrte pojedinih poglavlja te konačni nacrt LRS. Stručna služba LAG-a (članovi ureda, volonteri i zaposlenici) sudjelovali su u izradi LRS kroz održavanje i internih konzultacijskih sastanaka sa vanjskim stručnjakom, kao i putem elektroničke i usmene komunikacije te video-konferencijama. Lokalni dionici, stanovnici LAG-a, predstavnici javne i privatne (gospodarski/civilni) interesne skupine uključeni su u pripremu LRS kroz sudjelovanje na informacijskim sastancima ali i putem web stranice LAG-a te stalnim usmenim konzultacijama od strane izrađivača i stručne službe LAG-a, putem provedenih javnih savjetovanja a posebno kroz postupak prikupljanja projektnih ideja za formiranje Baze projekata. Sistematizirani prikaz izrade Strategije obzirom na sastavna poglavlja, sudionike i korištene metode dan je u nastavku. U izradi LRS-a u sudjelovalo je 32 sudionika, od kojih 53,13 %. Žena . U izradi LRS, od ukupno 32 sudionika, bilo je 25% predstavnika javnog sektora te 46,87% predstavnika civilnog i 28,13% gospodarskog sektora. U postupcima usklađenja LRS sudjelovalo je 25 sudionika, od koji 44 % žena te 20% predstavnika javnog i 32% civilnog i 48% gospodarskog sektora. U izradi prve izmjene LRS sudjelovalo je 25 sudionika i to 36% žena, 32% predstavnika javnog sektora te 28% predstavnika civilnog i 40% gospodarskog sektora. U postupku izrade i usvajanja LRS sudjelovalo je 28 sudionika; 32,14% predstavnika civilnog sektora, 35,72% predstavnika gospodarskog sektora i 32,14 % predstavnika javnog sektora. Popis sudionika u izradi, usklađenju i prvoj izmjeni LRS nalazi se u LAG-u.[20]

Poglavlje / tema	Aktivnosti i korištene metode

[20] Napomena:Temeljem Uredbe (EU) 2016/679 Europskog Parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) i slijedne nacionalne regulative te Pravilnika Lokalne akcijske grupe (LAG-a) Škoji o zaštiti, nadzoru nad prikupljanjem, obradi i korištenju osobnih podataka, podaci i dokumenti koji sadrže osobne podatke sudionika aktivnosti LAG-a nisu javno dostupni bez pisanog zahtjeva primatelja/treće strane te privole sudionika.

Analiza stanja, razvojnih potreba i mogućnosti i SWOT	U razdoblju od rujna 2015. do veljače 2016. godine prikupljali su se ulazni podatci za osnovnu analizu te se izrađivao prvi nacrt analize. Metode koje su korištene u prikupljanju podataka bili su anketni upitnici za gradove/općine/institucije s područja LAG-a kako bi se utvrdilo stvarno stanje i pripremili zaključci i ulazni podatci za SWOT analizu. Nakon demografske analize stanja, posebna pozornost usmjerena je istraživanju potreba mladih. Temeljni uvid dobiven je temeljem dokumenta LPM za mlade LAG-a Škoji te dodatnim anketiranjem predstavnika udruga mladih u studenom 2015. Održane su 4 konzultacijske radionice s ciljem predstavljanja procesa izrade LRS, uz predstavljanja TO PRR koje je moguće provoditi kroz LRS LAG-a te su prikupljena mišljenja o razvojnim potrebama i mogućnostima LAG-a Škoji. Nacrt analize stanja, e-mailom je dostavljen svim članovima na primjedbe i dopune, a 8.3. 2016. održana javna prezentacija analize stanja i SWOT analize. Temeljem konačne analize stanja područja LAG-a Škoji, održanih konzultacija pripremljeni su prijedlozi ciljeva razvoja koji zadovoljavaju identificirane potrebe LAG-a Škoji, a usklađeni su s Programom ruralnog razvoja RH .
Definiranje vizije razvoja i razrada TO/M/SC s pratećim indikatrima i kriterijima odabira projekata	Putem sjednica Upravnog odbora i Skupštine, članovi LAG-a upoznati su s TO koje je, sukladno PRR, moguće provoditi kroz LRS LAG-a, a šira javnost s mogućim TO upoznata je putem komunikacijskih platformi LAG-a i javnih konzultacijskih sastanaka. Prema očitovanjima šire javnosti i baze prikupljenih projektnih prijedloga, održanih individualni i grupnih konzultacija, a prema zadanom obrascu, stručna služba LAG-a i konzultantski tim, izradili su prijedlog aktivnosti i tipova operacija za provođenje LRS LAG-a Škoji. Održane su dvije završne konzultacijske radionice s članovima i dionicima LAG-a na temu odabira /TO/M/SC, s pratećim indikatorima i kriterijima odabira projekata.
Izrada Baze projekata i konzutacije o nacrtu LRS	Na mrežnoj stranici LAG-a Škoji trajno je otvoren poziv za prikupljanje baze projektnih ideja putem propisanih obrazaca. Tijekom kolovoza, rujna i listopada 2015. zaposlenici LAG-a kroz terenski rad prikupljali su projektne ideje članova i dionika LAG-a Škoji. Prikupljeno je 150 projektnih ideja koja se nalaze u različitim fazama pripremljenosti. Prikupljene projektne ideje obrađivane su kroz programsko sučelje PROGRESS LAG te je identificirana mogućnost i dinamika provedbe pojedinih ideja u programskom razdoblju.
Izrada akcijskog i financijskog plana te načina praćenja i provedbe LRS	Stručna služba LAG-a sudjelovala je u pripremi načina praćenja provedbe LRS. Način praćenja definiran je sukladno postavljenim indikatorima provedbe te je osmišljen efikasan i kvalitetan način provedbe LRS, a povezano s obveznim izvještavanjem. Članovi UO LAG-a bili su pojedinačno konzultirani tijekom ovog dijela izrade LRS.
Definiranje ukupne LRS i usklađenja LRS	Konzultacijskim procesom s vanjskim stručnjakom, dodatno su pregledani svi djelovi LRS te provjerena kohezijska logika nacrta. Provedena su konačna usuglašavanja kako bi se dokument pripremio za prihvaćanje od strane Skupštine. Usuglašen nacrt LRS dostavljen je elektroničkom poštom svim članovima Skupštine kako bi se kvalitetno pripremili za korekcije/odobrenje. LRS je usvojena od strane Skupštine 17. lipnja 2016. Jednak postupak proveden je od strane LAG-a prilikom

	usuglašavanja LRS i pripadajućih dodataka s odredbama novog Pravilnika, pripadajućih Smjernica za provedbu odabira projekata od strane LAG-a i Ugovora s APPRRR. Upravni odbor LAG-a odobrio je prijedlog usklađenja nakog čega je isti protvrdila Skupština LAG-a 29. prosinca 2017.
Definiranje prve izmjene ukupne LRS	Konzultacijskim procesom s lokalnim razvojnim dionicima te upoznavanjem s novim regulatornim okvirom na nanacionalnoj razini, kao i kašnjenjem provedbe, raspravile su se promjene LRS u svrhu njezina što kvalitetnije i uspješnije implementacije. Upravni odbor LAG-a odobiro je prijedlog prvih ukupnih izmjena LRS, nakog čega je iste usvojila Skupština LAG-a 04. rujna 2018.
Definiranje druge izmjene LRS	Konzultacijskim procesom s lokalnim razvojnim dionicima i identificiranim lokalnim razvojnim potrebama, Upravni odbor LAG-a pokrenuo je i predložio drugu izmjenu LRS. Prijedlog druge izmjene usvojila je Skupština LAG-a 04. 06. 2019.
Definiranje treće izmjene LRS	Konzultacijskim procesom s lokalnim razvojnim dionicima i identificiranim lokalnim razvojnim potrebama, Upravni odbor LAG-a pokrenuo je i predložio treću izmjenu LRS. Prijedlog treće izmjene usvojila je Skupština LAG-a 17.12.2019.

5.1 OPIS PARTNERSTVA

Detaljan prikaz strukture i sastava partnerstva udruge LAG Škoji nalazi se u LAG-u.[21] Ovdje je prikazana samo interesna i rodna struktura cijelog lokalnog partnerstva zatim Upravnog odbora koji je ujedno i tijelo koje odlučuje o odabiru projekata krajnjih korisnika, odnosno nositelja projekata, te Nadzornog odbora koji je ujedno i tijelo za prigovore na odluke Upravnog odbora o odabiru projekata za provedbu LRS LAG-a.

Skupština (lokalno razvojno parnerstvo) LAG-a Škoji, prosinac 2019., ukupno 41 član				
Rodna zastupljenost fizičkih osoba imenovanih/ovlaštenih predstavnika pravnih osoba - članova LAG-a te fizičke osobe		Javna interesna skupina	Privatna interesna skupina	
Žene	Muškarci	Javni sektor	Civilni sektor	Gospodarski sektor
18	23	10	16	15
43,9%	56,1%	24,39%	39,02%	36,59%

Upravni odbor LAG-a Škoji, prosinac 2019. (tijelo za odabir projekata), ukupno: 5 članova

[21] Napomena:Temeljem Uredbe (EU) 2016/679 Europskog Parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) i slijedne nacionalne regulative te Pravilnika Lokalne akcijske grupe (LAG-a) Škoji o zaštiti, nadzoru nad prikupljanjem, obradi i korištenju osobnih podataka, podaci i dokumenti koji sadrže osobne podatke sudionika aktivnosti LAG-a nisu javno dostupni bez pisanog zahtjeva primatelja/treće strane te privole sudionika.

Rodna zastupljenost fizičkih osoba imenovanih/ovlaštenih predstavnika pravnih osoba - članova LAG-a te fizičke osobe		Javna interesna skupina	Privatna interesna skupina	
Žene	Muškarci	Javni sektor	Civilni sektor	Gospodarski sektor
3	2	1	2	2
60%	40%	20%	40%	40%

Nadzorni odbor LAG-a Škoji, prosinac 2019. (tijelo za prigovore na odluke Upravnog odbora), ukupno: 3 člana				
Rodna zastupljenost fizičkih osoba imenovanih/ovlaštenih predstavnika pravnih osoba - članova LAG-a te fizičke osobe		Javna interesna skupina	Privatna interesna skupina	
Žene	Muškarci	Javni sektor	Civilni sektor	Gospodarski sektor
2	1	1	1	1
66,67%	33,33%	33,3333%	33,3333%	33,3333%

6. AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS

Akcijski plan prikazuje gantogram planiranog tijeka implementacije mjera (aktivnosti) za postizanje očekivanih rezultata strateških ciljeva LRS, u programskom razdoblju 2014.-2020.[22] Akcijski plan ujedno sadrži i planirani broj projekata u navedenom programskom razdoblju, za čije se prikupljanje planiraju otvoriti javni pozivi (natječaji) LAG-a za provedbu LRS (sukladno Bazi prikupljenih projektnih ideja). Prateće financijske alokacije nalaze se u poglavlju 9.

SC/M/TO	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Ukupno projekata
SC1	N/A	N/A	0	0	13	10	0	23
M1.1	N/A	N/A	0	0	13	10	0	23
TO1.1.4	N/A	N/A	0	0	13	10	0	23
SC2	N/A	N/A	0	0	7	0	4	11
M2.1	N/A	N/A	0	0	7	0	3	10
TO2.1.1	N/A	N/A	0	0	7	0	3	10
M2.2	N/A	N/A	0	0	0	0	1	1
TO 2.2.2	N/A	N/A	0	0	0	0	1 provedba projekata	1
M2.3	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
TO2.3.1	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A

[22] Napomena: Izmjena je provedena sukladno nacionalnoj regulativi za provedbu Mjere 19, Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5759 potpisanim između LAG-a Škoji i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju te radi kašnjenja provedbe LRS, odnosno Mjere 19, i promjene interesa korisnika radi izmjena okvira provedbe Programa ruralnog razvoja na nacionalnoj razini.

7. NAČIN PRAĆENJA I PROCJENE PROVEDBE LRS

Provedba Strategije temelji se na implementaciji predloženih aktivnosti odnosno tipova operacija za postizanje razvojnih ciljeva. Kako bi se uspješno mogao pratiti tijek provedbe, za svaku kalendarsku godinu izrađuje se detaljni Akcijski plan provedbe kojim se usklađuju tipovi operacija i aktivnosti sa programskim ciljevima. Osim operativnog sustava provedbe i osmišljavanja alata kojima se funkcionalno i koordinirano provodi LRS, potrebno je uspostaviti sustav praćenja i izvješćivanja koji se temelji na bazi u kojoj se nalaze podaci o ostvarenim rezultatima te na izvještajima koji, na sažet i jasan način, pružaju informacije o ostvarenim rezultatima. Svrha sustava praćenja i izvješćivanja je osiguranje dovoljno informacija za nositelje provedbe LRS za donošenje ocjena o sljedećim ključnim elementima: uspješnosti postizanja postavljenih ciljeva za tekuće razdoblje, razlozima za eventualno nepostizanje postavljenih ciljeva te mogućim rješenjima, adekvatnosti planiranih resursa (materijalnih, ljudskih, financijskih) za postizanje planiranih ciljeva, odnosno prijedlozima za eventualnim realokacijama resursa, relevantnosti planiranih prioriteta i mjera s obzirom na eventualne promijenjene okolnosti odnosno temeljem iskustava iz provedbe te financijskoj učinkovitosti.
Iskustvo i istraživanja pokazuju da mnogi strateški planovi nisu implementirani upravo zbog toga što nisu detaljno praćeni te nisu postavljeni jasni okviri procjene učinka nositelja provedbe. Stoga, kako bi se maksimalno umanjila pojavnost ovog rizika, Strategija propisuje i načine provedbe i praćenja:
Svake godine izrađuje se Akcijski plan koji se odnosi na narednu godinu, a sadrži u sebi prikaz aktivnosti i tipova operacija koje se planiraju provesti, odgovorne osobe i ciljnu skupinu (korisnike) na koju su aktivnosti usmjerene, predviđeni broj projekata te predviđena financijska sredstva za provedbu posebno za tekuće troškove i animaciju. Akcijski plan usklađuje se sa ukupnim planom rada LAG-a kao udruge, sukladno regulatornom okviru za rad OCD[23]-a.
Jednom godišnje izrađuje se narativno i financijsko izvješće o provedbi LRS koje sadrži:

a) Kvalitativan/opisni dio provedbe LRS – opis aktivnosti koje su se provele, opis dionika koji su bili uključeni, opis provedenih aktivnosti animacije razvojnih dionika, opis pripreme projekata suradnje i implementiranih projekata suradnje, opis procesa objave i provedbe natječaja te vrednovanja zaprimljenih projekata, opis problema koji su se pojavili prilikom provedbe i implementirana rješenja, preporuke za naredno razdoblje, doprinos zadanim indikatorima te izvješće o medijskoj pojavnosti/promidžbeno-informativnim aktivnostima putem medija.
b) Kvantitativan/financijski dio provedbe LRS – izvještaj o planiranim i utrošenim sredstvima prema izvorima (vlastita sredstva i javna ulaganja) po aktivnostima i tipovima ulaganja.

Praćenje LRS provodi i organizira stručna služba (ured) LAG-a odnosno LAG administrator[24], a pregled aktivnosti, dionika i odgovornosti te vremenski okvir za predaju izvješća dan je u sljedećoj tablici.

Aktivnost	Provedba i nadležnost	Kada?	Kako?
Izrada Akcijskog plana	LAG administrator, a potvrđuje Upravni odbor	U tekućoj godini za narednu godinu.	Sukladno planiranom Akcijskom planu provedbe LRS.

[23] OCD – Organizacija civilnog društva.
[24] LAG administrator podrazumijeva stručnu službu, ured, LAG-a te potencijalne vanjske stručnjake koji sudjeluju u administrativnim zadaćama LAG-a.

Izrada izvješća o provedbi Strategije	LAG administrator, potvrđuje - Upravni odbor	Tijekom tekuće godine za prethodnu godinu.	Prema zadanom sadržaju izvješća koje sadrži: Opis aktivnosti koje su se provele te usporedba s planiranim aktivnostima, Opis uključenih dionika u provedbu, Opis provedenih aktivnosti animacije, Opis provedenih natječaja za dodjelu sredstava, Broj zaprimljenih projekata i rezultati evaluacije, Opis problema koji su se pojavili u godini za koju se priprema izvješće, a odnose se na provedbu LRS te primijenjena rješenja, Preporuke za provedbu za naredno razdoblje, Doprinos zadanim indikatorima.

Vrednovanje LRS LAG-a Škoji podrazumijeva primjenu mehanizama unutarnje i vanjske (vanjski stručnjak) kontrole provedbe i upravljanja LRS, a kako bi se utvrdila razina njezine uspješnosti. Sam proces vrednovanja podrazumijevanja provjeru zadanih prijelomnih točki definiranih u ovom poglavlju s ciljem izrade izvješća o kvaliteti planiranog dokumenta i njegovoj provedbi ili izradi prijedloga za njezinu reviziju. Ciljevi vrednovanja LRS su:

a) Unapređenje sustava upravljanja LRS-om;
b) Identifikacija novih mogućnosti financiranja razvojnih projekata kroz LRS;
c) Usklađivanje s nacionalnom politikom i Programom ruralnog razvoja Republike Hrvatske, u slučaju promjena u evaluacijskim razdobljima;
d) Priprema za novo programsko razdoblje, od 2020-te.

Vrednovanje provedbe Strategije provodi se na dvije razine:

1) Unutarnje vrednovanje provodi LAG na razini svake godine kroz pripremu godišnjeg Akcijskog plana i sastavljanje izvješća o radu. Ovim postupkom prati se uspješnost provedbe LRS kroz identificirane indikatore *„odozdo prema gore“* te se daje osvrt na sam proces provedbe s aspekta LAG-a kao provedbeno-upravljačkog tijela.
2) Vanjsko vrednovanje vodi neovisni stručnjak, minimalno dva puta tijekom provedbe LRS (2018./2019., 2023./2024.), koristeći metode: analize LRS i pratećih godišnjih izvješća provedbe, usmene konzultacije s krajnjim korisnicima i članovima LAG-a te izradu preporuka za poboljšanja.

Godišnja izvješća o radu i nalazi vanjskog vrednovanja javno su dostupni na mrežnim LAG-a. Na tematskoj sjednici partnerstva potrebno je analizirati izvješće vanjskog vrednovanja te postupiti prema preporukama za unaprijeđđenje provedbe LRS. Dobro je provesti i posebne informativno - animacijske radionice za dionike LAG-a - ciljne skupine LRS kako bi se prezentirali nalazi provedenog procesa budući je isti u međuovisnosti s njihovim sudjelovanjem u provedbi LRS.

Za provedbu vrednovanja LRS potrebno je planirati slijedeće resurse:

	Unutarnje (LAG)/praćenje i vrednovanje	Vanjsko vrednovanje

Tko provodi?	LAG administrator priprema Akcijski plan i godišnje izvješće za prezentaciju/odlučivanje Upravnom odboru i Skupštini	Vanjski stručnjak
Kada se provodi?	Jednom godišnje	2018. (međuevaluacijsko razdoblje, 2019.); 2023. (završno vrednovanje ukupne LRS, 2024. tzv. ex-post)
Vrsta troška	Alokacija resursa LAG administratora na pripremi Akcijskog plana i izvješća o provedbi; organizacijski troškovi sastanka UO/Skupštine LAG-a, administrativni troškovi	Honorar vanjskog stručnjaka, organizacijski troškovi informativno-animacijske radionice za širok krug razvojnih dionika i lokalnog razvojnog partnerstva (Skupština LAG-a), medijski troškovi javnog informiranja
Procjena troška	do 40.000,00 kuna	do 60.000,00 kuna

Provedba vredovanja, ali i praćenja, mora uzeti u obzir determinirane rizike provedbe te, sukladno prepoznatom, pokrenuti mjere ublažavanja rizika koji bi mogli ugroziti uspješnu provedbu LRS (Dodatak 6.)

7.1 INDIKATORI ZA MJERENJE UČINKA PROVEDBE LRS

Krovni detaljni pokazatelji očekivanih rezultata (Pravilnik[25], CMES/CMEF) navedeni su na razini ciljeva u LRS te u Dodacima 3.i 4., dok se, u ovom podpoglavlju, nalazi cjelokupan pregled detaljnih pokazatelja učinka LRS putem pokazatelja rezultata i izlaznih pokazatelja (pokazatelji isporuka) strateških razvojnih ciljeva, mjera (aktivnosti) s pripadajućim tipovima operacija. **Pokazatelji učinka ukupne LRS** promatraju se u kontekstu njezina doprinosa postizanja ciljeva ZPP-a. Indikatori učinka na postizanje ciljeva ZPP-a (*CAP evaluation and monitoring indicators*[26] - 16[27] indikatora) koje možemo izdvojiti na mjerljiv način primjenjiv putem ove LRS su slijedeći:

- Porast prihoda iz poljoprivrednog poduzetništva putem sufinanciranih projekata: za 20%
- Povećanje zapošljavanja koje utječe na smanjenje nezaposlenosti: 4 kreirana radna mjesta putem provedbe LRS
- Povećanje BDP-a u ruralnom području obuhvaćenom LAG-om: do 1%

Vrednovanje provedbe ukupne LRS putem krovnih pokazatelja (indikatora) rezultata 2018. (provedba vrednovanja 2019.) i do kraja programskog i realizacijskog razdoblja 2023. (provedba vrednovanja 2024.):

Godina vrednovanja (odobreno, 2018. / isplaćeno, 2023.)	Planirana financijska alokacija (%)		Ukupan broj odobrenih/ sufinanciranih projekata		Ukupna odobrena/isplaćena sredstva (EUR), javni rashodi		Broj kreiranih radnih mjesta putem odobrenih/ sufinanciranih projekata	
	2018.	2023.	2018.	2023.	2018.	2023.	2018.	2023.

[25] Napomena: Izmjena je provedena sukladno nacionalnoj regulativi za provedbu Mjere 19 (Pravilnik, NN91/2019), Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5759 potpisanim između LAG-a Škoji i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju te radi kašnjenja provedbe LRS, odnosno Mjere 19, i promjene interesa korisnika radi izmjena okvira provedbe Programa ruralnog razvoja na nacionalnoj razini.

[26] Uredba (EU) 834/2014 od 22.06.2014, Uredba (EU) 808/2014 od 17.06.2014.

[27] http://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators/index_en.htm

UKUPNO LRS	Ukupno LRS (19.2/19.3/19.4)	66,59	100	20	34	733.259,22	1.101.121,88	2	2
Strateški cilj LRS u korelaciji s podmjerama Mjere 19									
SC 1	Ukupno LRS	17,71	31,33	13	23	195.000,00	345.000,00	0	0
	19.2	23,24	41,12	13	23	195.000,00	345.000,00	0	0
SC 2	Ukupno LRS (19.2/19.3/19.4)	48,88	68,67	7	11	538.259,22	756.121,88	2	2
	19.2	38,88	58,88	7	10	428.147,03	493.950,00	0	0
	19.3	0	100	0	1	0	41.947,50	0	0
	19.4	50	100	N/A	N/A	110.112,19	220.224,38	2	2

Praćenje provedbe LRS putem pokazatelja isporuka (*output indicators*) za praćenje postizanja pokazatelja rezultata. LEADER pokazatelji u okviru ZPP indikatora[28] označeni su:(*):

P PRR	FP PRR	Naziv pokazatelja	CPV 2018.	CPV 2023.	TO LRS	TO PRR	M LRS	M/PM PRR	SC LRS
1	1A	Broj animacijskih aktivnosti prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima	0	3	2.2.2	19.3.2	2.2	19/19.3	2
1	1A	Broj sudionika u animacijskim aktivnostima prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima	0	30	2.2.2	19.3.2	2.2	19/19.3	2
1	1A	Broj animacijskih aktivnosti prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima	1	9	2.3.1	19.4.1	2.3	19/19.4	2
1	1A	Broj sudionika u animacijskim aktivnostima prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima	10	90	2.3.1	19.4.1	2.3	19/19.4	2
1	1B*	Broj projekata međuteritorijalne suradnje (nacionalna razina) (19.3.- 19.3.2)[29]	0	1	2.2.2	19.3.2	2.2	19/19.3	2
1	1B*	Broj projekata transnacionalne suradnje (međunarodna razina) (19.3- 19.3.2)[30]	0	1	2.2.2	19.3.2	2.2	19/19.3	2
1	1C	Broj organiziranih aktivnosti cjeloživotnog učenja u svrhu osposobljavanja/stjecanja znanja i vještina	0	10	2.3.1	19.4.1	2.3	19/19.4	2
1	1C*	Broj sudionika u sudionika u programima cjeloživotnog učenja u svrhu osposobljavanja/stjecanja znanja i vještina	0	100	2.3.1	19.4.1	2.3	19/19.4	2

[28] http://ec.europa.eu/agriculture/cap-indicators/index_en.htm
[29] Napomena: *uz moguće povećanje na 2 projekta.*
[30] Napomena: *opcionalno, ovisno o kapacitetima LAG-a i zadaćama provedbe LRS*

2	2A*	Broj PG-a koja su dobili potporu za razvoj malih PG	13	23	1.1.4	6.3.1	1.1	6/6.3	1
6	6A	Broj animacijskih aktivnosti LAG-a u svrhu promicanja društvene uključenosti, smanjenja siromaštva te jačanja diverzifikacije, razvoja malog poduzetništva i kreiranja radnih mjesta	0	2	2.2.2	19.3.2	2.2	19/19.3	2
6	6A	Broj sudionika animacijskih aktivnosti LAG-a u svrhu promicanja društvene uključenosti, smanjenja siromaštva te jačanja diverzifikacije, razvoja malog poduzetništva i kreiranja radnih mjesta	0	20	2.2.2	19.3.2	2.2	19/19.3	2
6	6A	Broj animacijskih aktivnosti LAG-a u svrhu promicanja društvene uključenosti, smanjenja siromaštva te jačanja diverzifikacije, razvoja malog poduzetništva i kreiranja radnih mjesta	4	8	2.3.1	19.4.1	2.3	19/19.4	2
6	6A	Broj sudionika animacijskih aktivnosti LAG-a u svrhu promicanja društvene uključenosti, smanjenja siromaštva te jačanja diverzifikacije, razvoja malog poduzetništva i kreiranja radnih mjesta	40	80	2.3.1	19.4.1	2.3	19/19.4	2
6	6B	Broj animacijskih aktivnosti usmjerenih poticanju lokalnog razvoja u ruralnim područjima	4	10	2.3.1	19.4.1	2.3	19/19.4	2
6	6B	Broj sudionika animacijskih aktivnosti usmjerenih poticanju lokalnog razvoja u ruralnim područjima	40	100	2.3.1	19.4.1	2.3	19/19.4	2
6	6B*	Postotak ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanih usluga/infrastruktura	30%	50%	2.1.1	7.4.1	2.1	7/7.4	2

8. POVIJEST ORGANIZACIJE I DOSADAŠNJA ISKUSTVA LAG-A U PROVEDBI PROJEKATA

Inicijativa za formiranje današnjeg LAG-a Škoji krenula je s otoka Hvara te je, s 36 osnivača, prvotno 15. 3. 2011., osnovan LAG HVAR koji je obuhvaćao 4 JLS otoka Hvara. 2012. godine Odluke o pristupanju LAG-u Hvar donose Grad Komiža i Grad Vis te, 2013., LAG mijenja ime

u LAG Škoji i postaje jedan do 30 odobrenih LAG-ova u RH te od srpnja 2013. započinje s provedbom LEADER mjere. U prosincu 2014. LAG se širi i na područje otoka Šolte te danas obuhvaća 7 JLS-ova. Dio članova i zaposlenika upoznao se s LEADER metodologijom i mjerom već u vrijeme fazi formiranja inicijative osnivanja LAG-a tijekom 2011. i 2012 putem dostupne literature i kontakata s formiranim LAG-ovima u RH i EU. Operativna iskustva LAG Škoji stekao je provodeći LEADER mjeru (M202) pred-pristupnog programa IPARD od 9. srpnja 2013. do 8. srpnja 2015. Zahvaljujući Podmjeri 2 u potpunosti je opremljen ured LAG-a, izrađeni akti kojima se regulira rad i ustroj LAG-a, zaposleno je osoblje LAG-a te osigurano redovno poslovanje. Zahvaljujući Podmjeri 1 izrađen je vizualni identitet i promotivni materijali LAG-a, održan niz edukativnih seminara i promotivno-informativnih aktivnosti te je, za vrijeme provedbe M202, provedeno je ukupno 56 aktivnosti iz navedene Podmjere. Zaposlenici LAG-a posjeduju iskustvo u provedbi nacionalnih i EU projekta i programa. Od svog osnutka LAG je sudjelovao u nekoliko projekata koje je u svojstvu suradnika ili partnera proveo sa svojim članovima i srodnim organizacijama . Pregledna tablica nalazi se u Dodatku 7.

8.1 KAPACITETI ZA PROVEDBU LRS

Provedba LRS LAG-a Škoji može se pratiti kroz nekoliko međusobno ovisnih radnih paketa u kojem svako tijelo LAG-a ima svoju ulogu. Radni paketi su: Prikupljanje projektnih prijedloga – Potpora krajnjim korisnicima; Odabir projektnih prijedloga; Provedba projekata i monitoring provedbe; Animacijske aktivnosti te Aktivnosti suradnje. Horizontalni elementi koji su ključni za uspješnu provedbu svakog radnog paketa su administracija i praćenje i evaluacija. Administracija se odnosi na osiguravanje dovoljnog ljudskog kapaciteta za provedbu strategije sukladno definiranim provedbenim okvirom i procedurama te upravljanje projektnim ciklusom projekata koji su predviđeni za financiranje kroz LRS. Određeni ljudski kapaciteti nužni su i za provođenje interne i vanjske evaluacije (vrednovanja) provedbe LRS sukladno postavljenim procedurama u cilju praćenja učinkovitosti i svrsishodnosti LRS.

8.1.1 LJUDSKI KAPACITETI ZA PROVEDBU LRS

Trenutna organizacijska struktura postavljena je na način da osigurava potrebne kapacitete za provedbu navedenih radnih paketa. Kapaciteti stručnih suradnika i suradnica koje su zaposlene u LAG-u odgovaraju traženom profilu za navedena radna mjesta te su dovoljne za osiguravanje funkcionalnosti i kvalitete provedbe LRS. Organigram djelovanja lokalnog partnerstva:

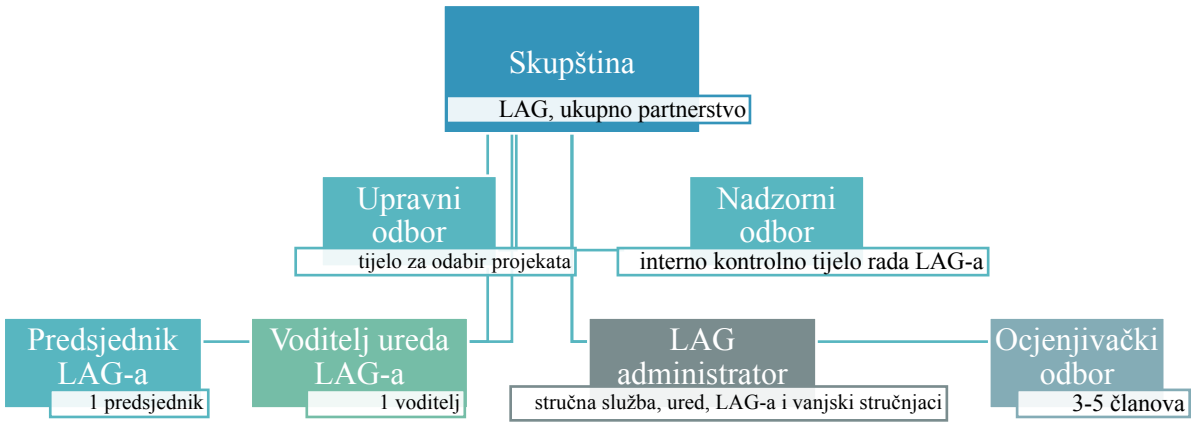

Skupštinom predsjeda predsjednik/ca Skupštine, a u njegovom/zinom ga/ju odsustvu mijenja za zamjenik/ca. U slučaju prestanka rada udruge Predsjednik ujedno obavlja dužnost likvidatora.

Voditelj/ica udruge je osoba odgovorna za zastupanje LAG-a te obavlja sve izvršne funkcije u udruzi pri čemu je odgovorna za stručno i tehničko pripremanje sjednica Udruge, izvršavanje odluka Skupštine i Upravnog dobra, upravljanje imovinom i sredstvima Udruge i obavljanje stručnih i tehničkih poslova za potrebe tijela Udruge.

Rad Upravnog odbora je, osim Statutom, reguliran i Pravilnikom o izboru predstavnika članova i radu Upravnog odbora LAG-a Škoji[31]. Struktura partnerstva navedena je u poglavlju 5.1.

U stručnoj službi, uredu, LAG-a Škoji (LAG administrator) trenutno su zaposlene tri osobe. Voditeljica LAG-a svoju statutarnu funkciju obavlja profesionalno od 1.2.2014. Sukladno Statutu LAG-a, za voditelja se bira osoba koja se, svojim stručnim i javnim angažmanom, opredijelila za Statutom utvrđene ciljeve. Voditeljica posjeduje dugogodišnje iskustvo u provedbi nacionalnih i EU projekta pri čemu se ističu projekti prekogranične suradnje (IPA CBC CRO- BIH; IPA ADRIATIC CBC). U stručnoj službi LAG-a zaposlene su i voditeljica ureda i viša savjetnica. Radni zadaci zaposlenika regulirani su Poslovnikom o unutarnjem ustrojstvu i plaćama zaposlenika LAG-a.

LAG kontinuirano ulaže i podržava osposobljavanje svojih zaposlenika koju su kroz provedbu Mjere 202 pohađali niz neformalnih edukacija i osposobljavanja, a koordinatorica aktivnosti završava poslijediplomski specijalistički studij: Prilagodba EU; Upravljanje projektima i korištenje fondova i programa EU“. U 2015. LAG Škoji provodio je šestomjesečni projekt javnog rada „Otoci uspjeha“ kroz koji su zaposlene 4 mlade osobe s ciljem izrade baze projektnih ideja. Planom rada za 2016. predviđeno je novo stručno osposobljavanje jedne osobe i angažman dvije osobe kroz program javnih radova Mladi za EU. Praksu stručnog osposobljavanja i angažmana mladih školovanih otočana LAG putem aktivne politike zapošljavanja će nastaviti kroz cijelo programsko razdoblje. Odgovornosti i zadaće pojedinog tijela LAG-a sukladno definiranim radnim paketima za provedbu LRS su slijedeći:

Radni paket	Odgovorno tijelo	Područje odgovornosti
Prikupljanje i priprema projektnih dosijea za vrednovanje	LAG administrator[32]	Priprema dokumentacije za objavu natječaja, organizacija i održavanje info-dana, administriranje Baze projekata sukladno internim pravilnicima
	Upravni odbor	Odobrenje dokumentacije za objavu LAG natječaja
Odabir projekata	LAG administrator	Zaprimanje projekata, provedba administrativne kontrole, priprema projektnih dosjea za ocjenjivanje, priprema rang liste, upućivanje prema Upravnom odboru, priprema dokumentacije o odabranim projektima i slanje prema APPRRR
	Ocjenjivački odbor	Ocjenjivanje pristiglih projekata prema zadanim kriterijima u natječajnoj dokumentaciji, priprema rang liste projekata
	Upravni odbor	Imenovanje Ocjenjivačkog odbora, razmatranje i odobravanje projekata prema izrađenoj rang listi projekata od strane odbora
	Tijelo nadležno za prigovore	Odlučivanje o odabiru projekata u sustavu prigovora na odluke Upravnog odbora

[31] *Važno je napomenuti kako je sve navedeno podložno promjenama temeljem odluka Skupštine LAG-a i nadređenog regulatornog i savjetodavnog okvira za provedbu LEADER programa na EU i nacionalnoj razini.*

[32] LAG administrator podrazumijeva stručnu službu, ured, LAG-a te potencijalne vanjske stručnjake koji sudjeluju u administrativnim zadaćama LAG-a.

	APPRRR	Provjera provedbe postupka natječaja i odabira projekata te odabranih projekata LAG-a, odobravanje zahtjeva za potporu i zahtjeva za isplatu provedenih projekata
Provedba projekata	LAG administrator	Organizacija i provedba radionica za krajnje korisnike, praćenje provedbe projekata, stručna pomoć u provedbi projekata
Animacijske aktivnosti	LAG administrator	Organizacija tematskih radionica i info dana LAG-a, intervjui s lokalnim stanovništvom, organizacija konferencija, specijalizirane edukacije za djelatnike, volontere i članove LAG-a kako bi podigli svoje kapacitete i prenijeli znanja i iskustva na lokalnu zajednicu, promoviranje suradnje
Aktivnosti suradnje	LAG administrator	Priprema projekata suradnje, provedba projekata suradnje, umrežavanje LAG-a sa strukovnim organizacijama, lokalnim i regionalnim tijelima, drugim LAG-ovima radi prijenosa dobre prakse i primjenu načela razvoja „odozdo prema gore“
	Upravni odbor	Priprema i prihvaćanje prijedloga projekata suradnje
	Skupština	Prihvaćanje završnog izvješća provedbe projekata suradnje.
	APPRRR	Odobrenje pripreme i provedbe projekata suradnje, odobrenje isplate prihvatljivih troškova pripreme i provedbe projekata suradnje
Administracija	LAG administrator	Priprema Provedbenog i godišnjeg Akcijskog plana provedbe Strategije, priprema izvješća o radu LAG-a, priprema plana rada LAG-a za naredno razdoblje, komunikacija s nacionalnom Agencijom za plaćanja, koordinacija članstva LAG-a u strukovnim udruženjima
	Upravni odbor	Odobravanje prijedloga plana provedbe LRS, godišnjeg izvješća o radu i plana rada
	Skupština	Donošenje plana provedbe LRS, godišnjeg izvješća o radu i plana rada
	APPRRR	Kontrola prihvatljivosti troškova provedbe LRS, isplata, monitoring rada LAG-a sukladno nacionalnoj regulativi
Vrednovanje i praćenje	LAG administrator	Izrada godišnjeg i *ad-hoc* izvješća o provedbi LRS prema zadanim parametrima (godišnje)
	Upravni odbor	Odobravanje izvješća o provedbi LRS
	Skupština	Izvješćivanje o provedbi LRS
	APPRRR/Min. Poljoprivrede	Smjernice za vrednovanje na razini PRR, kontrola vrednovanja i provedbe (učinaka i rezultata LRS)
	Vanjski stručnjak	Provedba vanjskog vrednovanja provedbe LRS temeljem zadanih parametara vrednovanja te izrada preporuka za daljnju provedbu

8.1.2 FINANCIJSKI KAPACITETI ZA PROVEDBU LRS I FINANCIRANJE RADA LAG-A ŠKOJI

Financijski kapaciteti za LAG-a Škoji[33] za provedbu LRS temelje se korištenju sredstava koja su na raspolaganju iz Mjere 19, Programa ruralnog razvoja 2014.-2020., odnosno, za provedbu podmjere 19.2 – Provedba operacija unutar CLLD strategije, podmjere 19.3. – Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a i prateće podmjere 19.4. – Tekući troškovi i animacija. Predfinanciranje aktivnosti vezanih uz provedbu podmjera 19.3 i 19.4 iz kojih samo partnerstvo (LAG) ima na raspolaganju za povrat iz javnih sredstava, a prema Ugovoru, 262.171,88 EUR. Dio sredstava predfinanciranja planira se koristiti iz članarine (samofinanciranje) članova partnerstva, a koja je trenutno na razini oko 350.000,00 kn/godišnje (ukupno svi članova). Osim članarina, LAG planira koristiti i sustav međufinanciranja NZRCD te kredit ZEF-a (u iznosu do 200.000,00 kn/godišnje). Struktura predfinanciranja aktivnosti zasniva se samo na izvoru iz jednog fonda (EPFRR/RH – PRR) kojeg je Republika Hrvatska definirala za provedbu mjere LEADER/CLLD do 2020-te godine. Dodatni troškovi provedbe LRS odnose se na provedbu projekata koji će biti sufinancirani putem provedbe podmjere 19.2 (ciljana vrijednost javnog udjela definirana simulacijom UTMP je 838.950,00 EUR) točnije, na iznos javne potpore za dodjelu projektima lokalnih razvojnih dionika čije je projekte odabrao LAG. Proračun troškova za provedbu LRS rađen je metodom odozdo prema gore, odnosno, projiciran je prema iskazanim potrebama korisnika tijekom programiranja LRS (baza projektnih ideja, javne konzultacije). Tijekom programiranja potrebnih alokacija prema tipovima operacija LAG se vodio i visinom dozvoljenog inteziteta potpore koja, ovisno o tipu operacije, varira od 50% do 100%. Stoga se financijska potreba realizacije LRS treba promatrati i kroz vlastita sredstva (učešće) korisnika podmjere 19.2. Važno je napomenuti kako LAG neće prihvaćati aplikacije koje su u svojoj ukupnoj vrijednosti projekta veće od 100.000,00 EUR, sukladno važećem Pravilniku za provedbu navedenih podmjera. Tijekom programiranja, posebno se razmišljalo o alokacijama za mjere i tipove operacija za koje ovog trenutka nije poznat provedbeni okvir, odnosno nadležno tijelo nije propisalo provedbenu regulativu, te su iste programirane okvirno. Tipovi operacija LAG-a koji odgovaraju navedenim tipovima operacija nepoznatog provedbenog okvira uneseni su plan provedbe kasnijih godina. Dakle, bez obzira što za njih, razvidno iz analize potreba i mogućnosti razvoja područja te SWOT analize, postoji realna potreba, istovremeno postoji i realna opasnost kako iste neće možda biti otvorene od strane nadležnog tijela ili će njihov provedbeni okvir biti otežan za provedbu putem LRS. LAG ne može sufinancirati aktivnosti planirane ovom LRS putem drugih izvora financiranja, s naglaskom na ESF, bez obzira što je isto bilo očekivano temeljem Sporazuma o partnerstvu između RH i EU za ovo programsko razdoblje. Lokalno partnerstvo će morati izraditi poseban strateški razvojni dokument za druge izvore financiranja potreba iskazanih putem ovog dokumenta, jer je ovaj, temeljem uputa Upravljačkog tijela Ministarstva poljoprivrede, u potpunosti usmjeren isključivo na jedan izvor financiranja, što je razvidno i iz njegovih obveznih pokazatelja uspješnosti kao i iz usko programiranog financijskog okvira. Iz navedenog je razvidno kako je ova lokalna razvojna strategija projektna aplikacija odnosno, projekt koji se provodi od 2016.-2020. a završava 2023.

9. FINANCIJSKI PLAN

[33] Napomena: Izmjena je provedena sukladno nacionalnoj regulativi za provedbu Mjere 19, Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5759 potpisanim između LAG-a Škoji i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju te radi kašnjenja provedbe LRS, odnosno Mjere 19, i promjene interesa korisnika radi izmjena okvira provedbe Programa ruralnog razvoja na nacionalnoj razini.

U prethodnom poglavlju opisani su stručni kapaciteti potrebni za provedbu LRS te je dan okvir potrebnih financijskih sredstava koje je nužno uložiti u ostvarenje zadanih ciljeva i prioriteta razvoja. U ovom poglavlju prikazuju je potrebna sredstva za provedbu pojedinog Cilja, Mjere (aktivnosti) i Tipa operacija u %/EUR od ukupnih sredstava koji se očekuju kroz provedbu podmjere LRS sukladne 19.2. Tekući troškovi i animacija te potpora provedbi operacija unutar CLLD strategije (2.3.1; 19.4) kao i projekata suradnje (2.2.2; 19.3) proračunati na temelju intenziteta potpore za ove aktivnosti navedenih u Ugovoru[34].

Sistematiziran prikaz **financijskog plana i potrebe financijskih sredstava za provedbu odabranih projekata** na razini Cilja, Mjere (aktivnosti) i Tipa operacija nalazi se u tablici:

SC/M/TO, %/EUR	2014./2015./2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Ukupno %	Ukupno EUR po podmjerama PRR [1]	Ukupno EUR po SC LRS
SC1,% *	0,00 %	0,00%	23,24%	17,88%	0,00%	41,12%		
EUR	0,00	0,00	195.000,00	150.000,00	0,00		345.000,00	345.000,00
M1.1, % *	0,00 %	0,00%	23,24%	17,88%	0,00%	41,12%		
EUR	0,00	0,00	195.000,00	150.000,00	0,00		345.000,00	345.000,00
TO1.1.4,% *	0,00 %	0,00%	23,24%	17,88%	0,00%	41,12%		
EUR	0,00	0,00	195.000,00	150.000,00	0,00		345.000,00	345.000,00
SC2,% *	0,00 %	0,00%	51,03%	0,00%	7,84%	58,88%		
EUR	0,00	0,00	428.147,03	0	65.802,97		493.950,00	756.121,88
M2.1, % *	0,00 %	0,00%	51,03%	0	7,84%	58,88%		
EUR	0,00	0,00	428.147,03	0	65.802,97		493.950,00	493.950,00
TO2.1.1,% *	0,00 %	0,00%	51,03%	0,00%	7,84%	58,88%		
EUR	0,00	0,00	428.147,03	0,00	65.802,97		493.950,00	493.950,00
				UKUPNO PODMJERA 19.2			838.950,00	
	Valorizira se prema zasebnim doprinosima 2.2.2. i 2.3.1. – prikazuju se zasebno							
M2.2, % *	0,00 %	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%	100,00%		
EUR	0,00	0,00	0,00	0,00	41.947,50		41.947,50	41.947,50
TO2.2.2,% **	0,00 %	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%	100% podmjera 19.3	(5% iznosa za podmjeru 19.2)	
EUR	0,00	0,00	0,00	0,00	41.947,50		41.947,50	41.947,50
				UKUPNO PODMJERA 19.3			41.947,50	
M2.3,% ***	0,00 %	25%	25%	25%	25%	100%		
EUR	0,00	55.056,10	55.056,10	55.056,10	55.056,10	od 19.4	220.224,38	220.224,38
TO2.3.1,% ***	0,00 %	25%	25%	25%	25%			

[34] Napomena: Izmjena je provedena sukladno nacionalnoj regulativi za provedbu Mjere 19, Ugovoru o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5759 potpisanim između LAG-a Škoji i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju te radi kašnjenja provedbe LRS, odnosno Mjere 19, i promjene interesa korisnika radi izmjena okvira provedbe Programa ruralnog razvoja na nacionalnoj razini.

						100% podmjera 19.4	(25% iznosa za podmjere 19.2+19.3)	
EUR	0,00	55.056,10	55.056,10	55.056,10	55.056,10		220.224,38	220.224,38
				UKUPNO PODMJERA 19.4			220.224,38	

*Alokacija planirana iz podmjere 19.2; SC2 prikazana je kao kumulativ iz 19.2, dok se financijski doprinos cilju putem TO 2.2.2 i TO 2.3.1 valorizira posebno radi drugog izvora javnih sredstava - iz podmjera 19.3 i 19.4
**Za pripremu i provedbu projekata suradnje ugovorena je alokacija od 5% sredstava planiranih kroz javne izdatke za provedbu LRS putem 19.2 u razdoblju 2014. – 2020. godine što iznosi ukupno 41.947,50 EUR. Ovdje je prikaz ugovorene alokacije po godinama za Tip operacije 2.2.2.
*** Za tekuće troškove i animaciju ugovorena je ukupna alokacija od 25% sredstava planiranih kroz javne izdatke za provedbu LRS (25% 19.2 + 25% 19.3) u promatranim godinama što iznosi ukupno 220.224,38 EUR za razdoblje 2014. – 2020. godina. Ovdje je prikaz planirane alokacije po godinama za Tip operacije 2.2.3. Navedene kalkulacije izrađene su u % prema planiranim sredstvima iz 19.2/19.3.

Sistematiziran prikaz **očekivane financijske realizacije** provedbe odabranih projekata na razini Cilja, Mjere (aktivnosti) i Tipa operacija nalazi se u tablici:

SC/M/TO, %/EUR	2018./ 2019.	2020.	2021.	2022.	2023	Ukupno %	Ukupno EUR	Ukupno EUR
SC1,% *	0,00%	0,00%	23,24%	17,88%	0,00%	41,12%		
EUR	0,00	0,00	195.000,00	150.000,00	0,00		345.000,00	345.000,00
M1.1,% *	0,00%	0,00%	23,24%	17,88%	0,00%	41,12%		
EUR	0,00	0,00	195.000,00	150.000,00	0,00		345.000,00	345.000,00
TO1.1.4,% *	0,00%	0,00%	23,24%	17,88%	0,00%	41,12%		
EUR	0,00	0,00	195.000,00	150.000,00	0,00		345.000,00	345.000,00
SC2,% *	0,00%	51,03%	0,00%	7,84%	0,00%	58,88%		
EUR	0,00	428.147,03	0,00	65.802,97	0,00		493.950,00	756.121,88
M2.1, % *	0,00%	51,03%	0,00%	7,84%	0,00%	58,88%		
EUR	0,00	428.147,03	0,00	65.802,97	0,00		493.950,00	493.950,00
TO2.1.1,% *	0,00%	51,03%	0,00%	7,84%	0,00%	58,88%		
EUR	0,00	428.147,03	0,00	65.802,97	0,00		493.950,00	493.950,00
				UKUPNO PODMJERA 19.2			838.950,00	
Valorizira se prema zasebnim doprinosima 2.2.2 i 3.2.2 – prikazuju se zasebno								
M2.2,% *	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%	0,00%	100,00%		
EUR	0,00	0,00	0,00	41.947,50	0,00		41.947,50	41.947,50
TO2.2.2,% **	0,00%	0,00%	0,00%	100%	0,00%	100% podmjera 19.3	(5% iznosa za podmjeru 19.2)	
EUR	0,00	0,00	0,00%	100%	0,00		41.947,50	41.947,50
				UKUPNO PODMJERA 19.3			41.947,50	
M2.3, % ***	0,00%	12,15%	6,72%	6,12%	0,00%	25%		
EUR	0,00	107.036,76	59.236,88	53.950,74	0,00	od 19.2+19.3	220.224,38	220.224,38
TO3.2.2,% ***	0,00%	12,15%	6,72%	6,12%	0,00%	100% podmjera 19.4	(25% iznosa za podmjere 19.2+19.3)	

EUR	0,00	107.036,76	59.236,88	53.950,74	0,00		220.224,38	220.224,38
				UKUPNO PODMJERA 19.4			220.224,38	

*Alokacija realizirana iz podmjere 19.2; SC2 je prikazan kao kumulativ iz 19.2, dok se financijski doprinos cilju putem TO 2.2.2 i TO 2.3.1 valorizira posebno radi drugog izvora javnih sredstava iz podmjera 19.3 i 19.4

**Za pripremu i provedbu projekata suradnje ugovorena je alokacija od 5% sredstava realiziranih kroz javne izdatke za provedbu LRS putem 19.2 u razdoblju 2014. – 2020. godine što iznosi ukupno 41.947,50 EUR. Ovdje je prikaz realizirane alokacije po godinama za tip operacije 2.2.2.

*** Za tekuće troškove i animaciju ugovorena je ukupna alokacija od 25% sredstava realiziranih kroz javne izdatke za provedbu LRS (25% 19.2 + 25% 19.3) u promatranim godinama što iznosi ukupno 220.224,38 EUR za razdoblje 2014. – 2020. godina. Ovdje je prikaz realizirane alokacije po godinama za tip operacije 2.2.3. Navedene kalkulacije izrađene su u % prema realiziranim sredstvima iz 19.2/19.3.

10. DODACI

Dodatak 1. Popis jedinica lokalne samouprave s pripadajućim naseljima LAG-a Škoji

Dodatak 2. NATURA 2000 na području LAG-a Škoji

Dodatak 3. Razrada strateškog razvojnog cilja 1, s pripadajućim mjerama, TO, indikatorima i uvjetima implementacije

Dodatak 4. Razrada strateškog razvojnog cilja 2, s pripadajućim mjerama, TO, indikatorima i uvjetima implementacije

Dodatak 5. Kriteriji odabira projektnih prijedloga (zahtjeva za potporu) LAG-a Škoji

Dodatak 6. Analiza rizika provedbe LRS LAG-a Škoji

Dodatak 7. Pregledna tablica dosadašnjeg projektnog iskustva LAG-a Škoji